

A médiajog, mint a közösségi versenyjog szektorspecifikus szabályozási ága*

I. Problémafelvetés – Az általános versenyjog és a szektorspecifikus szabályozás viszonya

Az Európai Közösségben a gazdasági verseny általános szabályozása tagállami és közösségi szinten egyaránt létezik, bizonyos értékhatárok fölött utóbbi alkalmazandó a tagállamival szemben. Azonban egyes szabályozott iparágakban¹ a versenyjog egyedüli alkalmazása piaci kudarcokhoz vezet, ezért a hatékony verseny (*Competition on the merit*) biztosítása érdekében szükséges az adott szektorra irányadó külön szabályok – versenyjogi normákkal párhuzamosan történő – alkalmazása.² A média is egy olyan iparág, amelyben nélkülözhetetlen a szektorspecifikus rezsim léte és alkalmazása. Ez tagállami szinten biztosított szabályozás, ami közösségi szempontból szükségképpen töredezett. A média közösségi léptékű koordinációja kizárólag az audiovizuális politika szemszögéből, a szabályozási keret biztosító, a „Határok nélküli televíziózásról” szóló 1989-es irányelv,³ valamint az azt modernizáló 1997-es irányelv⁴ és 2007-es „audiovizuális médiaszolgáltató-sokról” szóló irányelv⁵ mentén valósul meg.

A távközlés és a média a digitális technológiák terjedésével egyre inkább összemosisodik, ezért a vonatkozó külön szabályozást több okból érdemes együtt kezelni.⁶ Ez a megközelítés közel sem jelenti, hogy a távközlésre adott szabályozás azonos a médiajoggal. Először, az azonosság oka a szolgáltatások értelmében felfogott koncentráció, hiszen egyre több telekommunikációs szolgáltató nyújt egyben tartalomszolgáltatást is (vertikális koncentráció). Másodszor, éppen a koncentráció fokozódása miatt szükséges a felvásárlások és fúziók esetén a távközlés és a média iparági jellemzőit – nevezetesen a dinamikus piaci sajátosságokat – fokozottan figyelembevevő *ex ante* szabályozás, ami így nem állja útját a fejlődésnek. Harmadszor, a szolgáltatások konvergenciája – például a mobilkészülékekre audiovizuális tartalmakat közvetíteni képes 3G – miatt, ugyanis azokban egyszerre találhatóak meg a távközlési és médiaszolgáltatások jellemzői.⁷ Ezeket a kérdéseket már a kilencvenes években felvetette az Európai Bizottság,⁸ mint a különböző – például verseny és audiovizuális – politikák és szabályozási koncepciók konvergenciája. A felismerés korainak bizonyult ugyan, de korántsem végleg elvetendőnek.

A fenti hasonlóságok ellenére – részben iparági sajátosságok miatt – jelentős különbségek vannak a távközlés és a média iparág között, a hírközlési jogi és a médiajogi külön szabályozás így természetesen nem azonos. Először is, a távközlési jog területeinek jelentős része feltételeken alkalmazandó, ha az általános versenyjog eszközei nem alkalmasak a hatékony verseny biztosítására. Másodszor, a feltételeesség mellett a hírközlési jogi szektorspecifikus szabályozás alkalmazásának időbeli korlátozottsága miatt sem indokolt a hírközlés és a média külön szabályozását összemosisni; a médiajogi rendelkezések alkalmazása nem korlátozódik meghatározott időszakokra. Harmadszor, a telekommunikáció szabályozható alapvetően versenyszemléleti metodológia szerinti szektor-specifikus normákkal.⁹ Ezzel ellentétben, a médiaiparban a feltételeesség és az időbeli korlátozottság éppen a versenyjogtól eltérő alapokon lévő szabályozás miatt értelmezhetetlen, mivel a médiajogi eszközöket minden esetben előzetesen, a

véleménynyilvánítás sokszínűségének megőrzését alapul véve kell alkalmazni. Végül pedig, a gazdasági alapú szabályozás sikertelensége az oka a média külön szabályozásának, amire ARINO mutat rá, három közös, de mégis különböző tartalmú intézmény – a közérdek, az iparági koncentráció, a médiapiacok sajátos felépítése – számbavételével.¹⁰ Ennek következtében a média természeténél fogva hajlamos homogenitásra, valamint a piaci szereplők középre helyezkedésének ösztönzésére,¹¹ aminek korrekciójára a versenyjog önmagában nem alkalmas, mert a gazdasági értelemben definiált szélesebb választék nem garancia azok tartalmának változatosságára.¹²

A konvergenciát elemző 1997-es Zöld Könyv a létező keretszabályozás három lehetséges továbbfejlesztését vázolja föl. Először is nyitva áll a lehetőség a régi – tehát hírközlés és műsorszolgáltatás közötti – megkülönböztetés alapján álló nemzeti szabályok fenntartása. Másodszor olyan keretszabályozásról beszél a Zöld Könyv, melyben a hírközlés és a média szabályozása csak bizonyos pontokon lenne közös, mellette maradnának az egyes szektorokat önállóan rendezendő kérdések. Harmadszor, a hírközlési jogi és médiajogi külön szabályozás teljesen eggyé szerkesztését is felvázolja a Bizottság. Jelenleg nincs objektív alapja a modellek közötti egyértelmű döntésnek, de az biztosan állítható, hogy a mostani széttagoltság a közeljövőben nem rendezhető egy közös keretszabályozás alá.¹³ Ennek ellenére, a médiajog egyre inkább leírható versenyjogi speciális külön szabályozásként, ami a hírközléshez hasonlóan a technika és a piac konvergenciájából, valamint az *ex ante* szabályozási elvből fakad.

II. Piacmeghatározás

A médiaiparban releváns *upstream* és *downstream* piacok között különböztünk, ahol utóbbi lényegében hírközlési jogi értelemben felfogott átviteli hálózati, előbbi pedig a sugárzott tartalmi piacokat jelöli. Az alábbiakban a piacok az Európai Bizottság piac-meghatározási gyakorlata alapján elemezzük.

2.1. A piacmeghatározás általában

A releváns piac meghatározása azt a terméket azonosítja, amely tekintetben két vagy több piaci szereplő között versenyhelyzet áll fent,¹⁴ és e termék meghatározására, helyettesíthetőségére, a helyettesíthetőség mértékére, valamint minőségére keresi a választ.¹⁵ Ugyanis kizárólag a termék- és földrajzi piacok pontos definiálása után tisztázható a gazdasági erőfölény kérdése, így a következőkben először a releváns termék-, utána pedig a földrajzi piac definiálására kerül sor.

A versenyjogi értelemben felfogott releváns termékpiac a helyettesíthetőség elméletén keresztül határozható meg, ami a keresleti és a kínálati helyettesíthetőség módszerét foglalja magában.¹⁶ E szerint „a releváns termékpiacra elhelyezkedőnek tekintjük mindazokat a termékeket és/vagy szolgáltatásokat, amelyek – tekintettel a termékek tulajdonságaira, így az árakra valamint felhasználási céljaikra – az átlagfogyasztó számára felcserélhetők, vagy helyettesíthetők egymással.”¹⁷ E módszer a termékpiaci leírásának az EK versenyjogban alkalmazott egyik, hagyományos eszköze.¹⁸ Ez a módszer azonban általában nem elegendő, ezért az ún. hipotetikus monopolista¹⁹ – SSNIP²⁰ – tesztet is alkal-

A médiaiparban a feltételeesség és az időbeli korlátozottság éppen a versenyjogtól eltérő alapokon lévő szabályozás miatt értelmezhetetlen, mivel a médiajogi eszközöket minden esetben előzetesen, a véleménynyilvánítás sokszínűségének megőrzését alapul véve kell alkalmazni.

* A szerző a Pécsi Tudományegyetem jogi karának hallgatója.

mazzák, ami megmutatja, hogy egy termék árának relatíve alacsony, de tartós, 5–10%-os emelkedése esetén a fogyasztók mely termékek fogyasztására térnek át. Az áremelkedés „ceteris paribus” csak egy termék viszonylatában következik be. Így a fogyasztók által választott új termékek lesznek az eredeti termék helyettesítői, tehát azonos termékpiacra helyezkednek el. További, az árrugalmasságot,²¹ és az eltérési arányt²² vizsgáló módszerek is léteznek, azonban a tanulmányunk nem célja ezek bemutatása.

A versenyjogi értelemben releváns földrajzi piac „azt a területet határozza meg, melyen a versenytársak érdekeltek részt venni bizonyos termékek, illetőleg szolgáltatások kínálatában és fogyasztásában, ahol továbbá fennáll a versenyfeltételek megfelelő mértékű azonossága. Ezen a területen egy másik piachoz viszonyítottan a verseny feltételeiben jelentős különbségeknek kell fennállniuk.”²³ A földrajzi piac meghatározásában is a keresleti-kínálati helyettesíthetőséget kell használni, bár utóbbi kevésbé alkalmazott módszer.²⁴ A keresleti helyettesíthetőség esetében az SSNIP²⁵ tesztet a fent meghatározottak szerint kell alkalmazni.

2.2. Piacmeghatározás a médiában

a) A médiajogi upstream piac²⁶

Az Európai Bizottság közgazdasági szerint a médiajogi esetekben a szolgáltatott tartalom alapul vevő piacmeghatározás nem nélkülözheti annak bemutatását, hogy az értékesítési lánc különböző szintjei egymáshoz hogyan viszonyulnak (vertikális kapcsolat), nem nélkülözheti továbbá az egyes szintek önálló elemzését (horizontális kapcsolat). Az értékesítési láncnak legegyszerűbb esetben három szereplőköre van, nevezetesen a jogtulajdonosok, a műsorszolgáltatók és műsorterjesztők szintje.²⁷ Fontos megjegyezni, hogy a termékek előállítási és közvetítési szintjei csupán piaci szereplőket, nem pedig versenyjogi értelemben piacokat jelölnek. A releváns piacok a médiatartalmakat előállító és sugárzó cégek üzleti kapcsolatain keresztül írhatók le, viszont ezek egyértelmű elhatárolása a magas integráció²⁸ miatt nehéz feladat.

Ezt tovább nehezíti a médiatermékek közötti kismértékű hasonlóság vagy különbözőség, ami miatt²⁹ különös tekintettel kell lenni a termék értékesítési láncban elfoglalt helyére és előállítási stádiumaira, az SSNIP teszt alkalmazására, valamint a hipotetikus monopolista teszt eredményét igazoló bizonyítékokra. Ezek segítségével a legszűkebb termékpiac meghatározása a cél.³⁰ A szűken meghatározott releváns piac a versenyjogi szempontjából kívánatos, azonban médiajogi szempontból félrevezető lehet, ugyanis POLYÁK GÁBOR elemzése szerint egy szolgáltató több médiumon keresztül is hatást gyakorolhat a nézőkre, ami viszont éppen a szűk piacnak köszönhetően nem vizsgálható megfelelően.³¹ A médiapiaci értékesítési lánc elemzése segíthet a releváns piacok és a piaci szereplők pontos meghatározásában.

A jogtulajdonosok a filmeket és televíziós műsorokat, illetve egyéb médiatermékeket gyártó szervezetek, akik termékeiket kizárólag nagykereskedelmi szinten értékesítik, általában a műsorszolgáltatóknak. A Bizottság egyes szerzők szerint e piacokat gyakran nem határozta meg kellő pontossággal,³² ennek azonban az az oka, hogy a jogtulajdonosok közvetlen üzleti kapcsolatban műsorszolgáltatókkal állnak, akik a megszerzett jogok alapján vagy sugároznak a közönség részére, vagy továbbértékesítik e jogokat más műsorszerkesztőknek. Így releváns piacok a műsorszolgáltatók vagy műsorszerkesztők nagy- vagy kiskereskedelmi értékesítésére tekintettel a „fogyasztóhoz érkezéskor” kerülnek meghatározásra.

Így például az előállítás nagyfokú eltérésére alapozva hivatkozta a KEVIN COATES – WOLF SAUTER³³ szerzőpáros *VoxII*³⁴ és az *RTL/Veronica/Endemo*³⁵ ügyeket. Előbbiben a releváns piacot francia műsorok, franciák, illetve spanyol ajkúak számára szánt termékek alkották, míg utóbbi ügyben adott definíció a saját gyártású és az önálló gyártók által készített holland műsorokat azok pénzügyi szempontból releváns eltérő tulajdonságai miatt tekinti külön piacnak.

Műsorszolgáltatóknak azokat a nagy- és/vagy kiskereskedelmi oldalon működő szervezeteket nevezzük, amelyek a jogtulajdonosoktól beszerzett tartalmakat közvetlenül a nézőközönség részére sugározzák, vagy azt a műsorszerkesztőknek továbbértékesítik.³⁶

A médiapiaci piacmeghatározást nehezíti a médiatermékek közötti kismértékű hasonlóság vagy különbözőség, ami miatt különös tekintettel kell lenni a termék értékesítési láncban elfoglalt helyére és előállítási stádiumaira, az SSNIP teszt alkalmazására, valamint a hipotetikus monopolista teszt eredményét igazoló bizonyítékokra.

A műsorterjesztőnek, más néven „tartalomcsomagolónak” kétféle tevékenysége lehet. Vagy bizonyos műsorszámok műsorszolgáltatásba csomagolása, vagy műsorszolgáltatások programcsomagba szerkesztése. Előzőről akkor beszélünk, mikor az egyes műsorszámok beszerzése közvetlenül a jogtulajdonosoktól történik, és ez a helyzet áll elő a vertikális integrációk felgyorsulása folyamán a műsorszerkesztéssel és tartalom-előállítással egyaránt foglalkozó szervezetek vonatkozásában is. Utóbbi esetben a csomagok a műsorszolgáltatóktól származó tartalmakból tevődnek össze, ha viszont egy műsorterjesztő rendelkezik műsorszolgáltatói profillal is, annyiban azt saját termékként is előállíthatja.

A tartalom közvetítése szempontjából a reklámfinanszírozás és az előfizetésen alapuló sugárzás üzleti modelljét különböztetjük meg egymástól, ami a műsorszolgáltatók és a műsorterjesztők esetében egyaránt fennállhat. Előbbi egy olyan kétoldalú piac, ahol kizárólag a televíziós szervezetek állnak üzleti – nagykereskedelmi – kapcsolatban a reklámügynökségekkel, kiskereskedelem pedig lényegében piaci terminológiával nem, vagy csak átvitt formában létezik, mert a nézőközönség nem nyújt közvetlen anyagi ellenszolgáltatást sem a reklámügynökségeknek, sem pedig a közvetítő televíziós társaságoknak. Ez a közvetett kapcsolat az oka annak, hogy a nézőket a médiakutatók egy része „piacként” definiálja, míg a gazdasági kapcsolóelem hiánya/távolsága miatt az Európai Bizottság nem veszi őket figyelembe.³⁷ Az előfizetési díjakon alapuló úgynevezett *pay TV* esetében a nézőközönség közvetlen üzleti kapcsolatban áll a közvetítő társasággal, tehát nem meglepő, hogy a joggyakorlatban a különböző forrásból finanszírozott műsorszolgáltatások külön piacot alkotnak.

A reklámfinanszírozás és a *pay TV* elven működő csatornákat a bíróság számos ügyben, így a *Bertelsmann/CLT*, a *CLT-UFA/Canal+/VOX* ügyekben külön piacként definiálta. Ha a konkrét ügy nem is érintett reklámfinanszírozású csatornákat, a Bizottság hangsúlyozta az előfizetéses szolgáltatás létét a *Vivendi/Canal+/Seagram*, a *Bertelsmann/Kirch/Premiere*, az *MSG Media Service* ügyben. A Bizottság szerint azonban a jövőben a két sugárzási módszer a vegyes finanszírozás elterjedésével össze is olvadhat. Az

egy-egy programok beszerzése a nézők ízlése szerint történik. Az előfizetés és reklámfinanszírozású csatornák közötti különbségekkel kapcsolatban csak utalásszerűen merül fel az a kérdés, hogy az ingyenes és a fizetős szolgáltatások vajon versenyezhetnek-e egymással a műsorsugárzási jogok megszerzéséért.³⁸ A Gazdasági Versenyhivatal egyik tanulmányában foglalkozik az előfizetésen, valamint a reklámfinanszírozás alapuló csatornák üzleti modelljének közeledésével. A tanulmány szerint a két finanszírozási forma közötti különbségek csökkenésének oka lehet a technikai fejlődéssel együtt járó tartalmi felértékelődés, ugyanis a digitális technológiák elterjedése csökkenti az átvitel hálózatok szűk keresztmetszeteinek jelentőségét, ami több televíziós csatorna megjelenését hozhatja magával. Azonban a számbeli növekedés nem jár együtt a reklámpiac és a nézők piacának ugyanolyan fokú bővülésével, ezért a bevételi források növelésére egyes szolgáltatók a reklámközvetítési és az előfizetői utat egyidejűleg is igénybe veszik.³⁹

Az előfizetéses csatornák közös jellemzője, hogy nagyobb nézettséget indukálnak, amiért az előfizetők hajlandóak külön fizetni.⁴⁰ Az előfizetéses csatornákon belül az Európai Bizottság gyakorlata alapján számos tartalom között különböztetünk, így főként a sportközvetítési és a filmes jogok piacát határozzuk meg, melyeken belül számos kisebb piac helyezkedik el.

A televíziós sportközvetítési jogok külön piacát az Európai Bizottság a *TPS*⁴¹ ügyben a tartalmi különbözőségeket figyelembe véve határozta meg, a „különleges érdeklődésre számot tartó csatornák szolgáltatásának és működtetésének” piacként. Ezzel szemben a *BiB*⁴² ügy a film- és sportközvetítési jogok értékesítésének sajátosságát a sugárzási jogosultságok magas árban jelölte meg, és e két tartalmat azonos termékpiacként definiálta. Más esetekben a film- és sportcsatornákat a Bizottság külön piacként határozta meg.⁴³ A sportesemények közé tartozik minden nagyobb nézettségre számot tartó rendezvény, így a futball mellett az autó- és motorsport, a tenisz és a nevezetesebb atlétika versenyek is. A különböző sportrendezvények között azok gyakorisága alapján is különböztetünk.

A filmes jogok között is indokolt a megkülönböztetés a televíziós, illetve a mozifilmek vonatkozásában, ugyanis az előállítási és beszerzési költségek

alapján ezek egyértelműen nem azonos termékpiacon helyezkednek el.⁴⁴ Ennek érdekessége, hogy a jogtulajdonosok vonatkozásában tárgyalt filmes piacon nem állapítottak meg különböző piacokat⁴⁵ a művész- és sikerfilmek relációjában, pedig ha nem is a tartalmat, hanem az annak alapján befolyó jogdíjakat nézzük, akkor a kasszasikernek számító nagyköltségvetésű – a közönséget tömegével vonzó – filmek összehasonlíthatatlanok a – közönség egy bizonyos rétegét célzó – kisebb tőkeigényű alkotásokkal.

b) A médiajogi downstream piac

A hírközlési szektor hálózatai a tartalomátvitel miatt jelentősek a média számára, ezért a tartalompiachoz viszonyítva definiálhatók, mint *downstream* piac. ALISTAIR LINDSAY és NICHOLAS SCOLA szerint a média a műsorbeszerzés, műsorszórás és hálózati típusok kategóriáin keresztül írható le.⁴⁶ A Kevin COATES – WOLF SAUTER szerzőpáros az adatátvitelhez szükséges hálózatokat a hírközlés és a média szempontjából egyaránt jelentős, de egyelőre nem kellőképpen kiforrott közös területként kezelik. Ez a terület kiemelt figyelmet érdemel, mivel itt csapódhat le legnagyobb mértékben a hírközlési jog hatása a médiaszabályozáson és viszont.

Az MSG⁴⁷ ügyben a Bizottság az analóg és a digitális műsorszórás esetében is különböztet földfelszíni, műholdas és kábeles terjesztés között. Az adatátvitel hagyományos formáin felül a közvetítés új módjait különböztette meg a Bizottság az UEFA⁴⁸ ügyben, külön piacokat határozva meg az előfizetéses televízióknak és a mobiltelefonon elérhető 3G és UMTS átvitelnek, valamint az internetről lehívható szolgáltatásnak,⁴⁹ függetlenül a hozzáférés platformjától. A testület véleménye szerint az újabb mobil és egyéb internet alapú technológiák nem versenyezhetnek a hagyományos műsorszórással.

Az új átviteli médiapiacok megjelenése a horizontális konvergencia miatt lényeges, aminek következtében az egyes platformok közötti verseny fokozódik. A szolgáltatásokon alapuló verseny a média esetében a tartalom felértékelődését vonja maga után, ugyanis a termékek gyors megjelenésével a szolgáltatók az átviteli sebességgel és a tartalom minőségével versenyezhetnek. Ennyiben a távközlési átvitel és a médiatartalom egyre inkább hatással vannak egymásra, és közösen fejlődnek.⁵⁰

Mindazonáltal vannak különbségek is a hírközlési releváns piacok meghatározásában, e szektor ugyanis már a helyettesíthetőség alapkoncepciójában az általánostól eltérő sajátosságokkal rendelkezik. A hírközlés területén az SSNIP teszt hatósági ár esetén például nem alkalmazható, ezen túlmenően a Bizottság részletes útmutatást ad a keresleti–kínálati helyettesíthetőség

megállapításához és a „hipotetikus monopolista” teszt alkalmazásához, ami igazodik az iparág jellegzetességeihez. A másik különlegesség, hogy minden esetben egy szolgáltatási,⁵¹ és a hozzátartozó hozzáférési piac⁵² kerül megállapításra, melyek kiskereskedelmi felhasználásakor a gyakorlat különbséget tesz a háztartások és a vállalati fogyasztók között. E megfontolások a mobil és a vezeték nélküli hálózatok esetében irányadók, a médiára vonatkozóan nem alkalmazhatók.⁵³

2.3. Földrajzi piacok

A médiapiacra az Európai Bizottság gyakorlata a helyi, regionális és országos piacokat, valamint az egységes nyelvterületű és azonos kulturális hagyományokkal rendelkező országok piacát különbözteti meg.⁵⁴ Így például a *Newscorp/Telepiù* ügy⁵⁵ is nemzeti, nevezetesen olasz földrajzi piacot definiált, annak ellenére, hogy a társaság Európa-szerte sugárzott tartalmakat. Hasonlóan az *RTL/Veronica/Endemol* ügyben⁵⁶ a Bizottság – Hollandia kulturális sajátosságaira hivatkozva – különböző földrajzi piacot állapított meg a televíziós műsorszolgáltatás, a reklámozás és az önálló holland audiovizuális termékek esetében,⁵⁷ annak ellenére, hogy a műsorok nyelve a belgiumi Flamand Közösség részére érthető volt.⁵⁸ Az elv alkalmazása alóli kivétel *Nordic Satellite Distribution* ügy,⁵⁹ melyben a Bizottság a műholdon sugárzott *Pay TV*, illetőleg más kódolt adások tekintetében nem döntötte el egyértelműen, hogy nemzeti vagy több északi országra vonatkozó piacról van-e szó, ugyanis ez – érvelése szerint – a felvásárlás tiltásán nem változtatott. A Bizottság a *Bertelsmann/Kirch/Premiere*⁶⁰ és a *Deutsche Telekom/BetaResearch*⁶¹ ügyben – ide nem értve a kábeltelevíziós szolgáltatásokat – a nemzeti piacnál szélesebb, német nyelvű területeket határozta meg releváns földrajzi piacként.

Ezeken a földrajzi piacokon kívül azonban meg kell említeni még a WARD elemzésében⁶² megkülönböztetett páneurópai piacokat is, amelyek nagy gazdasági lehetőségeket rejtnek magukban a több nemzeti piacon átívelő konglomerátumok létrehozásában, amelyek sok esetben az egyes nemzeti piacokon működő társaságok piaci érdekeit is veszélyeztetik.

2.4. A közönség, mint speciális „piac”

Az Európai Bizottság a nézőközönség piacát a reklámfinanszírozású televíziók vonatkozásában nem ismeri el önálló piacként, amit a fogyasztók és a közvetítő közötti közvetlen üzleti kapcsolat hiányával indokolt.⁶³

1. ábra: A nézőközönség és a reklámpiac viszonya

Amint látható, legegyszerűbb esetben a reklámpiac egy négyoldalú modell valósít meg, ahol természetesen a szereplők száma a koncentráció miatt változhat. Egyes kutatók, így ARMIN TRAFKOWSKI azt mondják, hogy a nézők nem közvetlenül pénzzel, hanem a figyelmükkel/idejükkel fizetnek a médiaszolgáltatásért.⁶⁴ A műsor „fogyasztásával” töltött idő mérése azonban jelenleg nem tökéletesen megoldott. Ha végül mégis sikerülne a fogyasztási időt megbízhatóan mérő módszert találni, az adott csatorna meghatározott reklámjának fogyasztókra gyakorolt hatását már végkép csak találgatni lehetne.⁶⁵ Ennek egyik oka az, hogy a reklámok számos más úton is eljutnak a közönséghez. Továbbá fontos figyelembe venni, hogy a műsorszolgáltatóknak meg kell nyerniük a nézők bizalmát ahhoz, hogy egy médiaterméket tartósan fogyasszanak.⁶⁶ Sok országban azonban a közönségrészesedésen (*audience share*) alapuló megközelítést is alkalmazandó módszerként tartják számon.⁶⁷ Így a Gazdasági Versenyhivatal is releváns piacnak ismeri el a nézőközönséget, tekintet nélkül az előfizetéses és a reklámfinanszírozású televíziós csatornák közti különbségre, ugyanis a nézők az ingyenesen hozzáférhető csatorna esetében az idejükkel „fizetnek” („pay with time”).⁶⁸

Az 1. ábrán leírtaknál figyelembe kell venni, hogy a műsorszolgáltatók által sugárzott információ a fogyasztók számára nélkülözhetetlen, mert ebből értesülnek bizonyos termékek létezéséről. A műsorszolgáltatók inkább sajátos közvetítő csatornaként jelennek meg a reklámozó és a fogyasztók között, hiszen a média nagymértékben élvezeti cikk, így azt alapesetben nem a reklámok miatt nézik a fogyasztók. Azonban gazdasági értelemben felfogott piaci kapcsolat nem áll fenn sem a műsorszolgáltatók és a fogyasztók, sem pedig a reklámügynökségek és a fogyasztók vonatkozásában.

III. A gazdasági erőfölény koncepciója a versenyjogban és a „hangok” piacán

Az erőfölény eltérő formákban jelenhet meg a versenyjogban, a média- és a hírközlési szabályozásban. Míg a hírközlés és a versenyjog esetében a versenyelméleti szabályozási metodológia megegyezik egymással, addig a mediaszabályozás esetében a gazdasági érdeken kívül alkotmányossági szempontok is figyelembeveendőek. Egyre inkább a gazdasági alapú megközelítés befolyása érhető tetten a médiaiparra vonatkozó szabályozásban is, amely a médiapiaci erőfölény megállapításának fontos tényezője. Természetesen indokolt a médiapiacra a versenyelméleti megközelítés mellett az alkotmányos követelmények figyelembevétele is, azonban az alkalmazott módszerekre nagy hatással van a versenyjogi értelemben felfogott gazdasági erőfölény definiálásának eszközrendszere.

3.1. Gazdasági erőfölény a versenyjogban

Az – önálló – piaci dominancia definiálásához az esetjogból⁶⁹ ismert megfogalmazást használják, amely szerint „gazdasági erőfölényen az a piaci pozíció értendő, melyben egy vállalkozás úgy képes a releváns piacon fennálló hatékony verseny megakadályozására, hogy üzleti tevékenységét jelentős mértékben függetleníteni tudja versenytársaitól, üzletfeleitől valamint végső soron fogyasztóitól.”

Ez a meghatározás alapvetően bizonyos gazdasági tényezők figyelembevételét jelenti. Először, az állítólagos erőfölénnyel rendelkező cég piaci erejét; másodsorban a versenytársak piacon elfoglalt helyzetét; harmadszor, a piacra lépési és terjeszkedési korlátokat; negyedszer, a vevői gazdasági erőfölényt; végül olyan faktorok értékelését is jelenti, melyek csak az adott gazdasági helyzetben relevánsak, önmagukban nem.⁷⁰

A gazdasági erőfölény legfontosabb indikátora a piaci részesedés, aminek vizsgálatánál a mediaszektorban különös figyelemmel kell lenni az iparág dinamikus jellegére, így a gazdasági erőfölényt is dinamikus szempontok alapján kell meghatározni. A médiapiaci szereplők alapvetően nem a termékek árával, hanem az innováció gyakoriságával és gyorsaságával versengenek, hogy képesek legyenek a piacon még nem létező termékek (tartalmak, műsorok) előállítására, és így a helyettesíthetetlen termékért extraprofitot képesek elérni. A helyettesíthetlenség pedig az áru szellemi tulajdonjogi védelme miatt áll vagy állhat fent. A piaci pozíciónál továbbá az erőfölény idejét is figyelembe kell venni, mert az létrejöhet rövid- és hosszútávon is.⁷¹ Ez azért

fontos, mert egy dinamikus szektorban a rövidtávon elért, de instabil magas piaci részesedés nem jelent semmit a hosszú távú, konstans erőfölénnyel szemben. Az egyes versenytársak piaci részesedési arányai nem önmagukban, hanem egymáshoz viszonyítottan, úgynevezett relatív részesedésként fontosak. Az Európai Bíróság gyakorlata⁷² alapján állapíthatók meg a piaci erőfölény egymáshoz viszonyított szintjei. Érdemes azonban figyelemmel lenni arra, hogy a precedensként hozott döntések viszonylag régiek, és a technika és a gazdaság fejlődése miatt a hetvenes-nyolcvanas évekhez képest ma nagyobb és erősebb pozíciók jöhetnek létre.

A távközlés területén a piaci részesedés alapján a jelentős piaci erő (JPE)⁷³ koncepcióját *ex ante* alkalmazzák, ami a médiában a tartalomátvitelhez szükséges hálózatok szempontjából fontos. A jelentős piaci erő a hírközlési jogban a hatósági beavatkozást egyébként ugyanolyan küszöbhez köti, mint a gazdasági erőfölény a versenyjogban.

3.2. Erőfölény a „hangok” piacán

A médiajogi értelemben vett erőfölény, azaz a koncentráció nem tárgyalható a pluralizmus elemzése nélkül. Az Alkotmánybíróság egyik határozatában⁷⁴ megállapította, hogy a média sokszínűségnek, más néven pluralizmusnak két oldala van, beszélhetünk egyrésről külső, másrésről belső pluralizmusról.⁷⁵ A pluralizmus e két formája közötti különbségeket a nyomtatott sajtó és a műsorszolgáltatás különbségei tovább erősítették. Míg az írott médiában viszonylag könnyű a tartalom minőségének, valamint önszabályozó rendszerének monitorozása, addig ez a műsorszolgáltatás esetében nehezebben valósítható meg.⁷⁶

a) Külső pluralizmus

E megközelítés célja a sokszereplős piac megteremtése, ahol a versenytársak sokféle szolgáltatással versenyezhetnek a fogyasztókért. Az Európai Közösség versenypolitikája is ezt a formáját támogatja a pluralizmusnak, növelve ezzel a fogyasztói jólétet a szélesebb választási lehetőség biztosításával. E célkitűzése viszont elsősorban nem médiajogi⁷⁷ megfontolásokat követ, így nem foglalkozik a termék tartalmával, esetleg minőségével. Adott földrajzi piacon a műsorszolgáltatók magas száma ugyanakkor önmagában nem mond semmit a sokszínűségről, ugyanis a sugárzott tartalmak hasonlósága ez esetben sem kizárt.⁷⁸ Tehát a versenyszabályok céljaként meghatározott termékdifferenciálódás és a hatékony verseny a médiatartalmak vonatkozásában nem elégséges.⁷⁹

Egyes európai tagállamokban a versenyszabályozás mellett a médiakoncentráció korlátozására nem létezik számottevően eltérő médiajogi külön szabályozás, mert a jogalkotó úgy véli, hogy a versenyalapú megközelítés megfelelően biztosíthatja a sokszínűséget.⁸⁰ Gazdasági szempontok alapján ez a feltevés igaz lehet, de a tartalom és pluralizmus szempontjából igen csak megkérdőjelezhető. Ez persze nem jelenti azt, hogy például a hírügynökségek számának nincs jelentősége. Ha kevés hírforrás férhető hozzá, akkor ez uniformizálódáshoz vezethet, azonban az állítás fordítva már nem feltétlenül igaz, hiszen a hírügynökségek magas száma nem garancia a továbbított tartalmak sokszínűségére, kiváltképp, ha az általuk használt információforrások azonosak.⁸¹

JABLUKOWICZ médiapluralizmussal foglalkozó tanulmánya szerint a „tisztán piaci modell” nagyon hasonló azokhoz a szabályozási megoldásokhoz, amelyek a külső pluralizmust helyezik előtérbe, a kereslet-kínálat általános versenyelméleti szempontjai szerint. E megközelítés nem veszi figyelembe a média speciális tulajdonságait. Eredményként magas termékdifferenciálódás érhető ugyan el a piacon, de kevésbé foglalkozik az előfizetéses csatornákkal, mivel alapvetően a reklámfinanszírozás koncepciójára támaszkodik. A közpolitika egyik piaci modellben sem zárhatja ki teljesen a piaci erők működését, minden esetben csak korrekív jelleggel alkalmazható a különböző üzleti modellekkel szemben.⁸²

DAVID WARD egy tanulmányában rámutatott a nyugat-európai államok szabályozási deficiájára. Véleménye szerint a külső pluralizmust hangsúlyozó koncepció a gazdasági érdekeknek a pluralizmus elé helyezésével éppen a szabályozási céllal ellenkező hatást válthat ki, hozzájárulva ezzel a média-

termékek egyneművé válásához.⁸³ Nyugat-Európában a '80-as években kezdődő liberalizáció⁸⁴ volt a táptalaja a (belső) pluralizmus háttérbe szorulásának, amikor sok külföldi szolgáltató özönlött be kizorítva a piacról a hazai műsorszolgáltatókat. Ennek köszönhetően mára Luxemburnak nincs nemzeti szolgáltatója – ezt persze a rendkívül kis földrajzi piac is indokolhatja –, Belgium médiapiaca pedig inkább nemzetközi, mint nemzeti. A jelenség a külföldi médiatulajdonnal szembeni korlátok hiányával is magyarázható.⁸⁵

WARD mellett JABLUKOWICZ⁸⁶ sem ért egyet a külső pluralizmus kizárólagos alkalmazásával, ugyanis a szigorú nemzeti normák éppen a kisebb, így (belső) pluralizmust biztosító cégek létét veszélyeztetik, és a piac a méretgazdaságosság és a koncentrációra való hajlam⁸⁷ miatt kizárólag a nagyobb vállalkozásokat jutalmazza. Az e kiválasztódási folyamatban megerősödött vállalkozásokat további nemzetközi koncentrációra ösztönzi a tagállami szinten szigorú és töredezett médiajogi, közösségi szinten egységes és enyhébb versenyjogi szabályozási közeg.⁸⁸ E megközelítés gazdasági előnye, illetve a médiakínálatra gyakorolt káros hatása nemcsak az egyes tagállamokban, de az Európai Közösség egészében is érzékelhető. Mindkét szinten emeli a foglalkoztatottsági és termelési mutatókat, így a „tisztán piaci alapú modell” versenyszempontú megközelítésében a megoldás hatékony. A méretgazdaságosságra tekintettel az egyre erősödő koncentrációnak vannak jótékony hatásai, például a költséges tevékenységek hatékonyabb ellátása, ami akár minőségi javulást is hozhat a médiakínálatban.⁸⁹

A nyugat-európai tagállamok szabályozási megoldásai és fejlődési tendenciái a Bizottság részére a televíziós irányelv alapján kétvétenként benyújtandó jelentésekből kiolvasható. A televíziós csatornák számának növekedése 2003 és 2006 között az EU-15⁹⁰ esetében 61% volt, ami 357 új csatorna megjelenését jelenti. A vezető csatornák nézettségi arányai ezzel párhuzamosan csökkenő tendenciát mutattak, ami a nézőközönség „figyelemkoncentrációjának” csökkenésére enged következtetni.⁹¹

A továbbiakban a külső pluralizmus két mérőszámának elemzésére kerül sor, amelyek végső soron ezek a gazdasági erőfölény leképeződései. Míg a gazdasági erőfölény koncepciója teljes mértékben egységes a közösségi jogban, addig a médiatulajdonlásra vonatkozó rendelkezéseket a tagállamok önállóan határozzák meg. Éppen ez az oka annak, hogy a médiatársaságok tulajdonlasi arányaival kapcsolatos mérőszámokat az egyes tagállamok teljesen eltérő alapokon határozzák meg.⁹² Azonban a mérőszámok alkalmazásakor használt eljárások és módszerek, mivel a gazdasági alapú megközelítést alkalmazzák, a versenyjoghoz, így végső soron a hírközlési szabályozáshoz is hasonlóak. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a hasonlóság kizárólag a módszerekre, és nem az erőfölény teljes koncepciójára vonatkozóan áll fenn.

I. Bevételek alapú mérőszámok

IOSIFIDES egyik tanulmányában a befolyás mérésére pénzügyi kritériumokat, a médiaszervezet feletti irányítási és ellenőrzési indikátorokat, valamint a médiafogyasztáson alapuló módszereket vesz alapul.⁹³ Itt csak a bevételek szerinti számítást elemezzük, mivel ez áll kapcsolatban a külső pluralizmussal; a belső pluralizmus biztosítására szolgáló további két módszer később kerül kifejtésre.

A reklámfinanszírozású televíziós társaságok esetében pénzügyi tranzakció a reklámügynökségek és a műsorszolgáltató cégek között zajlik,⁹⁴ a bevételek tehát nem a nézőktől származnak az információ megszerzéséért, hanem a reklámcégektől a nézőközönség eléréséért. A reklámnak a közönségre gyakorolt tényleges hatása e tranzakcióban előzetesen csak korlátozottan kalkulálható.

Előfizetéses műsorszolgáltatások esetében a nézőközönség és a műsorszolgáltató között közvetlen üzleti kapcsolat áll fent, amiért az előfizetők piacának elismerése indokolt lehet. IOSIFIDES véleménye szerint nem pusztán az információ megszerzésére költött összegek lényegesek, hanem az audiovizuális tartalmak közönség általi felhasználása is.⁹⁵ Azonban a médiahasználat ilyen mélységű részletes, ám számtalan tévedési lehetőséget és a mérés nehézségét is magában rejtő elemzése a koncentráció jogi szabályozását jelentős mértékben nem befolyásolja. Legfeljebb a szabályozás korrekív eszközeként vehető figyelembe, de így is csak akkor, ha a módszer megbízható.

Végső soron a pénzügyi kritériumokon alapuló teszt elvégezhető a jogtulajdonosok és a műsorszerkesztők⁹⁶ szintjén is, itt azonban figyelemmel kell lenni a piacok nagykereskedelmi jellegére, valamint arra, hogy a műsorszer-

kesztésnek létezik kiskereskedelmi oldala is; a távoli kapcsolat miatt az így kalkulált bevételekből meglehetősen pontatlanul lehet csak a közönségszámra következtetni. Ahogy azt több tanulmány⁹⁷ is hangsúlyozza, ezek az értékek a gazdasági erőfölény adekvát indikátorai, így ezek önálló alkalmazása nem vezet pontos eredményre.⁹⁸

A bevételi adatok további érdekessége a viszonylagosság, amely az egyes médiatársaságok nemzetközi összehasonlításakor vetődik fel. Ugyanis az egyes bevételi értékek minden esetben nemzeti piacokhoz kapcsolódnak, csakhogy a nemzetek fölötti fúziók már nem egyetlen ország földrajzi piacához kapcsolódnak, és létrejönnek több országon átívelő koncentrációk is. Ez természetesen versenyjogi értelemben nem változtat az alapvetően nemzeti földrajzi piacok meghatározásán.

Az Európai Unióban számottevő különbségek figyelhetők meg a kelet-közép-európai és a nyugati tagállamok között. A Bizottság munkanyaga a reklámpiac 2004-ben mért éves bevételeinek különbségeit hozza fel példának. A különbségek nem nagyok Finnország (230 millió euró), Magyarország (242 millió euró) és Csehország (246 millió euró) között, azonban ezekhez képest viszont az Egyesült Királyság (5537 millió euró), Németország (4235 millió euró) valamint Olaszország (4124 millió euró) reklámforgalma összehasonlíthatatlanul nagyobb.⁹⁹

Az Egyesült Államok és az Európai Unió médiapiaci bevételei között is jelentős szakadék húzódik, amely mára elérte a 8 milliárd dolláros különbséget. A Liverpooli Audiovizuális Konferencia eredményeit, valamint audiovizuális politika terén az Európai Unió szerepvállalását tárgyaló elemzés érdekes összehasonlítást tartalmaz Európa és az Egyesült Államok vezető médiatársaságai között. Az elemzésben a brit Carlton/Granada fúzió eredményképpen létrejött koncentráció, valamint a Google került összehasonlításra, ahol előbbi 7,5 milliárd dollár, utóbbi pedig 80 milliárd dollárnyi tőkét képvisel. A Google ráadásul nem tekinthető egyedülállónak, ugyanis olyan versenytársai, mint a Time Warner (78 milliárd dollár), a Viacom (54 milliárd dollár) vagy a Walt Disney (55 milliárd dollár), szintén hasonló arányú tőkével rendelkeznek.¹⁰⁰ Továbbá megjegyzendő, hogy a hivatkozott dokumentum 2005-ös, és nem számol az azóta lezajlott összefonódásokkal, így például a Lagarde/Sportfive 2007-es, valamint a Google/DoubleClick 2008-as tranzakciójával sem.

A fenti különbségek a külső és belső pluralizmus egyensúlyi viszonyával, valamint a közpolitikai beavatkozás eltérő mértékével magyarázhatók, és összefüggésben vannak az egyes államok médiakoncentrációt korlátozó szektorspecifikus szabályozásával, ugyanis ahol e szabályozást liberalizálták, ott nagyobb arányú koncentráció alakulhat ki.¹⁰¹

II. Tulajdoni részesedésen alapuló mérőszámok

A tartalmak sokszínűségének biztosításához elengedhetetlen az információforrások sokfélesége. A vonatkozó előírások tagállamonként eltérőek, de minden tagállamban szigorúbbak a közösségi szinten egységesen garantált fúziós szabályozásnál. Ennek oka, hogy a tájékoztatás sokszínűségét már az erőfölény megállapításához szükségesnél alacsonyabb piaci részesedés is veszélyeztetheti.

A tulajdonosi részesedésekre vonatkozó szabályokkal kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy hiába alkalmaznak a Közösség tagállamai tulajdonszerzési plafonokat a külföldi befektetők korlátozására – ha egyáltalán van erre vonatkozó megszorító szabály¹⁰² –, mert ezek vagy ezekhez hasonló korlátozások a honos cégekre vonatkozó kritériumok alapján a hazai műsorszolgáltatókat is kötik. Így a nagyobb külföldi médiavállalkozásokkal szemben a hazai műsorszolgáltatók nem versenyképesek.¹⁰³ A honos szolgáltatókra vonatkozóan körén belül is fennállhat, hogy két szolgáltatóra ugyanazokat a tulajdoni korlátokat alkalmazva a kisebb műsorszolgáltató hátrányosabb helyzetbe kerül a nagyobbval szemben.

A műsorszolgáltatók tulajdonosi helyzetének szabályozása önmagában egyoldalú, mert nem érinti azokat az információforrásokat, amelyekből a sugárzott műsor tartalma származik. Így a tartalomipar feletti ellenőrzés szempontjából például nem szerencsés, ha az egyes hírügyvénységek, nyomdák, illetve reklámügynökségek azonos tulajdonos irányítása alatt állnak.¹⁰⁴ A forrásként működő információbeszállítók nagy száma sem biztosítja kellőképpen a tájékoztatás sokféleségét, ha azok azonos vezetés vagy tulajdonos irányítása alatt állnak. A tartalmi sokféleségre, vagy éppen annak hiányára természetesen nem lehet minden kétséget kizáróan a részesedési arányokból következtetni, de a méret- és választékgazdaságosság miatt az össze-

függés fennáll. „A koncentráció mérésének legjobb módszere a független források száma vétele, figyelmen kívül hagyva az aktuális gazdasági sikerességüket.”¹⁰⁵

A médiatársaságok tulajdonosi koncentrációjának lehetnek kedvező hatásai is, amikor egy kisebb nemzeti műsorszolgáltató áll szemben egy nemzetközi konszernnel, vagy amikor egy relatíve kisebb nemzeti piacról beszélünk, mint a kelet-közép-európai államok többsége.¹⁰⁶ Ezeknél az országoknál a pénzügyi és médiatulajdonosi szempontok figyelembevételekor is különös tekintettel kell lenni a méretbeli különbségekre, amire jó példák az Európai Unióhoz 2004-ben csatlakozó államok médiapiaca, és azok fejlődése. Ebben a régióban 2004-ben 111 televíziós csatornán sugároztak, melyek száma 2006-ra 155-re emelkedett.¹⁰⁷ A tulajdonosi szabályok jelentős eltérése figyelhető meg a régióban. A négy ország közül egyedül Magyarország tiltja kifejezetten a politikai pártok médiatulajdonlását, Lengyelországban és Szlovákiában ezzel foglalkozó rendelkezés nem is létezik, Csehországban pedig a pártoknak van lehetőségük arra, hogy műsorszolgáltató cégekben szerezenek részesedést. A másik érdekesség a külföldiek médiatulajdonlásának szabályozása, amit Csehország és Szlovákia egyáltalán nem korlátoz, szemben Lengyelországgal és Magyarországgal. A kelet- és közép-európai médiapiacokon összességében jelentős a külföldi tőke súlya, ami a politikai befolyásolás mellett a régió másik jelentős médiapolitikai kihívása. A régió mindezzel együtt a sokszínűség növelés tekintetében 2005-ben 1,05, 2006-ban pedig 3,75 százalékponttal felülmúlta az EU-15 által elért arányt.

A szigorú nemzeti szabályok kétélűek lehetnek, ugyanis egyrésztől a hazai műsorszolgáltatókat a külföldi befektetőkhez képest jobban sújtják, másrésztől gátolhatják a külföldről érkező tőke bevonásának. Minél kisebb az adott médiapiac, annál nagyobb a veszélye a koncentrációnak. A koncentráció ugyanakkor a nemzeti műsorszolgáltatók számára az egyik út lehet a versenyképesség növelésére.

A pluralizmus tényleges eléréséhez a médiatulajdonosi szabályok önmagukban nem elégségesek, a külső pluralizmus biztosítása mellett szükség van a belső pluralizmust biztosító rendelkezésekre is.¹⁰⁸

b) Belső pluralizmus

Belső pluralizmusként határozhatjuk meg a média bármely politikai, pénzügyi befolyás alóli mentességét, aminek fontos feltételei és garanciái a kifejezés szabadsága és az információhoz való hozzáférés szabadsága. Az Alkotmánybíróság is hangsúlyozza, hogy a szólás szabadsága csak a politikai erőktől befolyásától mentesen biztosított.¹⁰⁹ Az információhoz való hozzáférés tekintetében pedig még mindig állnak fent előjogok, melyek lebontása a szabályozás egyik fő feladata.¹¹⁰ A belső pluralizmus abban különbözik a külső pluralizmustól, hogy elsődlegesen nem a fogyasztók médiatermékek közötti választási lehetőségeinek számából, hanem e médiatermékek tartalmának sokszínűségéből indul ki. Ha a hírgyűnkségek mennyiségére vonatkozó példánál maradunk, akkor elsősorban az általuk szolgáltatott tartalom diverzitása, és nem a hírgyűnkségek száma a meghatározó.¹¹¹

A belső pluralizmust biztosító rendelkezések legnagyobb problémája, hogy a mögöttük álló mérési módszerek nem minden esetben megbízhatók.¹¹² A koncentrációt a kínálati oldal ellenőrzésével korlátozó megoldások között vannak a vállalati struktúrát érintő, a befolyástervezést rendező, valamint a közvetített program összeállítására vonatkozó szabályok. LOSIFIDES tanulmányában a médiaszervezet feletti irányítási és ellenőrzési indikátorokat elemzi, mint a pluralizmus biztosításának megfelelő eszközeit, de ezen felül figyelembe veszi a médiafogyasztáshoz kapcsolódó módszereket is. A keresleti oldalt elemző gyakorlat a médiafogyasztást vizsgálja. JABLUKOWICZ és LOSIFIDES is megjegyzi, hogy e módszerek fogyatékosága azok nem megbízható jellege.¹¹³

A médiatársaságok tulajdonosi koncentrációjának lehetnek kedvező hatásai is, amikor egy kisebb nemzeti műsorszolgáltató áll szemben egy nemzetközi konszernnel, vagy amikor egy relatíve kisebb nemzeti piacról beszélünk, mint a kelet-közép-európai államok többsége.

A keresleti és a kínálati oldalt elemző modellek között a legnagyobb különbség, hogy az előbbi szubjektív alapon választ ki egyenrangú kritériumok közül néhányat, és azokat vizsgálja. A médiakínálatot vizsgáló módszerek előnye ehhez képest, hogy objektíve jelölik meg a vizsgálandó adatokat. A kereslet elemzésénél a nézettségi arány megállapítása az, ami többé-kevésbé tárgyilagos alapokat szolgáltat a méréshez, JABLUKOWICZ azonban a mérhetőség nehézségeiből kiindulva e módszert sem tartja minden kétséget kizáróan megbízhatónak. Ezért a közpolitikai modell megvalósítását a struktúra és a programok tartalmának szabályozásán keresztül tartja kivitelezhetőnek a szerző.¹¹⁴

A belső pluralizmus biztosításában kiemelkedő jelentőségű a közszolgálati televíziózás, amely a kereskedelmi műsorszórás mellett meglehetősen fontos egyensúlyi tényező a kétpólusú televíziós piac esetében.¹¹⁵ A korábban monopóliumként működő közszolgálati műsorszolgáltatás liberalizációját és konszolidációját is a fennálló egyensúly megtartására tekintettel kell végrehajtani. Ha a közszolgálati műsorszolgáltató tulajdonában lévő eszközöket esetleg privatizálják, akkor nem szerencsés ezeket az eszközöket az oligopol helyzetben lévő kereskedelmi csatornákat működtető vállalkozások kezébe adni. A liberalizáció részletesen átgondolt modelljére van szükség, mert ez a már eleve nagyobb piaci részesedéssel rendelkező nemzetközi médiaszervezeteket ösztönzi további befektetésre.¹¹⁶ Ezt elkerülendő a közpolitikai modell közvetlenül a közszolgálati műsorszolgáltatás állami finanszírozásán keresztül valósítható meg, azonban ebben az esetben különös tekintettel kell lenni a médium politikai és pénzügyi függetlenségére.¹¹⁷ Végül soron pedig a belső pluralizmus fenntartása fontos a kis- és középvállalkozások érdekeinek biztosítására is.¹¹⁸

Az egyoldalú tartalomkínálat elkerülése érdekében a külső és a belső pluralizmus szabályait ötvöző keretszabályozás kialakítása lenne az ideális. Tehát megállapítható, hogy a versenyjogi szabályozás nem helyettesíthető teljes mértékben a médiajogi normákkal, sőt elsődlegesen a versenyjogi eszközök alkalmazása az irányadó. A médiajogi eszközrendszer csak ott, csak annyiban alkalmazandó, ahol és amennyiben a versenyjog egyedüli alkalmazása piaci kudarcokhoz vezetne.¹¹⁹

IV. Következtetések

A fentiek alapján a következő kérdés tehető fel az Európai Közösségnek, a tagállamoknak, valamint a piaci szereplőknek: Mi a fontosabb, az audiovizuális iparban az Egyesült Államokkal szembeni gazdasági hátrány csökkentése, vagy a hagyományokat őrző, a sokféleségnek nagy teret adó európai audiovizuális iparág létrehozása? Lehet arról vitatkozni, hogy melyik célkitűzés az értékesebb, és ennek folyamán a hírközlési jogi vagy a médiajogi szabályozási modellnek kellene-e erősebben hatnia a médiapiacra. Véleményem szerint azonban kerüendő a két szélsőség irányába való eltolódás. A kizárólagos gazdasági szabályozás előidézheti a médiatermékek homogenizálódását, az pedig a társadalom vonatkozásában konformitáshoz, és a nem piacépes értékek devalvációjához vezet. A másik véglet sem kívánatos, mert hiába lesz egy nemzeti piac kulturálisan sokszínű, ha nem fejlődik, és lemarad a többihez képest. Ezért alkotmányossági okokra hivatkozva csak a szükséges mértékig, lehetőleg arányos, versenyjogi eszközökkel szabad beavatkozni. Az ezen túlmenő intervenciók káros hatásai lehetnek. A technikai fejlődés és a konvergencia továbbra is erős jelenléte miatt ezek a vezérelvek fontosak lehetnek a szabályozás modernizálása folyamán, főleg olyan kiemelten fontos és egymáshoz egyre közeledő szektorok esetében, mint a médiaipar és a hírközlés. Ameddig e két iparágra vonatkozó joganyag napjainkban megfigyelhető különállása érvényesül, addig elkerülhetetlen, hogy az egyik hasson a másikra, alakítsa azt. Az Európai Unió tagállami jogrendszerének nagyfokú divergenciája miatt azt azonban csak találgatni lehet, hogy mikor születik meg egy európai szinten egységes keretszabályozás.

Jegyzetek

- * A tanulmány a XXIX. Országos Diákköri Konferencia Állam- és Jogtudományi Szekciója Telekommunikációs és Média Jogi Tagozatában 3. helyezést, a PTE IKJK és az NHH tudományos pályázatán 1. helyezést elért dolgozat rövidített változata; konzulens Dr. Polyák Gábor.
- 1 Ilyen a közlekedési, az elektronikus kommunikációs, az energetikai és a pénzügyi szektor.
- 2 Tóth András: Az elektronikus média versenyjogi vonatkozásai. AKTI Füzetek 16. 89/552/EGK
- 3 97/36/EK
- 4 2007/65/EK
- 5 Erről bővebben: Faull, Jonathan – Nikpay, Ali: Oxford University Press. (Második kiadás); Oxford. 2007.
- 6 Faull – Nikpay: 1476. p. 13.02-04
- 7 Green Paper on Convergence.
- 8 Vö.: Fentebb a Problémafelvetés vonatkozó része.
- 9 Arino, M.: Competition Law and Pluralism in European Digital Broadcasting Addressing the Gaps. 101–102. o.
- 10 Polyák: Versenyjogi és médiajogi eszközök a médiakoncentráció korlátozásában. AKTI Füzetek 21. p. 12.
- 11 Média pluralism in Europe 15. p.
- 12 Green Paper on convergence
- 13 Market Definition in the Media Sector. European Economics for the European Commission, DG Competition. European Communities. 2002. (1.3.1)
- 14 Faull – Nikpay: i. m.: (1.131)
- 15 Csak a keresleti helyettesíthetőség kerül bővebb kifejtésre, ugyanis ez a módszer terjedt el (Polyák: i. m.: 15. p.) a média területén, ha egyáltalán létezik hagyományos értelemben felfogott helyettesíthetőség ebben a szektorban.
- 16 Vö.: Commission's Notice on the Definition of the Relevant Market for the Purpose of Community Competition Law [1997] OJ C372/5 (2)
- 17 Faull–Nikpay: i. m.: (1.138)
- 18 Faull–Nikpay: i. m.: (1.143–1.148)
- 19 Small but Significant Non-transatory Increase in Price
- 20 Price elasticity
- 21 Diversion Ratio Ezekről bővebben: Faull–Nikpay: i. m.: (1.149–1.154)
- 22 Commission's Notice on the Definition of the Relevant Market for the Purpose of Community Competition Law [1997] OJ C372/5 (8)
- 23 Faull–Nikpay: i. m.: (1.164)
- 24 Lb. 16
- 25 A tanulmány a piacszerkezet felépítés elemzésekor nem kíván kitérni az érintett piacok kiskereskedelmi vetületére, valamint a reklámok piacára. A téma átfogó elemzésével kapcsolatban lásd: Tóth András: Az elektronikus média versenyjogi sajátosságai.
- 26 Polyák: i. m.: 7. p.
- 27 Market Definition in the Media Sector. European Economics for the European Commission, DG Competition. European Communities. 2002.
- 28 Piac-meghatározás a médiaszektorban: 13. p. (1.4.5)
- 29 Polyák: i. m.: 8. p. Faull – Nikpay: i. m.: 1494. p.
- 30 Polyák: i. m.: 16. p.
- 31 Faull–Nikpay: i. m.: 1494. p. (13.63) Lásd: SmithTV, Polygram/Seagram, Channel Five.
- 32 A média és telekommunikációs szektorral kapcsolatos témák szerzői. Faull–Nikpay: i. m.: 1475–1572. p.
- 33 Case No IV/M.525 (13)
- 34 Case No IV/M.553 (24, 89, 90)
- 35 A definíciót vö.: Tóth András: i. m.: piac-meghatározás.
- 36 IV/M.553 - RTL/Veronica/Endemol 1995. szeptember (20, 17)
- 37 Faull–Nikpay: i. m.: 1497. p. (13.72)
- 38 A Gazdasági Versenyhivatal álláspontja a magyarországi elektronikus hírközlési verseny és szabályozás alakulásáról. 2007. 18. p.
- 39 Faull–Nikpay: i. m. 1497. p. (13.73–74)
- 40 Case No IV/36.237 – TPS [1999] OJ L 90/6
- 41 Case no IV/36.539 BiB 1999. 09. 15.
- 42 Vivendi/Canal Plus; Telenor/Canal Digital
- 43 Case No COMP/M.2050 – VIVENDI / CANAL+ /SEAGRAM (17) 2000. 10. 13. Az ítéletben a mozifilmeken belül is különböztetnek Hollywoodi illetőleg az egyéb művek között.
- 44 Case No IV/M.1219 – SEAGRAM /POLYGRAM 1998. 09. 21.
- 45 Bellamy–Child: i. m.: Chapter 5; 298. p.
- 46 Case No IV/M.469 – MSG Media Service 1994. 11. 09. (41)
- 47 COMP/C.2-37.398 – Joint selling of the commercial rights of the UEFA Champions League (84) [2003] OJ L/291.
- 48 On-demand
- 49 A Gazdasági Versenyhivatal álláspontja a magyarországi elektronikus hírközlési verseny és szabályozás alakulásáról. 2007. 16. p.
- 50 Service market
- 51 Access market
- 52 Bellamy, Cristopher – Child, Graham: European Community Law of Competition. (Szerk.: Róth, Peter QC és Rose, Vivien; Hatodik kiadás); Oxford University Press. Oxford. 2008. 257. p. (4.029)
- 53 IV/M.553 - RTL/Veronica/Endemol [1996] OJ L294/14.; losifides: i. m. 8. p.
- 54 COMP/M.2876 - Newscorp/Telepiu 2003. április 2. [2004] OJ L110/ (48) Ennek oka, hogy a Bizottság korábbi 18 döntésében is az adott országot nevezte meg földrajzi piakként.
- 55 Lásd: 19. számú lábjegyzet
- 56 IV/M.553 - RTL/Veronica/Endemol [1996] OJ L294/14 (25-29)
- 57 Tóth András: i. m. 16. p.
- 58 IV/M.490. Nordic Satellite Distribution OJ L 053 , 02/03/1996 1995. július 19. (72, 73)
- 59 Case No IV/M.993 (22, 24, 25)
- 60 Case No IV/M.1027 (23, 24)
- 61 Ward, David: Television Pluralism and Diversity and the European Commission's Competition Policy – The Western European Experience. 58–61. p.
- 62 IV/M.553 - RTL/Veronica/Endemol 1995. szeptember 20. (17)
- 63 Hivatkozta Tóth András: i. m.: 12. p.
- 64 losifides, Petros: A médiakoncentráció mérési módszerei. In: Tanulmányok a médiakoncentráció szabályozás tárgyából. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Alapítvány. Budapest. 2007. 18. p.
- 65 COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Media pluralism in the Member States of the European Union {SEC(2007) 32} 12. p.
- 66 Alan B. Albarán – Bozena I. Mierzejewska: i. m.: 90. p.
- 67 A Gazdasági Versenyhivatal álláspontja a magyarországi elektronikus hírközlési verseny és szabályozás alakulásáról. 2007. (továbbiakban: GVH álláspont) 77. p.
- 68 Michelin v Commission (31); United Brands (65); Hoffmann-La Roche (38)
- 69 DG Competition discussion paper on the application of Article 82 of the Treaty to exclusionary abuses
- 70 Bellamy – Child: i. m.: (10. 015)
- 71 A gazdasági erőfölény mértékének elemzéséről bővebben: Bellamy&Child: i. m.: 925. p. (10.024)
- 72 Significant Market Power (SMP) Keretirányelv 14. cikk. OJ [2002] L180/33. 1/2007. (I. 18.) AB hat.
- 73 Vö: Jakubowicz, Karol: Média pluralizmus és koncentráció. In: Tanulmányok a médiakoncentráció szabályozás tárgyából. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Alapítvány. Budapest. 2007. 147. p.
- 74 Commission Staff Working Document Media pluralism in the Member States of the European Union {SEC(2007) 32} 12. p.
- 75 A versenyjog vonatkozásában a pluralizmus kifejezés eltérő jelentéstartalommal bír a médiapluralizmushoz képest.
- 76 Media pluralism in the Member States of the European Union {SEC(2007) 32} 15. p.
- 77 Media Diversity in Europe Media Division Directorate General of Human Rights Strasbourg, December 2002. 11. p.
- 78 Ward: i. m.: 52–54. p.
- 79 Media Diversity in Europe 11. p.
- 80 Jablukowicz: 148–149. p.
- 81 Ward: i. m.: 62–63. p.
- 82 Ward: i. m.: 52. p. A liberalizáció jelenti egyrészt a hálózatokhoz való hozzáférést, másrészt, pedig a médiatulajdoni korlátok enyhítését is. A folyamat a közszolgálati televíziózás vonatkozásában kerül részletes kifejtésre.
- 83 Ward: i. m.: 52. p. Média diversity in Europe: 23–26. p.
- 84 Jablukowicz: i. m.: 147. p.
- 85 Polyák: i. m.: 12. p.
- 86 Ward: i. m. 62. p.
- 87 Media pluralism in the Member States of the European Union. 11. p.
- 88 EU-15 alatt Ausztria, Belgium, Dánia, Finnország, Franciaország, Németország, Görögország, Írország, Olaszország, Luxemburg, Hollandia, Portugália, Spanyolország, Svédország és az Egyesült Királyság értendő.
- 89 Vö.: 5. cikk alkalmazása: 3. p.
- 90 Vö.: Media pluralism in the Member States of the European Union.: 7. p. Valamint az egyes tagállamok részletes módszereinek elemzése: 21–92. p.
- 91 losifides: 10–18. p.
- 92 Tóth: i. m.: Vö.: közönségpiac (fentebb)
- 93 losifides: i. m.: 18. p.
- 94 Értsd alatta a jogtulajdonosoktól származó termékek, valamint az egyes műsor-szolgáltatások csomagolását egyaránt.
- 95 losifides: i. m.: 16. p. Valamint Arthur Andersen losifides tanulmányában meghivatkozott munkája.
- 96 losifides: i. m.: 21. p.
- 97 Commission Staff Working Document Media pluralism in the Member States of the European Union {SEC(2007) 32}: 8. p.
- 98 Liverpool Agenda 5. p.
- 99 Liverpool Agenda 5. p.
- 100 Vö.: COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Media pluralism in the Member States of the European Union {SEC(2007) 32}: Belgium 23–26. p.
- 101 Ward: i. m.: 50. p.
- 102 Commission Staff Working Document Media pluralism in the Member States of the European Union {SEC(2007) 32} 11. p.
- 103 115. p.
- 104 Commission Staff Working Document Media pluralism in the Member States of the European Union {SEC(2007) 32} 11. p.
- 105 5. cikk 3. p.
- 106 1/2007. (I. 18.) AB hat.

¹⁰⁹ 37/1992. (VI. 10.) AB hat
¹¹⁰ Commission Staff Working Document Media pluralism in the Member States of the European Union {SEC(2007) 32}_ 7. p.
¹¹¹ Commission Staff Working Document Media pluralism in the Member States of the European Union {SEC(2007) 32}: 5. p.
¹¹² Iosifides: i. m.: 22. p.
¹¹³ Iosifides: i. m.: 22. p.; Jablukowicz: i. m.: 149. p.
¹¹⁴ Jablukowicz: i. m.: 150–151. p.

¹¹⁵ 5. Cikk 5. p.
¹¹⁶ Ward: i. m.: 49. p.
¹¹⁷ Jablukowicz: i. m.: 150–151. p.
¹¹⁸ Commission Staff Working Document Media pluralism in the Member States of the European Union {SEC(2007) 32}: 12. p.
¹¹⁹ Polyák Gábor: A médiarendszer kialakítása. HVG-ORAC Kiadó Budapest. 2008. 397. p.

SZIGETI TAMÁS

Az információs hatalom korlátozása tengeren innen és túl*

„Egy feloldhatatlan feszültség van Goethe és Jefferson világnézete között, előbbi számára a személyiség a föld gyermekei számára adott legnagyobb áldás, utóbbi szerint a szabad sajtó a társadalom elengedhetetlen alapja.”¹

1. Az információs hatalom korlátozása, információs jogi rendszerek

A hatalomkorlátozás XVII–XVIII. századi gondolat, túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ez a modern alkotmányosság egyik alapköve. A hatalmi góckop-penciálisan veszélyeztetik a polgárok szabadságát, amelyre a jognak reagálnia kell. A klasszikus hatalmi ágak elválasztása, megosztása ennek a gondolatnak az első történelmi objektívációja. A három hatalmi ággal leírt képlet mintául szolgál az alkotmányos keretek kialakításához, azonban vétek lenne az alap gondolatot szem elől téveszteni, és a hatalomkorlátozást a hatalmi ágak megosztásával bevégeztnek tekinteni.

A XX. század technikai fejlődése, információs forradalma nemcsak a polgárok, de az állam mindennapjait is átalakította. Az informatika új lehetőségeket nyújtott az állam rendfenntartó, nemzetbiztonsági, gazdasági, jóléti stb. funkciója terén; az adatkezelés mennyiségi növekedése és minőségi javulása nyilvántarthatóvá tett kontinensnyi embert, ráadásul már korántsem csak az állam számára.

Ugyancsak a múlt században, annak harmincas éveitől az állam addig nem látott terjeszkedése zajlott: egyre nagyobb gazdasági szerepvállalás, új szabályozó és jóléti funkciók betöltése volt megfigyelhető. Mindehhez a kor-szak világgazdasági válsága és az új keynesiánus gazdaságpolitika adott terepet. A modern gazdasági fejlődés eredményeképpen az állam sokkal szélesebb gazdasági tevékenység folytatásába kezdett, mint a történelem során valaha is. A megnövekedett állami igazgatás láttán BIBÓ ISTVÁN egy ne-gyedik hatalmi ágról, a bürokráciáról kezdett el értekezni.²

Ezeknek az érzékelhető változásoknak következményei is lettek: felborult a polgár és az állam közötti információs (ismeret-) egyensúly. A polgár kiszolgáltatottabbá vált, ráadásul nemcsak az egyre több helyen jelenlévő állammal, de a magánóriásokkal szemben is.³ Ezt az új hatalmi jelenséget, hatalomkoncentrációt nevezzük összefoglalóan *információs hatalomnak*.

Az információs hatalomkoncentrációja Észak-Amerikában és Európában közel azonos volt, azonban az erre adott válaszok már teljesen eltértek. Azt, hogy egy jogrendszer hogyan válaszol egy kialakuló új „hatalmi góc” veszélyére, legalább három egymással összefüggő tényező határozza meg:

1. az állam és a polgár közötti alkotmányos viszony,
2. a jog funkciója (jogi hagyományok), továbbá
3. a szabályozás időpontja.

Alapvető alkotmányos értékválasztásbeli különbség feszül az Egyesült Államok és Európa között atekintetben, hogy mi az alkotmány legfőbb védendő értéke. Ezt leegyszerűsítve: az amerikai a *szabadság* értékén alapszik, míg az európai alkotmányos tradíció az *emberi méltóságot* helyezi középpontba. Lakmuszpapírként szolgálhat a gyűlöletbeszéd értékelésének különbsége.⁴ Az amerikai alapjogi hierarchia csúcán a szólásszabadság, míg a német *Grundgesetz*-én az emberi méltóság áll. „*We the people*” – hangzik a népszuverenitást legkorábban kinyilvánító 1787-es amerikai alkotmány kezdete. A népszuverenitás amerikai építményében a hatalom kölcsönös korlátozásának (*checks and balances*) célja a *government*, azaz a közhatalom (és nem pusztán a végrehajtó hatalom) korlátozása. A sokszor inkább nemzeti, mintsem népszuverenitás európai változatában a polgárokat nem az állam elnyomásától kell elsősorban védeni. A francia alkotmányjog szerint a közjó letéteményese nem más, mint maga az állam. A szabadság–méltóság fogalmait, mint alkotmányos értékfundamentumot elemzi a privacy irodalom egyik ismert szerzője WHITMAN, JAMES Q. a két eltérő nyugati privacy-felfogás tükrében.⁵ Szerinte nem egy magasabb vagy egy alacsonyabb szintű privacy-kultúráról van szó, hanem a magánzférának más aspektusait tartják védendőnek a két kontinensen. A piacgazdaság mellett elkötelezett amerikaiak

A polgár kiszolgáltatottabbá vált, ráadásul nemcsak az egyre több helyen jelenlévő állammal, de a magánóriásokkal szemben is. Ezt az új hatalmi jelenséget, hatalomkoncentrációt nevezzük összefoglalóan információs hatalomnak.

számára a szabadságra az állam a legveszélyesebb. Európában a személyiség egalitárius védelmének hagyománya nem kizárólag az állam veszélyére fókuszál. Az amerikai privacy védelem az „otthon szentsé-

géből” építkezik. Az öreg kontinensen a személyiség védelme, az érintettnek a róla kialakuló nyilvános kép feletti kontrollja áll a középpontban. Az értékek ütközését jól mutatja a privacy-védelem kiterjedtsége, amely elsősorban a szólásszabadság és a piacgazdaság korlátozását vonja maga után – tehát azon értékeket, amelyekre „Amerika épül”.

* A szerző az Eötvös Loránd Tudományegyetem Phd hallgatója. Kutatási területei: alkotmányjog különös tekintettel az információs jogokra és a szólásszabadságra.

Áttérve a jog szerepére, feltehető egy kérdés: elvárható-e olyan általános⁶ (például adatvédelmi) modell egy jogrendszerből, amely egyáltalán nem is ismer ilyen szabályozási logikát? Az amerikai alkotmányfelfogás a közhatalmi beavatkozás minimalizálásán alapszik. A magánszférára „csak” – a rab-szolgáltatásra adott történelmi válaszként – a diszkrimináció tilalmának elve terjed ki. Tehát az alapjogvédő logikának nincs keresnivalója magánfelek között, a közhatalmat korlátozó, klasszikus alapjogvédelemben (*vertikális védelem*).

Európában azonban bevett tétel az alapjogi szabályok kiterjesztése a magánfelek viszonyára: ez a *horizontális védelem*. A német alapjogi gondolkodásban ezt hívják *Drittwirkung*-nak (harmadik személlyel szembeni hatálynak). A nevezetes Lüth-ügyben a német alkotmánybíróság arra jutott, hogy az alapvető jogok olyan objektív értékeket jelenítenek meg, amelyeknek a jogrendszer egészében érvényesülniük kell. Az alkotmánybíróság szerint a magánfelek közötti jogvitákban a bíróságok feladata az, hogy az alkalmazandó magánjogi normákat oly módon értelmezzék, hogy azáltal érvényesüljön az alapjogi értékrend.⁷

A jogi szabályozás pillanatát valamilyen történelmi alkalom adja, amely nagyban meghatározhatja magát a végeredményt. Amerikában a *Freedom of Information Act* 1966-os elfogadására hosszú évtizedek lobbizása, terve-

zése után került sor. Az első tucatnyi ország, ahol információszabadság-szabályokat alkottak, mind ugyanahhoz a gazdag nyugati típusú demokráciával rendelkező körhöz tartozott, és ezek is csak hosszas előkészület után fogadták el a nyilvánosság-törvényeiket. Az információszabadság-jogalkotás második hullámába bekapcsolódó országok – köztük hazánk is – totalitárius rendszerre adott válaszként tették magukévá a közérdekű adatok nyilvánosságát, esetükben nem kiérlelt megfontolásból, hanem „történelmi felindulásból” történt meg a már létező jogintézmény átvétele. Olyan helyeken is elfogadtak információszabadság-törvényeket, ahol ennek nem voltak meg a feltételei. ROBERTS ALASDAIR amerikai szerző szerint e feltételek a következők: a megfelelő közigazgatási nyilvántartási, igazgatási rendszer; professzionális közigazgatás; és megfelelő források biztosítása a közérdekű adatkéresek finanszírozására.⁸ Azonban a kilencvenes években – főként a fejlődő világban – több, a kritériumoknak meg nem felelő országban is elfogadtak ilyen törvényt „divatból” vagy külső megfelelési kényszerből.

Az információszabadság és a személyes adatok védelme az információs hatalomra adott alapjogi válaszok. Érdemes áttekinteni, hogy e két jog milyen alapjog-szerkezeti modellben képzelhető el, mert a modell *ab ovo* behatóra, hogy milyen jogrendszer mennyire lesz fogékony az egyes információs jogok adaptációjára.

	Információszabadság	Adatvédelem
Vertikális védelem	<ul style="list-style-type: none"> – Közhatalom kezelésében lévő közérdekű adatok hozzáférhetővé tétele a polgárok számára. – Funkciói: sajtószabadság, demokratikus ellenőrzés eszköze; korrupció elleni harc; állam átláthatóvá tétele. – Modelltörvény: USA (1966).⁹ – Franciaországban és Németországban gyenge törvények. Északi országokban és Kelet-Európában elterjedt, Nagy-Britanniában nemrég fogadtak el törvényt. 	<ul style="list-style-type: none"> – Állami bürokráciával szembeni védelem. – Funkciója: polgár védelme a nyilvántartásokkal szemben; (néhol) információs önrendelkezési jog biztosítása, közhatalomi adatkezelés ellenőrzése. – Európa számos adatvédelmi egyezménye, uniós irányelve;¹⁰ nemzeti adatvédelmi törvények. – USA: csak egyes közhatalmi nyilvántartásokba betekintés, korlátozott jogok.
Horizontális védelem	<ul style="list-style-type: none"> – Magángazdaságban, gazdasági szereplőkkel szembeni átláthatósági kritérium érvényesítése. – Célja: alapvető jogok sérelmének megakadályozása (gyakran diszkriminációs sérelmek feltárása). – Kivételek és általában nem elfogadott értelmezési tartomány. Például Dél-Afrika: apartheid rendszerre válaszként, a magán cégek múltjának átvilágítására, antidiszkriminációs céllal. – Lehetséges értelmezési tartomány: közfeladatot ellátó magáncégek kontrollja. 	<ul style="list-style-type: none"> – Európai adatvédelmi felfogás kiterjed a magánszektor adatkezelésére, nem tesz különbséget állami és magán adathatalom által okozott veszély között. – Főszabály Európában: érintett beleegyezése, adatai feletti rendelkezés. – USA-ban az európainál alacsonyabb a védelmi szint. A magánfelek egymás közötti viszonyára általában nem terjed ki a védelem. Partikuláris szemlélet domináns. Fő jogosultság: érintett tájékoztatása, ritkábban adatkezelés utólagos letiltása.

Összegezve: Az azonos jelenséget a különböző hagyományú és felépítésű, mégis egy civilizációs körhöz tartozó jogrendszerek egészen máshogyan képezik le a jogi szabályozás szintjén. Ezek alapján – a táblázatban már kirajzolódó – négy információs jogi rendszert tartok felvázolhatónak:

1. Információszabadság-központú *amerikai szabályozás*, amelyben az állami információs hatalom korlátokba ütközik. Ugyanakkor a közhatalmon túl a személyes adatok védelmének szintje alacsony.
2. A *francia-német szabályozásban* vertikális és horizontális védelem a személyes adatoknak, de gyenge átláthatósági (információszabadság) szabályok.
3. Az *információs jogok egymás mellett létező rendszere* (részben Egyesült Királyság).
4. Az információs hatalmat egyként kezelő *szinoptikus rendszer* (Magyarország).

2. Információszabadság és dokumentumnyilvánosság – avagy a francia és az amerikai szabályok

1966. július 4-én JOHNSON elnök minden ellenkezését leküzdve aláírásával szentesítette a The Freedom of Information Act-et.¹¹ A törvény elfogadásának a Demokrata Párt egyik képviselője, JOHN MOSS volt az úttörője, aki – erős újságíró-lobbitól támogatva – az Eisenhower-kormány titkolózási szokásai ellen folytatott ádáz harcot. A történelem firtora, hogy a későbbiekben egészen más

hírnevet szerző DONALD RUMSFELD, fiatal republikánus képviselő lett ebben a harcban szövetségese.

Franciaország az 1968-as diáklázadást követő liberalizációs hullámát élte meg a hetvenes években. A már nem tradicionális (konzervatív), hanem centrista (liberális) jobboldal által vezetett országban szép lassan csökkent a magánéletet beárnyékoló paternalista gyámkodás (abortusz és fogamzásgátlók liberalizációja). Ennek szellemében született az 1977-es kormányzati törvénycsomag, amely a „közigazgatás és a közszolgáltatást igénybe vevők viszonyának megújítását célozta”. A javaslat azonban már kezdetektől rossz csillagjegy alatt volt: a törvény címében (és tartalmában) szó sem volt információ-nyilvánosságról („Különböző rendelkezések a közigazgatás és használati kapcsolatának javítására, valamint egyéb közigazgatási, pénzügyi és szociális rendelkezések”).¹² Később módosító javaslatként került be az új fejezet: „A közigazgatási dokumentumok hozzáféréseinek szabadságáról és a közinformációk felhasználásáról.” A felsőház javaslatára a dokumentumokhoz való hozzáférés biztosítására létre hoztak egy független közigazgatási szervet is (CADA).¹³

Mi más lehetne fontosabb egy közérdekű adatok nyilvánosságát szabályozó törvény esetén magánál az információnál? Első pillantásra feltűnik, hogy míg az amerikai törvény *információszabadságról* beszél, addig a fran-

cia a közigazgatási dokumentumokhoz való hozzáférés jogáról. Ez utóbbit nevezhetnénk – nem minden elméleti koherenciazavartól mentesen – aktanyilvánosságnak is.

Az információszabadság-törvények egyik sarokpontja a nyilvánosság szabály alóli kivételek meghúzója. Ilyenkor valamilyen olyan érdek védelmét érvényesítik a törvények, amelyek – a mindig

Míg az amerikai törvény információszabadságról beszél, addig a francia a közigazgatási dokumentumokhoz való hozzáférés jogáról. Ez utóbbit nevezhetnénk – nem minden elméleti koherenciazavartól mentesen – aktanyilvánosságnak is.

homályos – köz érdekét hivatottak védeni. A FOIA kilenc pontban sorolja fel a kivételeket.¹⁴ A legfontosabb természetesen a nemzetbiztonság és a külpolitikai érdekek védelme, amelyeket külön minősítési eljárás keretében lehet kivenni a szabadon hozzáférhető adatok köréből. Általában véve a legitim titkok is védelmet élveznek, így az üzleti titok, vagy más, a FOIA-n kívüli törvény által meghatározott titkok. A törvény értelmezésénél a bíróságok azonban szorosan értelmezik ezeket a kivételeket és nem tekintenek biankó felhatalmazásként a titkosítás lehetőségére. Erre jó példa az elhunyt amerikai katonák koporsóit mutató fényképek esete, amelyeket a Pentagontól sikerült megszerezni a *National Security Archives* nevű civil szervezetnek. Mivel a védelmi minisztérium nem folytatta le a titkosítási eljárást, így hiába védekezett azzal, hogy több száz egyéb fotót nyilvánossá tett elegendi is.¹⁵

A francia törvény alapfelosztása a relatív és az abszolút titok.¹⁶ Előbbi esetén csak az érintett ismerheti meg az adatokat, míg az utóbbi mindenkitől megtagadja a hozzáférést. A relatív titokban a személyes adatok védelme nyilvánul meg, ahogyan hasonló privacy kivételt tartalmaz az amerikai törvény is.¹⁷ A francia törvény abszolút titok olyan tág kategóriákat használ, mint az ország külpolitikai érdekei, az állambiztonság, a közbiztonság, mások életének veszélyeztetése, vagy „általánosságban véve” a törvény által védett minden titok.¹⁸ E felett a közalkalmazottak jogairól és kötelezettségeiről szóló törvény általános bizalmasságot és a szakmai titok megőrzését írja elő minden információ tekintetében a hivatalnokoknak.¹⁹ Egyesek szerint ezek a kluzulák a közalkalmazottaknál egyfajta legitim közigazgatási titokká kovácsolódott mára. A *Liberté d'Informé*²⁰ nevű civilszervezet elsőszámú reformjavaslata éppen a széles kivételkör szűkítése illetve a kivételek megszorító értelmezése.

Az egész francia szabályozásra a legjellemzőbb azonban az, hogy rendkívül bonyolult és széttagolt. Ennek jegyében a nemzetbiztonsági titok kategóriájának külön jogi és jogorvoslati rendszere van, ellentétben az Egyesült Államokkal, ahol a rendes bírósági rendszer gyakorol kontrollt felette. Franciaországban egy speciális bizottság vizsgálja a titok-minősítési panaszokat, amelyben főként a végrehajtó hatalom képviselői ülnek. A bizottság mindössze konzultatív véleményt ad a bíróságoknak a titkosítás jogosságáról. Így a titkosító szerv diszkrecionalitása gyakorlatilag teljes, mivel a bíróság nem kötelezheti deklasszifikációra a minisztériumot, sőt nem is ismerheti meg a titkosított dokumentumot

Ma már egyre nagyobb hangsúly helyeződik az internetes *proaktív információszolgáltatásra*. Ebben a tudáshoz, információhoz való jog passzív, vagy intézményvédelmi funkcióját ismerhetjük fel a szabadságjogias aktív oldallal (adatigénylés) szemben. Az USA-ban régi hagyománya van a döntéshozatali eljárás nyilvánosságának: több tagállam is elfogadott ún. *Open Meeting Law*-kat, melyek „lehetővé teszik a hozzáférést bizonyos állami és önkormányzati tanácskozási jegyzőkönyvekhez és egyéb – például oktatási – anyagokhoz.”²¹

Franciaországban az önkormányzati ülések jegyzőkönyvei, költségvetésük és zárszámadásuk régebb óta képezte automatikus közzététel tárgyát. Ezen kívül a '78-as hozzáférési törvény is kötelezővé teszi az olyan miniszteri belső normák (körlevelek, instrukciók, direktívák) publikálását, amelyek a pozitív jog értelmezéséhez szükségesek.

A nagy változást azonban kétségtelen az első elektronikus információszabadság-törvény jelentette, amelyet az USA 1996-ban fogadott el a FOIA módosításként.²² A hivatalos lap on-line (*Federal Register*) napi közzétételén kívül állandóan hozzáférhetővé teszi a szerv legfontosabb adatait, valamint az elektronikus adatkérés is intézményesíti.²³ Ilyen, vagy ehhez hasonló egységes közzétételi törvény a mai napig nincs Franciaországban. Ennek egyébként ma is megvan a törvényi alapja, hiszen a hozzáférési törvény egyik szakasza előírja a szerveknek, hogy a szerv kezelésében lévő főbb dokumentumokat tartalmazó jegyzéket tegyenek hozzáférhetővé. Ezt azonban nagy részben nem alkalmazzák. Ékes példája ennek, hogy az dokumentumok nyilvánosságáért felelős szerv (CADA) honlapján nem találhatóak meg a bizottság tagjainak adatai, még azt sem tudjuk meg, ki a testület elnöke.²⁴

3. A magánszféra-védelem kialakulása

A XX. századra a fejlett nyugati jogrendszerek mindegyikében evidenciaként kezelendő a magánszféra valamilyen szintű védelme: alkotmányok dek-

larálják, bíróságok védelmezik az egyén szféráját. Az, hogy mi kerül a védelem határán belülre, korszakonként változik. Ma azonban a társadalmi, kulturális meghatározottság mellett legalább ilyen – ha nem nagyobb – súllyal esnek latba a technikai fejlődés keltette veszélyek a magánszféra-védelem fejlődésében. A személyes adatok védelme, az adatvédelem a XX. század második felének technikai fejlődése következtében alakult ki, épült rá a már kimunkált, létező magánszféra-védelemre hol kisebb, hol nagyobb sikerrel.

A magánszféra-védelmének első jogtörténeti jelentőségű tanulmánya egy amerikai írás: SAMUEL D. WARREN és LOUIS BRANDEIS *The Right to Privacy*-je.²⁵ A privacy, mint önálló, sui generis védelemre érdemes jogi tárgy ezzel került be a jogászai köztudatba, a tanulmány azóta is a magánszféra-védelem jogterületének sarokköve. Azonban nem állítható, hogy a magánszféra védelme amerikai jogi invenció lenne, hisz a szerzők által 1890-ben javasoltak az európai hagyományokból táplálkoznak. Ahogy erre WHITMAN, JAMES Q. is rámutatott: a sajtó korlátozása, a becsületsértés, a sajtóvétségek jogterülete Európában legalább a francia forradalom emberi jogi kiáltványa óta ismert: „minden polgár szabadon szólhat, írhat s nyomtathat ki bármit, felelősséggel tartozván viszont e szabadsággal való visszaélésért a törvény által meghatározott esetekben” (XI. cikkely).²⁶ A magánszféra-védelem a híres emberek sajtóval szembeni személyiségi jogi perein keresztül alakult ki. Nem bírván olyan történelmi gyökerekkel, mint az (angol) gyarmatosító hatalom túlkapásai, az öreg kontinensen a személyiség védelme alatt a sajtó korlátozását és a magántitkok védelmét értették. Ezzel ellentétben az amerikai jogtudomány és a bírósági rendszer a századelőtől kezdve óvatos lépésekkel megalkotta a maga privacy fogalomkörét, amelynek terjedelmes kifejtésétől most eltekintünk. A több mint száz évet és több tucat precedenst magában foglaló szövetségi és tagállami joggyakorlatra az óvatos jogkiterjesztés jellemző: először az alkotmányban explicite nem szereplő privacy védelmet emelik be az alkotmányos sáncok mögé. Ez természetesen először csakis az otthonra, mint a magánszféra legbensőbb körére terjed ki. Később a védett tér kiterjed a kommunikációra (lásd telefonhallgatások) is. Végül a joggyakorlat eljut egészen a személyes adatok védelméig is az 1977-es *Whalen v. Roe* ügyben.²⁷ New York állam döntéshozói a kábítószernek minősülő készítmények illegális használata ellen kívántak fellépni oly módon, hogy egy automatizált nyilvántartási rendszerrel ellenőrizhetővé válják a legálisan kiadott kábítószer-hatású gyógykészítmények (felhasználási) útvonala. Az ügy mélyebb taglalása nélkül is elmondható: a bíróság elismerte a személyes adatok gyűjtésében, kezelésében, a nem kívánt nyilvánosságra hozatalában a privacy-aspektust és magáévá teszi az adatok védettségének jogosságát,

ami együtt kell járjon meghatározott alkotmányos adatkezelői kötelezettségekkel is. Mindazonáltal a nem kívánt nyilvánosságra hozatal veszélye az, amely elvezeti a bíróságot a

nyilvántartás probléma alkotmányos mérlegre tételéig és annak értelmezéséig, interpretációja meg is áll ott.

4. A személyes adatok védelme: a partikuláris és az univerzális szemlélet

4.1. A személyes adatok védelmének ügye az Egyesült Államokban: a partikuláris adatvédelem

1990-ben egy szoftverfejlesztő (*Lotus Development Co.*) és egy adatgyűjtő cég (*Equifax*) közös projektet indított a céllal, hogy a lehető legtöbb amerikai állampolgárról átfogó egyéni profil készítsen üzleti célból. Az adatokhoz nyilvános, legális forrásokból fértek hozzá a cégek (név, telefonszám, jövedelem stb.). A gigantikus adatállomány egyes becslések szerint 80 millió lakásról és 120 millió személyről tartalmazott valamilyen információt – az internet robbanás előtt (!).²⁸ A bejelentést követően több tízezer követelték a cégnél adataik eltávolítását, mely hatására a cégek felhagytak a projekttel.

REAGEN elnök 1987-ben a markánsan konzervatív nézeteiről ismert ROBERT BORK-ot jelölte szövetségi legfelső bírósági főbírónak. A jelölést komoly politikai csata övezte, a média kitüntetett figyelmet szentelt a jelöltnak. A jelölési eljárás közepette egy bulvárlap megszerezte a jelölt video-kölcsönzéseinek listáját, melyen erőszakos filmek is szerepeltek. A jelöltből végül – többek közt e botrány miatt – nem lett főbíró, de az amerikai törvényhozás, felismerően a nem kívánt video-kölcsönzési adatok nyilvánosságra kerülésének ve-

szélyét, törvényt alkotott. A *Video Privacy Act (1988)* nem szól másról, mint hogy az érintett beleegyezése szükséges a rá vonatkozó kölcsönzési és kapcsolódó adatok harmadik személynek történő átadásához. A jogalkotás probléma-orientált filozófiájára jó példa ez: egy felvetődő konkrét probléma megoldása, átfogó elvek rögzítésének igénye nélkül történik az USA-ban (még a könyvtárakra sem terjed ki a törvény hatálya).

Az adatvédelem angol megfelelője a *data protection*. Az elnevezés azonban csalóka.²⁹ A személyes adatok védelmének valóban része az adatok fizikális védelme, a jogosulatlan hozzáférés kizárása. Ezt nevezik az adatvédelemben az adatbiztonság elvének. Az adatvédelem európai értelemben azonban ennél jóval több – erről azonban majd később. Európával ellentétben az USA-ra viszont igaz, hogy az adatvédelmi törvények főszabály szerint a (magyar) adatbiztonsági szabályok célját helyezik előtérbe, ezt az adatvédelmi területet fedik le.

A számítástechnika fejlődésére az amerikai törvényhozás sem maradt rest reagálni. Az 1970-es években két nagy hatású bizottság – a világon elsőként – tanulmányt készített az új veszélyekről. Az 1973-as „Nyilvántartások, számítógépek és a polgárok jogai” című tanulmányban³⁰ a tanácsadó testület lefektette az úgynevezett Tisztességes Információs Alkalmazások elveit (*Fair Information Practices*), amely adatvédelmi sorvezetőt nyújt a jövőbeli törvényhozás számára. A fontosabb javaslataik között szerepelt a közzsféra egészét átfogó adatvédelmi törvény meghozatala (*national data privacy law*) és egy állandó szövetségi adatvédelmi ügynökség felállítása (*ombibus federal privacy agency*) is. A Kongresszus mindkét javaslatot elutasította, így máig sem általános adatvédelmi törvény, sem adatvédelemre hivatott közhatalmi szerv nem létezik az USA-ban.

Ugyanakkor számos, a tárgyat tekintve személyes adatok védelméről szóló szövetségi törvény van az USA-ban.³¹ A tengeren túl – Európától eltérően – nem a köz- és a magánszférát átölő általános (univerzális) szabályrendszert adó adatvédelmi törvény és különböző szektorális törvények felosztása érvényesül. A törvények szabályozási területük szerint vonatkoznak a közzsféra adatkezelésére, egy-egy speciális jóléti szolgáltatásra (egészségügyi adatkezelés, iskolai adatok kezelése), egy-egy gazdasági szektorra (pénzügyi adatok kezelése), egyes nyilvántartási rendszerekre (videó kölcsönzés), vagy egyszerűen csak egy problémakörre (kiskorúak internetes vásárlásával kapcsolatos adatkezelés). Az amerikai adatvédelmi szabályozás legjellemzőbb vonása a törvények rendszertelensége. Ellentétben az általános európai adatvédelemmel a partikuláris szabályozási logika nem egy általánosan orientáló elvet érvényesít a speciális helyzetekre, hanem a speciális helyzetre ad konkrét választ. Ezt a szabályozási típust nevezhetjük *partikuláris adatvédelemnek*.³²

Az 1973-as tanulmány szerint a *Fair Information Practices*³³ a következő kötelezettségeket, korlátokat öleli fel: az adatkezelő rendszerek létéről és annak természetéről éves nyilvános jelentés; adatkezelési felelős kinevezése; megalapozott biztonsági intézkedések adatkezelés és továbbítás esetén; pontos összesítések az adatok hozzáféréséről és használatáról; csakis pontos és a célhoz szükséges adatok kezelése. Az adatalany joga van: a tájékoztatáshoz a róla nyilvántartott adatfajtákról és azok használatáról, hozzáférési és javítási jog pontatlanság esetén, a meghatározott célon túli használat megtiltása. Az elvek között vannak kifejezetten az adatkezelési folyamatra vonatkozó – szakjogi – adatvédelmi rendelkezések (adatfelelős állítása, biztonsági intézkedések), és – kisebbségben – vannak a személyes adatok védelmének tartalmi elvei is (adatkezelés célja, célon túli használat megtiltása). Az amerikai szabályozás legjellemzőbb vonása azonban az, hogy az adatkezelés eljárása során felmerülő *visszaélésekkel* szemben nyújt védelmet. Az adatok célon túli felhasználásának megtiltása vagy az adatok pontosítása a már folyó adatkezelési eljárás során felmerülő technikai (utóbbi eset) vagy tartalmi veszély (előbbi eset) ellen szolgál valamiféle védő megoldással. Korábban már volt erről szó: az amerikai adatvédelem valójában főleg az adatok védelmét jelenti, azaz *védelmi (protektív) jog*.

Éhhez kapcsolódik az amerikai irodalomban domináns, úgynevezett másodlagos használat problémája (*secondary use*), tehát az adatok eredeti célon túli felhasználásának kérdése (például: adatbázisok összekapcsolása, direkt marketing). A *secondary use* természetesen Európában is fontos kér-

dés, ugyanakkor itt már az elsődleges adatszerezésre, használatra (főként annak céljára) fókuszálnak a szabályok. Azért lehet ez a probléma annyira fontos az USA-ban, mert ott a szabályozás az (elsődleges) adatkezelés célját és annak jogalapját ritkán érinti. Az egyén legfontosabb joga a *tájékoztathoz való jog* arról, hogy milyen adatot kezelnek és milyen célból – a törlési jog már jóval ritkább.

Az első ránézésre szakjogi mélyfúrásnak tűnő opt-in / opt-out kérdés is sokat elárul az adatvédelmi helyzetről. Opt-in rendszer esetén az adatkezeléshez az adatalany előzetes engedélye szükséges, opt-out rendszer esetén pedig a már folyó adatkezelést szüntetheti meg a jogalany. Ez utóbbi esetben a törvény vélelmét állít fel az adatkezelés jogszerűsége tekintetében, amit az adatalany dönthet meg pusztán tiltakozásával. Az amerikai törvények túlnyomó többsége opt-out jellegű, ami jóval kisebb mértékű választási szabadságot ad az érintettnek.

Arra a kérdésre, hogy miért nem alakult ki egy általános (univerzális) adatvédelmi jogi szabályozás, több válasz is adható. Először is a fentiek ismételtetők: az állammal szembeni korlátozás az amerikai szabadságfelfogás magja, az alkotmányos jogok védelme elsősorban a közhatalommal szemben értelmezendő, és csak a legritkább esetben jelenik meg a magánviszonyokba. A tapasztalatok alapján tény (nek tűnik), hogy a hatékony adatvédelemnek szüksége van a magánszférára kiterjedő hatályra: az amerikai kormány rendszeresen szenzitív személyes adatokat vesz adatbrókerektől, ezzel elkerülve a közhatalmi adatgyűjtés látszatát.³⁴ Az elmúlt években az amerikai titkosszolgálatok (CIA, FBI) is kliensei voltak a legnagyobb adatbróker cégnek, a ChoicePointnak.

Az alkotmányos dogmatikán kívül komoly gazdasági és kulturális ellenérek is felmerülnek. A potenciális fogyasztók megtalálása, vásárlói profilok készítése hol máshol lenne jövedelmezőbb, mint a piacgazdaság, a kapitalizmus vezető országában? ROBERTS a hatalmas gazdasági ellenséget tekinti a szélesebb adatvédelem kialakulásával szembeni legfőbb oknak.³⁵ Az alkotmányosan körülbástyázott szólásszabadság is az adatvédelem ellen hat esetenként: kereskedelmi beszéd (*commercial speech*) ugyanis a szólásszabadság részét képezi Amerikában. Egy nem régi jogesetben³⁶ a szövetségi bíróság a kereskedelmi beszéd védelmére hivatkozva ítélte el egy opt-in alapú szabályozási rendszert. Történt, hogy a telekommunikációs kereskedelmet szabályozó törvény végrehajtási rendeletében a fogyasztó adatainak a szolgáltatás nyújtásán túli, más kereskedelmi használatához előzetes hozzájárulást írt elő a szabályozó szövetségi hatóság. Ezt az opt-in rendszert a kereskedelmi beszéd túli nagy korlátozásának tekintette a bíróság, hiszen lehetősége lett volna a kisebb szólas sérelemmel járó opt-out rendszer kialakítására.

A magas privacy-igény mellett az USA-ban régi tradíciója van a társadalmi viszonyok nyilvánosságának, amely társadalmi, kulturális ellensúlyt képezhet az adatvédelemmel szemben. Az igazságszolgáltatásban a tárgyalások nyilvánosságán kívül minden bírósági perirat (*court records*) az érintettek nevével, címével, és minden más személyes jellegű irattal együtt hozzáférhető. Ez korábbi korszakokban a fizikai (papír alapú) hozzáférést jelentett. Ezt a technikai korlátot nevezte John Paul Stevens bíró „praktikus homálynak” (*practical obscurity*),³⁷ ami a digitális hozzáférés korszakával azonban már nem érvényesül. Egyes amerikai bíróságok már most digitalizált formában teszik kereshetővé ítéleteiket bennük ezernyi személyes adattal. Más okból, de a közhatalom által fenntartott egyes adatbázis is nyilvános (például: választói névjegyzék – olykor párt-hovatartozással –, vagy adózással kapcsolatos adatok). Ezek minden esetben – a korábban már taglalt – nyilván-

Az amerikai szabályozás legjellemzőbb vonása az, hogy az adatkezelés eljárása során felmerülő visszaélésekkel szemben nyújt védelmet. Az adatok célon túli felhasználásának megtiltása vagy az adatok pontosítása a már folyó adatkezelési eljárás során felmerülő technikai (utóbbi eset) vagy tartalmi veszély (előbbi eset) ellen szolgál valamiféle védő megoldással.

nosság ellenőrző elvet érvényesítik a kormányzat és az igazságszolgáltatás viszonylatában. Ez az elv olykor meglepő, nem feltétlenül helyeselhető eredményt hoz: erre példa *Megan törvényeknek (Megan's Law)*³⁸ nevezett jelenség. Ma már az összes államban van nyilvános névjegyzék az ott lakó szexuális bűnelkövetőkről. Törvények kötelezik a büntetésüket már letöltött bűnelkövetőket a regisztrációra, amibe bárki betekinthet. Kaliforniában például maga az ügyészség vezet egy interneten is elérhető listát.³⁹ Ebben a példában a nyilvánosság büntető vagy biztonságot nyújtó funkciója okán korlátozzák egyének privacy-jét. Azonban csakis a nyilvánosságkontroll-logika az, ami összeköti ezeket a szélsőséges példákat a bírósági és az egyéb közhatalmi nyilvántartások történelmileg igazolható

hozzáférhetőségével. WHITMAN az úgynevezett *credit bureau*, *credit reporting agency* (egyéni hitelminősítők) példájára hívja fel a figyelmet. Ezek az évszázados hagyománnyal bíró intézmények szabadon regisztrálnak minden (!) egyéni hitelfelvételt és annak törlesztési folyamatát, ezzel átfogó képet nyújtanak rengeteg személy pénzügyi megbízhatóságáról. Amerikában ezek továbbra is kevés korlátok között működő intézmények – Európában ennek csak távoli és kontrollált rokona létezik.⁴⁰

Végezetül röviden kitérek néhány jellegzetesen amerikai adatvédelmi törvény taglására.

Az *Privacy Act (1974)* célja a kormányzati nyilvántartási rendszer adatvédelmi szabályozása. Hatálya így kiterjed az összes kormányzati ügynökség (*government agency*) által vezetett nyilvántartásra. A törvényi védelem elsősorban a nyilvántartásról való tájékoztatásban, a további használat megtiltásában és a pontatlan adatok kijavításában áll. Kivételes védőkörlet rendelkezése van a törvénynek egy különleges adatkör tekintetében: kifejezett törvényi felhatalmazás vagy az érintett beleegyezése nélkül nem lehet az első alkotmánykiegészítésben⁴¹ garantált szólás- és sajtószabadság gyakorlásáról információt nyilvántartani, ezzel is aláhúzva ezen értékek elsőbbségét.

A nemrég elfogadott *Health Insurance Portability and Accountability Act (2001)* az Egyesült Államok legmagasabb szintű adatvédelmet nyújtó szabálya. Az egészségügyi szektorális törvény szereteágazó rendelkezéseivel valódi védelmet nyújt a közhatalmi és a magán intézményekkel szemben egyaránt. A különlegessége az, hogy a szövetségi törvény magasan húzza meg a tagállamokkal szemben megkövetelt minimális védelmi szintet, amittől azok csak felfelé térhetnek el. Különbséget tesz az adatok szolgáltatáshoz kapcsolt használata és a nyilvánosságra hozatala között. Az előbbivel kapcsolatos adatkezeléshez írásos beleegyezés szükséges (opt-in rendszer). Ugyancsak progresszív az a rendelkezés, amely a kezelt adatok körét a szükséges minimumra rendeli kötni. Az USA-ban általános adatvédelmi logikával szemben itt nem, hogy alacsonyabb, de még az előbbinél is erősebb rendszert követel a törvény a személyes adatok másodlagos felhasználásához: az érintettnek ugyanis írásos engedélyt (*written authorization*) kell adnia ahhoz, hogy például egy egészségügyi szolgáltató átadja valaki kórtörténetét egy biztosítónak.⁴²

4.2. Adatvédelem Európában: az univerzális adatvédelem

Európában a személyiségvédelem, az általános személyiségi jog évszázadokra visszavezethető tradícióinak az információs társadalomra adaptálásával született meg a személyes adatok védelme.⁴³ A magántitok védelme, a becsület és a jó hírnév valorizálása vagy sajtóvétségek jogterülete mind termékeny talajt biztosítottak a jogfejlődéshez.

Hasztalan lenne a mára már hatalmas európai adatvédelmi irodalom és a nemzeti törvények tárházának bemutatása. Ezért itt nem kívánom részletesen ismertetni az adatvédelem európai történetét, hanem az elvek, sajátosságok összefoglalására törekszem. Az 1995-ös uniós adatvédelmi irányelv egy jogharmonizációs folyamatot szült – megkönnyítve a nemzeti szabályok szintetizálását. Első és legfontosabb vonása az öreg kontinens adatvédelmének, a horizontális szabályozásra nyitottság, a magánfelek alapjogi szabályozásának elfogadottsága. Bár a magángazdaság egyes részeire vonatkozó szektorális törvények továbbra is léteznek, de főszabály szerint azonosak a szabályok a magánfelek, és a közhatalomra. Ezt általában *általános vagy univerzális adatvédelemnek* nevezzük.

Az első nemzetközi adatvédelmi egyezmények óta kibontakozott egy adatvédelmi dogmatika: a célhoz kötöttség, a korlátozott felhasználás, az érintett beleegyezése, az adatbiztonság, az adatgyűjtés korlátozásának elve, a technológiasemlegesség (stb.), amelyek azonos dogmatikai keretet biztosítanak.

Az amerikai szabályozással szemben az európai megközelítés az opt-in, tehát az érintett előzetes hozzájárulását favorizálja. Az opt-out rendszerek azonban természetesen itt is működnek, hiszen a gazdasági szereplőknek általában ez jobban szolgálja érdekeit.⁴⁴

A totalitárius történelmi tapasztalatok okán egyes adatfajtákat különlegesnek, többletvédelemre érdemesnek tekintenek Európában. Ilyenek általában, de nem kizárólag a fajra, nemzetiségre, etnikai-, politikai hovatartozásra, vallásos meggyőződésre, szexuális életre vonatkozó adatok. (Az adatvédelmi irányelv is nevesít egy hosszú szenzitív adatlistát). Az amerikai *Privacy*

Act-nél már volt szó egy különleges adatsoporról: a szólás- és sajtószabadsághoz kapcsolódó körről. (Ugyanakkor annak hatálya csak a köznyilvánításokra terjedt ki). A különleges (szenzitív) adatok európai többletvédelme az emberi méltóságot kívánja megóvni a sérülékeny, legalábbis történelmi tapasztalatok által mindig féltet embert. Ez a kontraszt újfent a méltóság – szabadság ellentétére lehet példa.

Már az irányelv előtt látszott, hogy a személyes adatok védelmének hatékony eszköze főként valamilyen független szerv lehet. A védelmi eljárások többszintűsége okán nehezen elképzelhető pusztán a bíróságra bízni e jog védelmét, ahol egyidejűleg jelen van a bejelentés, engedélyezés, tiltás, kártérítés eleme. Magyarországon ez ombudsmáni modellben, működik, de elképzelhető közigazgatási hatóság (Szlovákia) vagy kollegiális testület keretében is (Franciaország).

A tanulmány első részében az Egyesült Államok információszabadságát Franciaországgal hasonlítottam össze, így nem érdektelen ugyanezt elvégezni az adatvédelem terén is. Az 1978-as francia törvény az informatikáról, a nyilvántartásokról és a szabadságokról⁴⁵ a kontinens harmadik adatvédelmi nemzeti törvénye volt, amely megelőzte az európai jogfejlődését orientáló 1980-as OECD és a későbbi uniós normákat. Ma hatályos formájában pedig már magán hordozza az uniós jogharmonizáció jegeit.

A törvény hatálya nemcsak a közhatalom gyakorlóira, de a magánviszonyokra is kiterjed. Középpontjában egy nagyon széles személyes adat fogalom áll (*donnée à caractère personnel*), amely az abszolút adat fogalmát teszi magáévá: addig számít személyesnek az adat, ameddig a kapcsolat az alanyával logikailag helyreállítható. Az információs önrendelkezés statuálása nélkül is többről van szó, mint pusztán védelmi jogról. Főszabály szerint személyes adatok kezeléséhez az érintett beleegyezése szükséges. Az egyén jogai korlátlanok a tájékozódás, a hozzáférés vagy a javítás tekintetében. Az adatkezelésről tájékoztatás kötelező elemeit a törvény taxatív felsorolja. Külön figyelemre érdemes a különleges adatok védelmének szélessége: az etnikai, rasszal kapcsolatos, politikai vélemény vagy vallási hovatartozás tekintetében törvény még az egyén beleegyezése ellenére is megtilthatja ilyen adatok nyilvántartás gyűjtését.⁴⁶ Ez különösen élesen jelenik meg az etnikai és vallási adatok tekintetében, ugyanis Franciaországban ilyen adatokat közvetett vagy közvetlen gyűjtése tilos, az alkotmányos elvekbe ütközik. Ezt egy nem régi alkotmánytanács döntés is megerősítette: az adatvédelmi törvény 2007-es módosítása lehetővé tette volna ilyen adatok nyilvántartását, ezt azonban a testület alkotmányellenesnek mondta ki.⁴⁷ Így ma sincs arról statisztikai adat, hogy pontosan mennyi bevándorló vagy színes bőrről él az országban – ellentétben például az USA-val ahol pontos adattárak vannak erről. Ez a preventív tilalom persze nem feltétlen üdvözlendő, sőt ellentmond az önrendelkezés elvének. A kor (1978-as elfogadás) szellemét magán hordozó korszerűtlensége azonban van a törvénynek: az automatizált nyilvántartások és az informatika veszélyből kiinduló norma nem technika-semleges, a papír alapú nyilvántartásokra szabályai nem vonatkoznak.

Érdekes visszautalni az USA-ban tradícióknak számító bírósági iratok nyilvánosságára. Franciaországban ugyanis az ilyen típusú iratok az 1978-as törvény értelmében főszabály szerint bizalmas kezelést és nem nyilvánosságot igényelnek.⁴⁸

A francia adatvédelmi intézmény „nagyhatalmú kollektív testületnek”: 17 főből álló független közigazgatási hatóságban képviselteti magát többek közt két-két képviselő és szenátor, a számvevőszék, a közigazgatási és a rendes bírói ág egy-egy képviselője.⁴⁹ A magyar szemnek szokatlan alkotmányos megoldás nem ismeretlen Franciaországban, bár minden hatékonysága ellenére sem igazán elképzelhető másutt, hogy egy kormánypárti képviselő vezessen egy hasonló intézményt. A *Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés* (CNIL) széles hatáskörökkel rendelkezik. Ezek felölelik a panaszközt, (adatkezelések jogszerűsége) vizsgálatát, egyes adatnyilvántartások engedélyezését, a nyilvántartások nyilvántartásának (metanyilvántartás) vezetését és klasszikus bíróságolási, közigazgatási hatásköröket.

Külön figyelemre érdemes, hogy az adatok típusától („különlegességtől”) függően a CNIL-nek engedélyezési, konzultációs és regisztrációs hatásköre is van az adat-nyilvántartások tekintetében. A hatékonyság növelése érdekében klasszikus szankcionálási jogkörrel, pénzbüntetés kiszabásával élhet a testület. E felett pedig kötelezően ki kell kérni a testület véleményét minden személyes adatokat érintő törvényjavaslat esetén.

Az amerikai szabályozással szemben az európai megközelítés az opt-in, tehát az érintett előzetes hozzájárulását favorizálja.

5. A szinoptikus magyar információs jogi rendszer⁶⁰

Magyarországon a rendszerváltás alkotmányos *tabula rasá*-ja kivételes alkalmat adott az addigi európai jogfejlődés haladó hagyományainak átvételére. Mint láhattuk, a nyugati demokratikus országokban is ellentétes erők feszültek egymásnak a magánszféra védelme és a közügyek nyilvánossága terén. Negatív következménye lehet ennek, hogy az egyik vagy a másik jog kerül túlsúlyba. Ott, ahol pedig mindkét jog külön-külön intézményesül, de egymással nem kommunikál jogértelmezési, és koherencia zavarok elkerülhetetlenek.⁶¹ Az információs jogok honi összebékítése nagyrészt egy maroknyi úttörő tudós munkásságának köszönhető.⁶² Nem csoda, hogy a jogállami alkotmányban már nevesített alapjog a személyes adatok védelméhez és a közérdekű adatok megismeréséhez (és terjesztéséhez) való jog.⁶³ Az 1992-es Avtv. túlzás nélkül titulálható a kontinensen új jogi invenciónak.⁶⁴ A minőségéről sokat elmond, hogy nem csak időben, de dogmatikai mélységében is megelőzte az uniós adatvédelmi irányelvet.

Az Avtv. látásmódja szinoptikus: *egybenézi* a két információs jogterületet, a törvényi szinten pedig szintetizálja a személyes adatok védelmét és a közérdekű adatok nyilvánosságát. A magyar szabályozás ismérve, hogy egy nyilvánosság – bizalmasság skálán helyezi el a két jogot.⁶⁵ A két jog fogalmi készlete is azonos, egymásra reflektáló: a dichotomikus rendszer egymást kizáró, kölcsönösen meghatározó alapfogalmi a személyes és a közérdekű adat. Minden adat alapvetően vagy közérdekű, vagy személyes.⁶⁶ A személyes-közérdekű felosztás azonban nem azonos a bizalmasság-nyilvános párral. E tekintetben a főszabályt maga a törvény – MAJTÉNYI LÁSZLÓ által interpretált – célja adja meg: „átláthatatlanná kívánja tenni a polgárt és áttetszővé az államot.”⁶⁷

Az Avtv. egységes *adat* fogalma kizár minden zavaró *irat* vagy *dokumentum* rendelkezést – anélkül, hogy az „adat” lehetetlen körülírására törekedne.⁶⁸ A törvény dogmatikai fogalomtára egységes alkalmazandó mind a személyes, mind a közérdekű adatokra. Az *adatkezelés*, a *közfeladatot ellátó szerv*, a *nyilvánosságra hozatal*, az *adattörlés* (stb.) fogalma azonosan érvényesül a két jogra. Ennek következtében az Avtv. egysége jóval több, mint törvényszerkesztési egység: dogmatikai egység.

A magyar megoldás tehát két dologban újít az addig ismert információs jogi rendszereken: egységes jogszemléletet és közös ombudsman-típusú jogvédelmet keletkeztet.

Az Alkotmánybíróság útmutatásának megfelelően információs önrendelkezési jogról van szó, mely jóval túlmutat az amerikai – gyenge – protektív jogon, sőt bizonyos tekintetben az – annál erősebb – védelmi jellegű uniós irányelven is. A magyar alkotmányörök megfogalmazásában: a személyes adatok védelméhez való jognak „az a tartalma, hogy mindenki maga rendelkezik személyes adatainak feltárásáról és felhasználásáról.”⁶⁹ Így az adatkezelés főszabály szerint az érintett beleegyezésén nyugszik, törvényileg adatkezelési felhatalmazást adni csak alkotmányos korlátok között lehet. A nyilvánosság-bizalmasság skálát irányító elv – mint erre SZABÓ MÁTÉ DÁNIEL rámutat – inkább az egyén önrendelkezése, mintsem az adatok hozzáférhetősége.⁶⁰ Az adatvédelem információs önrendelkezési jogként való felfogásának egyenes következménye az adatvédelmi kötelezettségek magánfelekre történő kiterjesztése. „Az egyén az állami és a magán adatkezelőkkel szemben ugyanarra a védelemre tarthat igényt és az információs ombudsman vizsgálati jogköre is kiterjed minden korlátozás nélkül az állami, a területi önkormányzati adatkezelésekre és a magángazdaságra, sőt a magánszemély adatkezelőkre is.”⁶¹

A közérdekű adatok nyilvánosságának sorsa jórészt a sajtó működésének, minőségének függvénye, ennek „bevett” eszközzé válása hosszabb folyamat. Az információs szabadság normatív alapjai szélesek: a szervezetek tizenöt napos határidővel ki kell adniuk a kért információt.⁶² Egyes civil szervezetek aktivitása⁶³ mellett bizakodásra ad okot a 2005-ös elektronikus információszabadság-törvény elfogadása, mely az információs szabadság pro-

aktív (kérés nélküli, automatikus) oldalát erősítve a közérdekű adatok széles körének internetes közzétételét rendeli el.⁶⁴

A nyilvánosság törvényi határa a titkok világa (állami, szolgálati, üzleti titok stb.). Az állami és szolgálati titkosítás bonyolult rendszerében az adatvédelmi biztos jogosult vitatni az adatok minősítését. A leminősítő felszólítást el nem fogadó minősítő megállapítási perben vitathatja az adatvédelmi biztos álláspontját (logikusan a titkosság megtartásának érdekében) – ilyen jogtörténeti jelentőségű perre eddig még nem került sor. Ez továbbra is a legrendezetlenebb terület, amit mi sem mutat jobban, hogy jelenleg is folyamatban van ennek újraszabályozása.

A szinoptikus törvényi szabályozás legfőbb hozománya az egységes dogmatikai szemlélet, amelynek letéteményese a két jog egyszemélyi biztosa⁶⁵. Az adatvédelmi biztos joggyakorlatával tisztázza az egymással gyakran ütköző jogterületek kérdéseit. Teheti mindezt a rendkívül széles hatáskörének köszönhetően, amely a panaszok kivizsgálásától (vagy akár az *ex officio* eljárásoktól), a jogszabálytervezetek kötelező véleményezésén át egészen az államtitok minősítésének vitatásáig terjed.⁶⁶ A biztos hatásköre sokkal szélesebb a vizsgálódás, mint a döntéshozás terén, de épp ez az, ami a jogfejlődést kreativitásnak terepet adhat. Ez – jó esetben – széles alapokon nyugvó dogmatikai következetességet szül, mintát ad a jogalkalmazás számára. Hozzátevé, hogy a természeténél fogva nehezkesebb bírósági rendszer mellett az adatvédelmi biztos hatékonyságot, gyorsaságot eredményez. Mindezek felett lényeg-

es az adatvédelmi biztos jogtudatosító, jogpropagáló szerepe, amely láthatóvá teszi a laikusok számára is jogaikat.

Az információs jogok a szilárd alapok ellenére (vagy éppen ezért?) folyamatosan alakulnak.⁶⁷ Az adatvédelmi törvény novellái általában egyes tisztázatlan, vagy annak tűnő kérdésekre adtak választ. Az adatvédelem hazai alapjait se a szektorális se az uniós jogharmonizáció nem kezdte ki, bár ezen a területen van félnivaló: az Európai Unió általános adatvédelmi szintje ugyanis alacsonyabb a hazainál.

ALEXANDER DIX a brandenburgi tartományi információs jogi hivatal biztosa új európai divatról beszél, melynek zászlóvivője a magyar szinoptikus modell. Tény, hogy Németországban több tartományban (Brandenburg, Berlin, Schleswig-Holstein) fogadtak el közös biztos szisztémát,⁶⁸ és a közelmúltban Nagy-Britannia is hasonló útra lépett.⁶⁹ Ez bizonyítéka annak, hogy a két információs jog egymásra vonatkozó, egységes szemléletre progresszív módon szabályozza a hasonló, de nem azonos funkciójú, ugyanakkor állandó interakcióban lévő jogokat.

Végszó

Az információs jogok több évtizedes, ha nem hosszabb jogfejlődés eredményeként jöttek létre. Eltérő történelmi múlt különböző felfogást kölcsönözött a *jognak*. A feudalizmus nélküli, a gyarmattartóval szemben létrejött észak-amerikai köztársaságban a szabadság rendjének záloga az állam korlátozása. A több évszázados abszolutisztikus-feudális múlttal bíró öreg kontinensen a személyiség, az ember védelme elsősorban nem az állammal szemben értelmeződött. Magyarország korlátozott alkotmányos fejlődése okán kapaszkodókat keresett ezekben a nyugati hatalomkorlátozó hagyományokban. Az információs jogok terén sikerült két haladó hagyományt újszerűen ötvözni, amely nem csak erős válasz a totalitárius múltra, de tartós progresszív megoldásnak is látszik 2008-ból nézve.

Az elején feltett kérdésre, mely szerint GOETHE és JEFFERSON népe kibékíthető-e egyértelmű válasz nem adható. Azonban egy felszólítás megfogalmazandó: ki kell békíteni őket. A jogrendszerek békés kommunikációjához első és fő köteleesség a jogi szabályozások hagyományainak, kereteinek, vívmányainak el- és megismerni. A globalizálódó világban az alkotmányjogi szabályok már rég nem pusztán nemzeti keretek közt léteznek. Európa, Amerika (és az egész világ) jogrendszerei.

- * A tanulmány a XXIX. Országos Diákköri Konferencia Állam- és Jogtudományi Szekciójának Telekommunikációs és Média Jogi Tagozatában különdíjban részesült dolgozat rövidített változata; konzulens Dr. Szabó Máté Dániel.
- 1 Whitman, James Q.: *The Two Western Cultures of Privacy: Dignity versus Liberty*. The Yale Law Journal, 2004 vol. 1153. p. 1198. (Az idegen nyelvű anyagok fordítása – a jelzett eseteken kívül – a dolgozat írójától származik.)
- 2 Bibó István: *Az államhatalmi elválasztása egykor és most*. In: Bibó István: *Válogatott Tanulmányok 1945–1949*. (Második kötet) Magvető, 1986. p. 393–395.
- 3 A végtelen irodalmi metaforák (lásd Big Brother, Josef K.) felvonulásától és az új veszélyek bővebb taglalásától itt eltekintek.
- 4 Lásd bővebben: Winfried Bruggen: A német a méltóság, az amerikai a szabadság alkotmánya. Winfried Bruggen és a Heidelbergi Egyetem professzorával Halmi Gábor beszélget. *Fundamentum*. 2008. 2. szám. p. 21–25.
- 5 Lásd bővebben: Whitman, James Q. i. m.
- 6 Általános alatt itt a közhatalomra és a magánszférára is vonatkozó szabályozást értem.
- 7 Halmi Gábor–Tóth Gábor Attila (2003): Alapvetés. Halmi Gábor–Tóth Gábor Attila (szerk.): *Emberi Jogok*. Osiris Kiadó, Bp., 2003. p. 33–135.
- 8 Roberts, Alasdair: *Blacked Out*. Cambridge University Press, USA, 2006. p. 112.
- 9 Először az 1766-os svéd sajtószabadság-törvény (Tryckfrihetsförordning) tartalmazott információszabadság rendelkezéseket, de modellé az amerikai törvényt vált.
- 10 Az Európai Parlament és a Tanács 95/46 EK irányelv (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról (továbbiakban adatvédelmi irányelv).
- 11 The Freedom of Information Act, 5 U.S.C. § 552. (továbbiakban: FOIA).
- 12 A törvény többek között érintett munkajogi- és társadalombiztosítási rendelkezéseket, a vadászati engedély kiadását és egyes köztéri rendezvényekhez való engedélyezést is. Maga a törvény: *n78-753 du 17 juillet 1978*
- 13 *Commission d'accès aux documents administratifs*: A közigazgatási dokumentumokhoz való hozzáférés bizottsága (továbbiakban: CADA).
- 14 FOIA 552. (a) szakasz.
- 15 <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB152/index.htm>
- 16 Francia aktanyilvánosság törvény tv. 6. szakasz (1), (2) bekezdések. Az (1) az abszolút, a (2) a relatív titokra vonatkozik.
- 17 FOIA 552. (b) (6) szakasz.
- 18 Francia aktanyilvánosság törvény 6. szakasz (1) bekezdés utolsó mondata: „általánosságban véve, minden törvény által védett titok.” (*de façon générale, aux secrets protégés par la loi*).
- 19 Ordonnance n°59-244 du 4 février 1959 relative au statut général des fonctionnaires 10. article.
- 20 Információszabadságért küzdő francia civil szervezet, honlapjuk: www.libertedinforme.info.
- 21 Forgács Nóra: Elektronikus kultúra, információ, szabadság, USA. In: Majtényi László–Molnár Péter–Petri Lukács Ádám–Szabó Máté Dániel (szerk.): *Az elektronikus információszabadság*. Eötvös Károly Intézet, Budapest, 2005. p. 298.
- 22 Electronic Freedom of Information Act Amendments of 1996.
- 23 Erről lásd bővebben: Szabó Máté Dániel: *Az elektronikus információszabadság külföldön*. *Fundamentum* 2004. 4. szám. p. 120–128.
- 24 www.cada.fr
- 25 Lásd: Warren, Samuel D.–Brandeis, Louis: *A magánszférához való jog*. *Információs Társadalom*, 2005. 2. szám. p. 7–31.
- 26 Whitman, James Q. i. m. p. 1172.
- 27 429 U.S. 589 (1977).
- 28 http://en.wikipedia.org/wiki/Lotus_Marketplace#cite_note-0 [2009. AUGUSZTUS 2.]
- 29 Majtényi László: *Az információs jogok*. In: Halmi Gábor–Tóth Gábor Attila (szerk.): *Emberi Jogok*. Osiris Kiadó, 2003. p. 579.
- 30 *Records, Computers and the Rights of Citizens*.
- 31 A fontosabb törvények: Privacy Act, Family Education's Rights and Privacy Act, The Right to Financial Privacy Act, Computer Matching and privacy Act, Gramm-Leach-Bliley Financial Modernization Act, Health Insurance Portability and Accountability Act.
- 32 Ebben az értelemben a partikuláris nem azonos a szektorálissal. Az utóbbi egy funkcionálisan összefüggő terület szabályait (lásd: pénzügyi szektor, egészségügyi adatkezelés), míg az előbbi a szabályozás hatályának és mélységének részlegességét, szétterjedettségét hivatott kifejezni.
- 33 Allen, Anita L.–Turkington, Richard C.: *Privacy Law*. West Group, 2002. p. 430.
- 34 Roberts, Alasdair i. m. p. 208–209.
- 35 Roberts, Alasdair i. m. p. 207–212.
- 36 U.S. West v. F.C.C. 182 F.3d 1224 (10th Cir.1999).
- 37 Idézi Roberts, Alasdair i. m. p. 208.
- 38 A Megan's Law elnevezés egy áldozat nevéből (Megan Kanka) ered. Az ő szülei indítottak kampányt lányuk tragédiája után az ilyen törvények elfogadásáért.
- 39 WWW.MEGANSLAW.CA.GOV [2009. augusztus 2.]
- 40 Az amerikai törvény: Fair Credit Reporting Act (1970).
- 41 A Kongresszus nem alkot törvényt vallás alapítása vagy a vallás szabad gyakorlásának eltiltása tárgyában; nem csorbítja a szólás- vagy sajtószabadságot; nem csorbítja a népek a békés gyülekezéshez való jogát, valamint azt, hogy a kormányhoz forduljon panaszok orvoslása céljából.
- 42 Az egészségüggyel ellentétben a pénzügyi szektor adatkezeléséről röviden az mondható el, hogy nagyon alacsony védelmi szintet határoznak meg, lehetővé téve az adatok ellenállás mentes vándorlását.
- 43 A gondolat Sólyom Lászlótól származik. Lásd bővebben: Sólyom László: *A személyiségi jogok elmélete*. KJK, Budapest, 1983.
- 44 Példának lásd: a kutatás és a közvetlen üzletszerzés célját szolgáló név- és lakcímadatok kezeléséről szóló 1995. évi CXIX. törvény.
- 45 Loi n 78-17 du 6 janvier 1978 relative à l'informatique, aux fichiers et aux libertés (továbbiakban: francia adatvédelmi törvény).
- 46 Francia adatvédelmi törvény 8. szakasz.
- 47 Décision n 2007-557 DC du 15 novembre 2007
- 48 Francia adatvédelmi törvény 10. szakasz.
- 49 Majtényi László: *Az információs szabadságok*. Complex, Budapest, 2006. p. 137.
- 50 Maga a szinoptikus kifejezés – a szerző ismeretei szerint – Majtényi Lászlótól származik. Erre példa Majtényi László: *Az információs szabadságok*. 4.3. fejezetben így nevezi a magyar rendszert.
- 51 Franciaországban a két jogot védő különböző intézmények (CNIL, CADA) „hadakozása” folytán úttalan utakat járt be a „személyes adat” fogalom értelmezése terén a két testület, ezzel jó ellenpéldáját adva a magyar egybiztosos rendszernek.
- 52 Hiba lenne nem említeni itt: Könyves-Tóth Pál, Majtényi László, Sólyom László és Székely Iván nevét.
- 53 Alkotmány 59. és 61. §§.
- 54 Francia előzményei egyes kanadai tartományi szabályozások (első az 1982-es québec-i törvény).
- 55 Szabó Máté Dániel: *Nyilvános magánszféra – Hol a határ?* In: Ünnepi kötet Sári János egyetemi tanár 70. születésnapja alkalmából. Rejtjel Kiadó, 2008. p. 330.
- 56 Bár ezen a dogmatikai tisztaságon némileg ront 2004-től a közérdekből nyilvános adat fogalmának használata.
- 57 Majtényi László: *Az adatvédelem ügye Kelet-Közép-Európában*. In: Majtényi László (szerk.): *Az odaát nyíló ajtó*. Adatvédelmi Biztos Irodája, Budapest, 2001. p. 161.
- 58 Fogalmi kapaszkodóként az *adatra* az „ismeret” vagy – a kontextusában értelmezhető – „információt” használhatjuk.
- 59 15/1991. (IV. 13.) AB határozat. ABH 1991, 40. o.
- 60 Szabó Máté Dániel: *Nyilvános magánszféra – Hol a határ?* p. 331.
- 61 Majtényi László: *Az adatvédelem ügye Kelet-Közép-Európában*. p. 162.
- 62 Avtv. 20. § (2) bekezdés.
- 63 Lásd: *Társaság A Szabadságjogokért adatvédelmi és információszabadság programját* (www.tasz.hu).
- 64 Az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvény.
- 65 Érdekes, hogy Franciaországban külön adatvédelmi (CNIL) és aktanyilvánossági hivatal (CADA) van, amelyek élén a kezdetek kezdetén ugyanaz a személy (*Michel Gentot*) állt. Ez az egyhónapos periódus azonban csak az egyik tisztség betöltetlensége miatt volt így, nem szabályozási okokból.
- 66 Avtv. 24. § és 26. § (4)–(5) bekezdés.
- 67 Lásd például a titoktörvény-tervezetek mögötti dogmatikai változásokat, nézeteltéréseket.
- 68 Dix, Otto: *A magyar információszabadság törvény nemzetközi hatása – A brandenburgi modell és tapasztalatai*. In: Majtényi László (szerk.): *Az odaát nyíló ajtó*. Adatvédelmi Biztos Irodája, Budapest, 2001. p. 72.
- 69 Nagy-Britannia információs biztosáról lásd: WWW ICO.GOV.UK [2009. augusztus 2.]

Joggyakorlat

MÉSZÁROS BERNADETT

Elektronikus cégeljárás és az elektronikus cégiratok archiválása

Az Európai Parlament és a Tanács 2003. július 15-én tette közzé a 68/151/EKG tanácsi irányelvet módosító 2003/58/EK irányelvét. Eszerint a tagállamoknak 2007. január 1-jére – többek között – biztosítania kellett az irányelv hatálya alá tartozó társaságok (korlátolt felelősségű társaságok, részvénytársaságok) részére annak lehetőségét, hogy cégbejegyzési, változásbejegyzési kérelmeiket elektronikus úton is benyújthassák az őket regisztráló hatóságokhoz.¹

Magyarországon a cégnyilvántartásról, a cégnyilvánosságról, és a bírósági eljárásról szóló 1997. évi CXLV. törvényt módosító, az elektronikus cégeljárásról és a cégiratok elektronikus úton történő megismeréséről szóló 2003. évi LXXXI. törvény 7. §-a 2005. szeptember 1-jétől tette lehetővé az elektronikus cégeljárást azzal, hogy csak a korlátolt felelősségű társaságok székhelyének (telephelyének), fióktelepének és tevékenységi körének megváltozására vonatkozó változásbejegyzési eljárásokban, továbbá a részvénytársaságok cégbejegyzési és változásbejegyzési eljárásaiban alkalmazhatók. A 2003. évi LXXXI. törvény úgy rendelkezett, hogy a korlátolt felelősségű társaságok esetében 2006. szeptember 1-jétől minden, bejegyzésre és változásbejegyzésre irányuló eljárásban választható az elektronikus cégeljárás. Amennyiben a társaságok az elektronikus cégeljárást választották, úgy a cégbíróság a hozott elektronikus végzést papíralapú adathordozón is megküldte a jogi képviselő részére.

A gazdasági társaságoknak azonban nem kellett kivárniuk a 2006. szeptember 1-jét, mert 2006. július 1-jén hatályba lépett a cégnyilvánosságról, cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény, mely 2007. január 1-jétől már minden cégforma esetében választhatóvá tette az elektronikus cégeljárást a papíralapon történő kezdeményezésének lehetősége mellett.

A cégbíróság a jogi képviselővel elektronikus úton közölte az elektronikus eljárásról kezdeményezett bejegyzési (változásbejegyzési) eljárás során a tanúsítványt, illetve a hozott végzéseket, azonban mind a tanúsítványt, mind a bejegyző, illetve a bejegyzési kérelmet elutasító végzéseket a cégbíróságok írásban is megküldték a jogi képviselőnek.

Ezt követően került sor az elektronikus cégeljárás kizárólagossá tételére a 2006. évi V. törvényt módosító 2007. évi LXI. törvénnyel, mely 2008. július 1-jei hatállyal úgy rendelkezett, hogy „A cég bejegyzésére (változásbejegyzésére) iránti kérelmet elektronikus úton kell benyújtani...” [2006. évi IV. törvény 36. § (1) bekezdés első mondata].

2008. július 1-jétől a cégbíróságoknak megszűnt azon kötelezettsége, hogy a jogi képviselő részére a cégeljárás során hozott végzéseket és a ta-

núsítványt írásban, papíralapú adathordozón is megküldjék a jogi képviselő részére.

Tehát az elektronikus cégeljárás kizárólagossá tételével egyúttal a meghozott végzések is csupán elektronikus közokiratként állnak a gazdasági társaságok, és egyéb érdekeltek rendelkezésére. Azt a jogi képviselő abban az esetben kapja meg papír alapon postai úton, amennyiben az elektronikus úton küldött végzést 7 munkanapon belül sem veszi át.

A 2006. évi IV. törvény hatályos rendelkezései

A 2006. évi V. törvény alapján 2008. július 1-jétől a cégbejegyzési (változásbejegyzési) eljárás – ide nem értve a jogorvoslati eljárást – kizárólag elektronikus eljárás formában lehetséges. A cégbejegyzési (változásbejegyzési) eljárás kérelemre történik, mely eljárás során a jogi képviselő kötelező.

A jogi képviselő elkészíti a cégbejegyzéshez, változásbejegyzéshez szükséges okiratokat, melyek papíralapon a felek által aláírásra, s szükség esetén a jogi képviselő által ellenjegyzése kerülnek. A jogi képviselő feladata továbbá a nem általa készített, de a cégbejegyzési (változásbejegyzési) eljárás mellékletét képező okiratokat elektronikus okirattá alakítani (például: tulajdoni lap, bérleti szerződés, törzstörke befizetéséről szóló banki igazolás, stb.), kivéve, melyeket más hatóság, vagy szervezet, illetve pénzügyi intézmény bocsátott ki, elektronikus formában, minősített elektronikus aláírással ellátva állnak a jogi képviselő rendelkezésére, s melyek közvetlenül csatlakoznak a kérelemhez.

A jogi képviselő az eredetileg nem elektronikus formában készült okiratok megőrzéséről az ügyvédi törvényben, illetve a közjegyzőkről szóló törvényben szabályozott módon gondoskodik. A jogi képviselő köteles a papír alapú okiratot a cégbíróság felhívására bemutatni az elektronikus okirattal való egyezőség megállapítása érdekében, ha e tekintetben a cégbíróságoknak alapos kétsége merül fel.

Tehát a jogi képviselő a cégbejegyzés (változásbejegyzés) során az elektronikus úton benyújtott kérelem mellékleteit képező okiratok közül csupán a más szervezet által minősített elektronikus aláírással ellátott, és közvetlenül csatolt mellékletek papír alapon megőrzött eredeti

dokumentumával nem rendelkezik. Minden egyéb, elektronikus okirattá alakított iratnak nemcsak hogy rendelkezik egy eredeti, papír alapú példánnyal, de határidő nélküli megőrzésére is kötelezve van.

A cégbíróság a jogi képviselővel elektronikus úton közli a bejegyzési (változásbejegyzési) eljárás során hozott végzéseket. Az elektronikus úton küldött végzést a jogi képviselő minősített elektronikus aláírással és időbé-

2008. július 1-jétől a cégbíróságoknak megszűnt azon kötelezettsége, hogy a jogi képviselő részére a cégeljárás során hozott végzéseket és a tanúsítványt írásban, papíralapú adathordozón is megküldjék a jogi képviselő részére. Tehát az elektronikus cégeljárás kizárólagossá tételével egyúttal a meghozott végzések is csupán elektronikus közokiratként állnak a gazdasági társaságok, és egyéb érdekeltek rendelkezésére.

¹ A szerző igazságügyi ügyintéző, a Dr. Balázs Ildikó Ügyvédi Iroda munkatársa, a PTE jogi karának levelező hallgatója.

lyegzővel ellátott visszazigazolásában megjelölt időpontban kell kézbesítettnek tekinteni.²

A cégbejegyzési (változásbejegyzési) eljárás során az elektronikus úton küldött okiratokat minősített elektronikus aláírással és időbélyegzővel kell ellátni, oly módon, hogy az időbélyegző alapján a minősített elektronikus aláírás használatára való jogosultság – okirat aláírásának időpontjában való – fennállása megállapítható legyen. A cégbíróság által küldött elektronikus okirat közokiratnak minősül.³

Igy az elektronikus cégeljárás záró akkordjaként meghozott, a cégbíróság által minősített elektronikus aláírással

ellátott, a jogi képviselő részére elektronikus úton megküldött, közokiratnak minősülő végzés kizárólag elektronikus okirati formában áll az eljárást kezdeményező gazdasági társaság rendelkezésére.

Tekintettel arra, hogy egy gazdasági társaság fennállása alatt évente akár többször is előfordulhat, hogy az adataiban változások állnak be, így akár több, közokiratnak is minősülő elektronikus, cégbíróság által hozott végzésel is rendelkezhet.

A bejegyzési, változásbejegyzési eljárásban részt vevő jogi képviselő a részére megküldött végzést továbbítja az őt megbízó gazdasági társaságnak is, azonban erről a jogi képviselő hitel érdemlő igazolással már nem rendelkezik.

Felmerül a kérdés, hogy ezen végzéseket kinek és mennyi ideig kell megőriznie, s hogy e kötelezettségének milyen módon tud maradéktalanul eleget tenni. A Ptk. 29. § (2) bekezdése állapítja meg a jogi személyek létrejöttére vonatkozó közös minimum feltételeket, mely szerint a jogi személy létesítéséről szóló jogszabályban, határozatban, vagy okiratban meg kell állapítani a jogi személy nevét, tevékenységét, székhelyét, és ha ettől külön jogszabály nem rendelkezik, képviselőjét. Minden keletkezési mód közös sajátossága, hogy az állami elismerés elengedhetetlenül szükséges személyiségük létrejöttéhez. A jogi személy érvényes létrejöttéhez állami nyilvántartásba vétel is szükséges, mely nyilvántartásba vétel konstitutív hatályú, vagyis a jogi személy akkor jön létre, ha a bejegyzés megtörtént. A bejegyzés a hatályos Ptk. szerint, összhangban a gazdasági társaságokról szóló törvény (2006. évi IV. törvény) rendelkezéseivel, ex nunc hatályú.

A Ptk. 24. § (4) bekezdése szerint, ha jogszabály a jogi személy létrejöttét nyilvántartásba vételhez köti, a bejegyzett körülmények megváltozása harmadik személyek irányába csak akkor hatályos, ha a változást a nyilvántartásba bevezették. Míg az alapbejegyzés magát a jogi személyt hozza létre, addig az utólagos bejegyzéshez képest bekövetkezett változásokat teszi hatályossá kívülálló harmadik személyekkel szemben. Az alapbejegyzés abszolút hatályú, azaz a jogi személy tagjainak belső viszonyaira is kiterjed, az utólagos bejegyzés ezzel szemben relatív hatályú, és csak a külső jogviszonyok hatályát érinti.⁴

Fentiekre tekintettel a gazdasági társaságnak mind a létrejötte, és annak időpontja, mind az adataiban történő változások bekövetkezése, illetve annak időpontja a cégbíróság által a cégeljárás során hozott végzéssel, és az abban meghatározott időpontban jön létre joghatályosan.

Elektronikus cégiratok archiválása

Elektronikus archiválás

Az archiválás kifejezés – jogszabályi definíció hiányában – az informatikában használt fogalomként került át jogszabályi környezetbe. Messziről nézve ez alapvetően egy, más jogszabályokból már ismert megőrzési kötelezettséget jelent, hasonlóan például az adózás rendjéről szóló törvényből vagy a számviteli törvényből már ismert, az adózással és számvittel kapcsolatos egyes iratok meghatározott idejű „megőrzésének” kötelezettségéhez. Tartalmában azonban mégis jelentős különbség van a papír alapú iratokra vonatkozó és az elektronikus iratokra vonatkozó megőrzési kötelezettség között. A papír alapú iratok megőrzésénél pl. a jogszabályok hagyományosan semmilyen további, technikai jellegű követelményt nem írnak elő. Az e jogszabályokban meghatározott, legfeljebb 10 éves megőrzési kötelezettség teljesítését az érintett jogalanyok többsége meg tudja oldani. Az ennél hosszabb megőrzési idejű, papír alapú iratoknál azonban vagy kifejezetten e feladatra

szakosodott levéltárak útján célszerű a megőrzésről gondoskodni (pl. köziratok esetében), vagy egyébként a megőrzésre kötelezettől elvárható, hogy megfelelő szakértelemmel bíró munkatársat vagy más közreműködőt bízson meg e kötelezettségek teljesítésére (például magánnyugdíjpénztári iratok megőrzése esetén).

Az elektronikus formában lévő iratok megőrzésénél még nincsen több száz év tapasztalatunk, és e problémával még az e terület szűken vett szakértői is csak ismerkednek, alapvető kutatások vannak még folyamatban. Csak az az egy biztos, hogy az elektronikus úton teljesített megőrzés rengeteg „csapdával” terhelt, rengeteg kellemetlen meglepetést rejtgethetnek a megőrzésre kötelezettek részére.

Ugyanakkor az elektronikus formában lévő iratok megőrzésénél még nincsen több száz év tapasztalatunk, és e problémával még az e terület szűken vett szakértői is csak ismerkednek, alapvető kutatások vannak még folyamatban. Csak az az egy biztos, hogy az elektronikus

úton teljesített megőrzés rengeteg „csapdával” terhelt, rengeteg kellemetlen meglepetést rejtgethetnek a megőrzésre kötelezettek részére.⁵

Az elektronikus okiratot védeni kell a jogosulatlan hozzáférés, módosítás, törlés vagy megsemmisítés ellen is.⁶

Ezáltal megállapítható, hogy a cégbíróságoknak törvényben előírt kötelezettsége az elektronikus okirat formájában hozott végzéseiket archiválni.

A jogi képviselő archiválási kötelezettsége

A cégeljárásban részt vevő jogi képviselő archiválási kötelezettsége már nem állapítható meg ennyire egyértelműen. A jogi képviselő részére törvényben előírt kötelezettségként ugyanis nem az elektronikus okiratok megőrzése lett előírva, hanem az ügyvédi és a cégeljárásról szóló törvény szerint az elektronikus formába alakított iratok papír alapú eredetijét kell megőriznie (de nem az átalakított, elektronikus dokumentumot).

Az ügyvédekre vonatkozó, a Magyar Ügyvédi Kamara által kiadott, és 2008. május 1-jén hatályba lépett a *jogügyletek biztonságának elősegítésével, valamint az elektronikus aláírás használatával és a hozzá kapcsolódó feladatokról* szóló MÜK 2/2007. (XI. 19.) szabályzat 9. pontja ekként rendelkezik, hogy az ügyvéd az elektronikus okirattá alakítás esetén az eredeti papír alapú okiratot köteles megőrizni, azt nem selejtezheti, kamarai tagság megszűnése esetén köteles azt a levéltárban elhelyezni, az elektronikus dokumentumokat vagy lenyomatokat pedig akként megőrizni, mely kizárja az utólagos módosítás, törlés, olvashatatlanná válás lehetőségét.

Azonban a szabályzat sem vonja be az archiválandó okiratok közé a cégbíróóság által elektronikus úton küldött végzést.

Tehát a megőrzendő iratok többségénél nem törvény vagy alacsonyabb rendű jogszabály írja elő kifejezetten a megőrzést, hanem a megőrzés kötelezettsége csak mögöttes szabályokból, az elvárható gondosságból fakad.

Az elektronikus kereskedelemről szóló 2001. évi CVIII. törvény 16. § (4) bekezdése kimondja, hogy „*Ha törvény iratnak vagy okiratnak a megőrzését, illetve eredeti példány megőrzését írja elő, a megőrzési kötelezettség a digitális archiválásról szóló külön jogszabályban meghatározott feltételek fennállása esetén elektronikus úton is teljesíthető.*”

Ez az előírás, illetve a kapcsolódó felhatalmazás alapján kiadott jogszabály útmutatásai nem feltétlenül irányadóak minden, az ügyvédet terhelő megőrzési kötelezettségre, így a cégbíróósági végzések megőrzésére sem.

Ettől függetlenül azonban mégis ezt a szabályt kell az ügyvédi elektronikus archiválás sarokpontjának tekinteni, mert ez a hivatkozott külön jogszabály azért e dogmatikai bukfenc mellett is megmutatja, hogy milyen kötelezettségek teljesülése esetén lehet biztos abban az ügyvéd, hogy megfelelően őrizte meg az elektronikus iratait.

Ez a hivatkozott külön jogszabály, az elektronikus kereskedelemről szóló törvény végrehajtási rendelete jelenleg a digitális archiválás szabályairól szóló 114/2007. (XII. 29.) GKM rendelet.

Ezt a MÜK 2/2007 (XI. 19.) szabályzata mondhatni kiegészíti azzal, hogy a 14.5 pontban rögzíti, „*az elektronikus formában őrzött dokumentumot egy számítógépen kívüli adathordozó, biztonsági másolatban is menteni és kezelni kell.*” Ne tévesszen meg azonban senkit: az elektronikus adat pusztán külső adathordozó történő rögzítése csupán egy olyan minimum követelmény, amely egyáltalán nem mentesít a 114/2007. (XII. 29.) GKM rendelet 2. § (1) bekezdésében is hivatkozott, jóval általánosabb, szigorúbb és nehezebben teljesíthető kötelezettségek alól. Ez a jogszabályi mozgáster egyfajta igen minimalista értelmezése, de nem veszi le a felelősséget az ügyvédek

válláról, és nem helyettesítheti a folyamatban lévő, az archiválással kapcsolatos részletes kamarai szabályozást.⁷

A 114/2007. (XII. 29.) GKM rendelet előírja, hogy a megőrzésre kötelezett a megőrzési kötelezettség lejártáig folyamatosan köteles biztosítani, hogy az elektronikus dokumentum megőrzése olyan módon történjen, amely

- kizárja az utólagos módosítás lehetőségét, valamint
- védi az elektronikus dokumentumokat a törlés, a megsemmisítés, a véletlen megsemmisülés és sérülés, illetve a jogosulatlan hozzáférés ellen.

A megőrzésre kötelezett köteles biztosítani, hogy az őrzött elektronikus dokumentumok értelmezhetősége (olvashatósága) – a dokumentumok megjeleníthetőségét lehetővé tevő szoftver- és hardverkörnyezet biztosításával – a megőrzési kötelezettség időtartama alatt megmaradjon.

Ezáltal, ha az ügyvéd úgy dönt, hogy a rendelkezésére álló elektronikus cég-bíróági végzést is megőrzi, azaz archiválja, a következő lehetőségek állnak rendelkezésére:

a) archiválás az ügyvéd irodájában, helyben,

b) minősített archiválási szolgáltató igénybevétele,

c) kevert megoldás.

Archiválás az ügyvéd irodájában, helyben

Amennyiben az ügyvéd úgy dönt, hogy nem kíván minősített archiválási szolgáltatót igénybe venni az elektronikus archiválás folyamán, úgy az alábbi teendői merülnek fel az archiválás folyamán:

– XAdES-A (a több mint 10 éven túli megőrzési szándékra tekintettel) aláírással lezárt e-aktában történő elhelyezése a végzésnek

– ennek rendszeres felül-időbélyegzése

Sajnos elviekben előfordulhat, hogy a szolgáltató által használt időbélyegzési kulcsok „kompromittálódnak”, akár egyszerűen egy rossz szándékú alkalmazott miatt. Ilyenkor a kompromittálódással érintett, az adott időbélyegzésre használt aláíró kulccsal létrehozott valamennyi korábbi időbélyeg sem tekinthető többé már biztonságosnak, hiszen a kompromittálódás után akár illetéktelenek valótlan időpont információval létrehozhatnak új időbélyegeket (és ezzel együtt pl. visszadátumozott okiratokat).

Ha az aláírást nem bélyegeznénk le rendszeres időközönként, hanem megelégednénk az egyszeri időbélyegzéssel, akkor egy ilyen esemény után az egész lánc hitelessége megkérdőjelezhetővé válna – ellenben ha időközben több időbélyeggel el lett a dokumentum látva, és bármelyik korábbi időbélyeg még érvényes, akkor az irat hitelessége nem kerül veszélybe. E védelem működéséhez természetesen azt is biztosítani kell, hogy ez a rendszeres időbélyegzés ne mindig ugyanazon „időbélyegzővel” (az időbélyeg e-aláírására használt kulccsal) történjen, mint az előző, mert akkor értelemszerűen nem fog nagyobb védelmet jelenteni.

A másik, a 114/2007. (XII. 29.) GKM rendelet által is említett kockázat, amiért indokolt a rendszeres időbélyegzés, az az időbélyegzés során is használt egyes algoritmusok kapcsán időközben esetlegesen feltárt matematikai kockázat (elméleti törések lehetősége.) Ezt szintén az előzőekben említett eljárással lehet megfelelően kezelni (tehát ha már egyszer az elméleti törés hirtelen közvetlen gyakorlati problémát jelentene, akkor már késő, mert esetleg már illetéktelenek is utólag elő tudnának állítani hamis időbélyegyet. Ilyen a gyakorlatban azonban még nem fordul elő, mert inkább az a jellemző, hogy a felfedezett „elméleti törésekre” tekintettel már csak korlátozott ideig tekinthető biztonságosnak aláírási célból az az adott algoritmus.⁸

– *fájlformátumok olvashatóságának fenntartása*

Ez jelenti szerintem a legnagyobb problémát, melyre a mai napon még a megoldást sem láthatjuk, hiszen a mai napon – és remélhetőleg még holnap is – megjeleníthetőek az XAdES-A aláírással lezárt e-akták. Azonban fennáll – az informatikát tekintve teljesen reálisan – annak az esélye, hogy olyan változások következnek be, melyek során a ma még biztonságosnak tekinthető minősített elektronikus aláíráshoz már nem fog fűződni a letagadhatatlanság intézménye, s helyette egy teljesen eltérő technikai megoldásokat tartalmazó minősített elektronikus aláírás fog elterjedni.

Ez esetben azonban az aláírást megjelenítő szoftver – és úgy vélem, hogy hardver – környezet is teljes átalakuláson fog átmenni, így mint már nem használt és elavult fájlformátum, elveszítheti kompatibilitását, azaz olvashatóságát, értelmezhetőségét is. Ez csak úgy kerülhető el, ha minden technikai fejlődést megelőzően létrehozunk egy, a korábbi technikai megoldásokra épülő számítógépet (esetlegesen teljes perifériáival együtt), és azon igyekszünk a technikai változásokat megelőző időben archivált elektronikus okiratokat megjeleníteni.

– *több adathordozón redundáns mentés*

A rendszeres felülbélyegzés folytán állandóan cserélni kényszerülünk a biztonsági másolatokat is, mely igen idő- és költségigényes feladat. Ha folyamatosan és pontosan kívánjuk végezni a másolatkészítést az

összes, nem egy időben felülbélyegzett, archiválendő dokumentumok vonatkozásában, akkor ez nagyfokú odafigyelést, precizitást igényel.

– *jogosulatlan hozzáférés, véletlen törlés, megsemmisülés elleni védelem*

Viszonylag könnyűnek látszik az elektronikus archívum védelme jelszavas védelemmel való ellátása, azonban gondolni kell a számítógép megsemmisülésére is mint lehetséges veszélyforrásra, illetve a másolatokat tartalmazó adathordozók élettartamára, fizikai védelmére is. Sőt, mivel évtizedekre történő megőrzésről van szó, nem zárható ki a természeti katasztrófa esélye sem. Mindezekre előre szinte fel sem lehet készülni, a legnagyobb körültekintés esetén is előfordulhat olyan esemény, amelyre előre nem gondoltunk, mely az elektronikus archívum megsemmisüléséhez vezethet.

Minősített archiválási szolgáltató igénybevétele

Ennek folyamán a fenti kötelezettségeket áthárítjuk egy külső, erre szakosodott szolgáltatóra.

Az elektronikus archiválás szolgáltatást az elektronikus aláírásról szóló 2001. évi XXXV. törvény definiálja. Az archiválás szolgáltató feladata az elektronikus aláírt dokumentumokon lévő elektronikus aláírások hosszú távú érvényességének biztosítása. Az archiválás szolgáltatónak aláírásokat, illetve aláírt fájlakat küldhetünk be, és a szolgáltató megbízható, bevizsgált rendszer segítségével ellenőrzi az aláírásokat a vonatkozó szabványok, előírások szerint. Az archiválás szolgáltató az archiválás időtartama alatt a jogszabályi előírások szerint folyamatosan biztosítja az archivált aláírások hitelességét. Ez többek között azt jelenti, hogy rendszeresen időbélyegeket helyez el rajtuk. Az archiválás szolgáltató ügyfelei kérésére igazolást állít ki arról, hogy egy adott aláírás érvényes. Az elektronikus aláírásról szóló törvény szerint, ha minősített archiválás szolgáltató archivál egy aláírást, vélelmezni kell, hogy az aláírás érvényes. A minősített archiválás szolgáltatóról a Nemzeti Hírközlési Hatóság vezet nyilvántartást, felügyeli őket, és éves rendszerességgel helyszíni ellenőrzést tart náluk.⁹

Azonban ma Magyarországon csupán egyetlen nyilvántartásba vett minősített archiválási szolgáltató létezik. A minősített archiváló szolgáltató természetesen díj ellenében végzi el helyettünk az archiválást, mely többletköltséget jelent számunkra.

A jelenleg egyetlen, Microsec Számítástechnikai Fejlesztő Kft. által nyújtott minősített elektronikus archiválás szolgáltatásra a Magyar Ügyvédi Kamarával kötött keret-megállapodás alapján a szolgáltatási szabályzat szerint a szolgáltató a feltöltött archívum megőrzését 50 évre vállalja. Az archiváló szolgáltató a rendelkezésünkre bocsátott autentikációs kulcspár biztosítja számunkra azt, hogy a feltöltött archiválendő dokumentumokat csupán mi tudjuk megnyitni, így a feltöltött dokumentumok jogosulatlan hozzáférésektől való védelmét is garantálja számunkra.

A szolgáltatási szerződés megszűnését követően a szolgáltató törli az előfizetőhöz tartozó dokumentumokat. Így, abban a nem várt esetben például, ha az ügyvéd elhalálozik, vagy a szolgáltatási szerződés egyéb okból megszűnik, úgy a szolgáltatóval kötött szerződésének megszűnését követően az általa – akár évek alatt – feltöltött archív dokumentumok megsemmisítésre kerülnek.

A tárolt elektronikus okiratok olvashatóságát, értelmezhetőségét jelenleg az archiválási szolgáltató is csak opcionálisan vállalja, és ő is csak akkor, ha

a megőrzendő irat valamely pontosan meghatározott (a cégszolgálat által elfogadott formátumhoz képest is szűkebb körű) elektronikus formátumban kerül átadásra. A hatályos műszaki előírások miatt olyat archiválási szolgáltató sem vállalhat, hogy a megőrzésre átadott iratot ő maga alakítja át a hosszú távú megőrzésre alkalmas formátumúvá. Azt, hogy milyen irat esetén vállal hosszú távú olvashatóságot a szolgáltató, a szolgáltató ún. archiválási szolgáltatási szabályzata határozza meg. A jelenlegi szolgáltatást tekintve fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a szolgáltató nem vállalja mindenféle PDF hosszú távú olvashatóságát (csak pl. az olyan 1.3 verziójú, ahol a betűtípusok beágyazottak stb.), nem vállalja a nem Microsec Kft. által használt elektronikus akták olvashatóságát, és nem tudja vállalni a bejegyzési kérelemnél előírt és 2008. július 6-án kötelezően alkalmazandó XML-nyomatványok tartalmának mindenkor olvashatóságát. Ez nem jelenti feltétlenül azt, hogy ezek ne lennének olvashatóak ötven év múlva, és ha rendelkezésre áll pl. az XML-specifikáció, azt ne tudná szinte bárki könnyedén olvashatóvá tenni, de ezt a szolgáltató a jelenleg hatályos archiválási szabályzatában kötelezően nem biztosítja.¹⁰

Ennél fogva ez a megoldás sem tűnik nekem minden problémától mentesnek.

Kevert megoldás

A jogosulatlan hozzáférés elleni védelem, valamint a törlés, megsemmisítés, véletlenül megsemmisülés és a sérülés elleni védelem technikai ismereteket igényel. A kötelezettségek egy részét, a véletlen megsemmisülés és sérülés elleni védelmet megfelelő mentésekkel is biztosítani lehet. Lényegében ezt mondja ki a MÜK 2/2007. (XI. 19.) szabályzat 14.5 pontja: „Az elektronikus formában őrzött dokumentumot egy számítógépen kívüli adathordozón, biztonsági másolatban is menteni és kezelni kell.” Nem mindegy azonban, hogy milyen adathordozót használunk, és azt milyen módon őrizzük, tehát nem lehet egyszerűen a biztonsági másolatot fiókba téve, megfedkezni róla. A külső merevlemez, pendrive-ok, írható CD és DVD-k élettartama ugyanis egyáltalán nem olyan megbízható, hogy akár egy néhány éves megőrzési időtartamot is nyugodtan egy példányban rájuk lehessen bízni. Nyolc-tíz éves távlatban pedig ezek a médiumok már felelősséggel nem használhatóak. Ezt meghaladó, tíz–harminc év közötti élettartamot vállalnak a különféle ma kapható szalagos adathordozókra, de ilyen szalagok írásához alkalmas egységek megvásárlása százezer forint körüli befektetésnél kezdődnek.

És ez a biztonsági mentés még nem teljesíti a megőréssel kapcsolatos kötelezettségek többi részét, azaz a szándékos törlés, megsemmisítés és jogosulatlan hozzáférés elleni védekezést, ahhoz minimálisan fizikai védelemre is szükség van (pl. adathordozók elzárása), de ha az adathordozók a használt számítógéptől nem különülnek el (nem zárhatóak el a számítógép nélkül), akkor feltétlenül gondoskodni kell az ún. logikai védelmükről is. A valóban megbízható logikai védelem megvalósítása jelentős mértékű további technikai ismeretet is igényel, az operációs rendszer és alkalmazások megfelelő konfigurálásától kezdve, a felhasználói jogosultságok szakszerű kiosztásán át a biztonságos, hozzáféréstől üzemeltetésig.

Éppen ezért ha az ügyvéd maga gondoskodik elektronikus iratai megőrzéséről, gazdaságosabb lehet külső szolgáltatót igénybe venni akár csak a mentési tevékenységre, akár a „jogosulatlan hozzáférés elleni védelem, valamint a törlés, megsemmisítés, véletlenül megsemmisülés és a sérülés elleni védelem” biztosítására. Erre két, alapvetően eltérő lehetséges megoldás is létezik.

Az egyik szolgáltatás csak abban segít, hogy egy számítógépre telepített alkalmazás segítségével a megőrzendő adatokat a számítógépen kívül, távoli hálózati helyre mentjük el, és a mentéshez használt programot és hálózati helyet egy szolgáltató biztosítja. A jogosulatlan műveletek (hozzáférés, törlés, módosítás) elleni védelmet a szolgáltatáshoz való hozzáféréskor használ, a jól megszokott „felhasználónév+jelszó” párosra épülő hitelesítési mechanizmus biztosítja, és a szolgáltatói szerveren való tárolásnál opcionálisan használható titkosítás (hogy a szolgáltató se férhessen hozzá az adatainkhoz).

E megoldásnak az ügyvédi elektronikus archiválású célú használatában rejlik veszélye, hogy maga a szolgáltató sem vállalja, hogy ezen szolgáltatása a magyar ügyvédekre irányadó bármely elvárásnak megfelelően.

Ha egy ilyen szolgáltató egyik napról a másikra megszünteti a szolgáltatását, és emiatt az ügyvéd már nem fér hozzá többé a megőrzendő adataihoz, akkor az ebből eredő kárért teljes magánvagyonával felelni fog (az ügyvédi felelősségbiztosításán túl.) Ez különösen a külföldi szolgáltatók esetén kiemelt kockázat, hiszen praktikusán az ügyvéd még akkor sem fogja tudni igényeit a szolgáltatóval szemben érvényesíteni, ha az egy tőkeerős és létező, fel nem számolt cég. A tárhelyhez való hozzáférésre egy felhasználónév és jelszó birtokában bárkinek lehetősége van, így elég egy túl könnyen megválasztott jelszó, vagy egy rossz kezébe került „papíros”, és az ügyvéd összes, archivált iratához bárki illetéktelen hozzáférhet. Sajnos, nem ismerünk olyan szolgáltatást, ahol ezt a hozzáférést ún. több faktorú hitelesítéssel biztosítják (pl. az ügyvédi aláírási kártyán tárolt autentikációs kulcspár, vagy internet bankokból ismert SMS-ben küldött jelszó, esetleg tokenek stb.)

Talán ennél is fontosabb kockázat, hogy az ügyvéd elveszti, elfelejti a jelszavát. Néha, hozzáférési jelszavak esetén találhatunk ennek megoldására egyszerű mechanizmusokat, amelyek viszont a biztonságot csökkentik (jelszó emlékeztetők, emailben küldött jelszavak stb.) Ha azonban saját döntésünkre a szolgáltató tárhelyén is titkosítva tároljuk az adatokat (hogy a szolgáltató se ismerhesse meg őket), akkor ugyanez a kockázat már kettős. (Éppen ezért jól fontoljuk meg, hogy megéri-e egyáltalán a szolgáltatótól való védelem miatt a tárolandó iratokat titkosítani.) Ha a tárolt adataink elvesznek, mert a titkosítási jelszót elfelejtettük, az szintén az ügyvéd anyagi felelősségre vonásával járhat. Nekünk magunknak kell meggyőződnünk arról, hogy a hozzáféréssel és a megbízható tárolással kapcsolatosan biztosított védelem az informatikai ismeretek jelenlegi szintje szerint megfelelő-e. Ha nincsen ehhez szükséges, megfelelő szakértelmünk, akkor érdemes lehet a szolgáltatótól független személy véleményét is beszerezniünk.

Egy másik megoldás, magát kifejezetten hosszú távú ügyvédi tárolás céljára kialakított szolgáltatásként meghatározó szolgáltató számos, a fentiekben felhozott kockázatra próbál meg választ adni.

Ez a szolgáltatás az ügyvéd archiválási kötelezettségeinek csak egy fontos részét teljesíti, de nem mentesíti az ügyvédet pl. a rendszeres időbélyegzéssel kapcsolatos kötelezettségek alól.

A szolgáltatás egyrésztől egy, a fentiekben bemutatotthoz hasonló, távoli tárolást biztosító szolgáltatás, ugyanakkor sok olyan kiegészítő eleme van, ami pl. egy egyszerű, külföldi szolgáltató által nyújtott tárolási szolgáltatáshoz képest minőségileg más szolgáltatásként kell kezelni.

A szolgáltatás – bizonyos feltételek teljesülése mellett – teljesíti a 114/2007. (XII. 29.) GKM rendelet 2. § (1) bekezdésében foglalt követelményeket, pontosabban „védi az elektronikus dokumentumokat a törlés, a megsemmisítés, a véletlen megsemmisülés és sérülés, illetve a jogosulatlan hozzáférés ellen”.

Másik fontos eltérés, hogy a szolgáltató kifejezetten a hazai jogszabályi környezetre próbálja igazítani a szolgáltatását. Olyan feltételeket is vállal, mint bármilyen okból történő megszűnése esetén a szolgáltatáshoz való hozzáférést egy ideig még biztosítja, illetve az elveszített jelszavakat közjegyzőnél vagy más hitelesnek tekinthető szervnél elhelyezett borítékokból az ügyvéddel együtt tudják pótolni személyes megjelenés és személyazonosítás után stb. Természetesen az, hogy ezek közül mit és milyen feltételekkel, milyen díjazás mellett tud biztosítani a szolgáltató, csak az ügyféllel kötött szerződésből derül ki. A szolgáltató készen mutatkozik arra, hogy a Magyar Ügyvédi Kamara, vagy a Budapesti Ügyvédi Kamara által célszerűnek tartott további biztonsági kritériumokat is teljesítse és azt az ügyfélszerződésben is tükröztesse az elérhető lehető legnagyobb biztonság érdekében. Az együttműködés ilyen jövőbeli továbbfejlesztésétől függetlenül is úgy tűnik, hogy e szolgáltatás piaci fókusza a hazai ügyvédi kart terhelő megőrzési kötelezettség, és ezáltal egy, már ma is jól használható megőrzési alternatívát jelent.¹¹

A jogi képviselő fentiek szerint részben önmaga tesz eleget az elektronikus archiválással szemben támasztott követelményeknek, részben megbíz egy külső szolgáltatót. Ilyen esetben a jogi képviselő önmaga látja el archiválással, illetve rendszeresen újabb időbélyegzővel a megőrzendő elektronikus okiratokat, azonban azokat egy külső szolgáltató tárhelyén helyezi el, így csökkentve annak veszélyét, hogy az archivált adatbázisa megsemmisül. Ez a megoldás védelmet nyújthat a sérülés, jogosulatlan hozzáférés illetve a véletlen törlés ellen is. Azonban a fájlformátumok olvashatóságának, megőrzésének fenntartása továbbra is jelentős nehézséget okoz a jogi képviselő részére, mint azt már fentebb részletesebben kifejtettem.

A gazdasági társaság archiválási kötelezettsége

A gazdasági társaságok esetében nem egyértelmű, hogy a fennállásuk alatt keletkezett cégbírósi végzéseket milyen módon kötelesek megőrizni.

Véleményem szerint egy gazdasági társaság számára megterhelő több-
létkötelezettséget jelent – hacsak nem elektronikus kereskedelemmel foglal-
kozik – csupán az elektronikus cégbírósi végzések megőrzése céljából
igényelni és fenntartani elektronikus aláírást, és azt követően elektronikusan
archiválni (a jogi képviselőnél részletezett módokon).

A társaságok a cégnyilvántartásba bejegyzett, illetve onnan törölt adatai-
kat cégvonattal, cégmásolattal, cégbizonyítvánnyal hitelesen igazolhatják.

Ezen túlmenően, amennyiben mégis szükségessé válik érvényes cégbí-
rósi végzés felmutatása, úgy az őket nyilvántartó cégbírósághoz, illetve a
céginformációs szolgálathoz fordulhatnak, akik kérelemre a cégbíróság által
nyilvántartott elektronikus okiratról hiteles (vagy nem hiteles) papír alapú má-
solatot adnak ki.¹² A gazdasági társaság az elektronikus formában rendelkez-
zésére álló végzésről bármelyik közjegyzőnél papír alapú hiteles közjegyzői
másolat kiadását kérheti, mely a továbbiakban papír alapú közokiratnak mi-
nősül.¹³

Összegzés

A cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló
2006. évi V. törvény eleget téve az uniós előírásoknak részletesen szabályoz-
za, és lehetővé teszi az elektronikus cégeljárás igénybevételét. Nem rendelke-
zik azonban kellő részletességgel az
elektronikus cégeljárás során keletkező
elektronikus iratok megőrzéséről, elekt-
ronikus archiválásáról. A jogi képviselő
részére is csak a bejegyzés (változásbe-
jegyzés) alapjául szolgáló, általa elektro-
nikus okirattá alakított iratok papír alapú,
és elektronikus formátumú példányainak
korlátlan ideig tartó megőrzését írják elő a jogszabályok.

A cégbíróságok által minősített elektronikus aláírással és időbélyegzővel
ellátott, kizárólag elektronikus formában meghozott és kézbesített végzések
megőrzésére nincs megfelelő jogi szabályozás. A Polgári perrendtartásról
szóló 1952. évi III. törvény 195. § (1) bekezdése szerint „Az olyan papír alapú
vagy elektronikus okirat, amelyet bíróság, közjegyző vagy más hatóság, illet-
ve közgazgatási szerv ügykörén belül, a megszabott alakban állított ki, mint
közokirat teljesen bizonyítja a benne foglalt intézkedést vagy határozatot, to-

vább az okirattal tanúsított adatok és tények valóságát, úgyszintén az ok-
iratban foglalt nyilatkozat megtételét, valamint annak idejét és módját.
Ugyanilyen bizonyító ereje van az olyan okiratnak is, amelyet más jogszabály
közokiratnak nyilvánít.” A cégbíróságok által hozott végzéseket a Ctv. nyilván-
ítja közokiratnak, mely teljes bizonyító erővel rendelkezik. Érvényességé-
nek bizonyítása az idő múlásával azonban nehézkessé válik.

A fentiekben részletesen ismertetett 114/2007. (XII. 29.) GKM rendelet
1. § (1) bekezdése szerint a rendelet hatálya a törvényben előírt megőrzési
kötelezettség elektronikusan történő teljesítésének esetére vonatkozik,
azonban e rendelet a (2) bekezdése alapján a rendelet hatálya nem terjed ki
az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, vagy jogszabályban meghatá-
rozott egyéb közfeladatot ellátó szerv vagy személy által végzett elektro-
nikus archiválásra, tehát a cégbíróságokra sem.

A jogalkotó szándéka az volt, hogy a cégbíróság által hozott elektronikus
végzések a korábban papír alapú adathordozón kibocsátott végzésekkel
azonos jogi megítélés alá essenek. Az elektronikus végzésnek a Ctv. általi
közokirattá minősítésével ez a cél részben megvalósult, hiszen a polgári el-
járásokban a bizonyítás során teljesen azonos megítélés alá esnek a papír
alapú dokumentumokkal.

Ha cégeljárásban közreműködő jogi képviselő – jogszabályi előírás nél-
kül – is úgy dönt, hogy archiválja a részére kézbesített végzéseket, ezáltal
arra vállalkozik, hogy az archiválás ideje alatt biztosítja annak olvashatósá-
gát, értelmezhetőségét, továbbá hogy a végzést védi:

- az utólagos módosítás,
- véletlen törlés, megsemmisülés és sérülés,

– jogosulatlan hozzáférés ellen,
azonban jelenleg nem áll rendelkezésre olyan megoldás, mely mind
a négy, az archiváláshoz elengedhetetlen követelménynek maradéktalanul megfelelő lenne.

Megállapítható azonban, hogy az
elektronikus közokiratokra vonatko-
zó archiválási kötelezettség előírása, illetve annak szabályainak részletes
előírása nélkül a jogszabályi környezet hiányosságai miatt mégsem fog az
érdekelt felek rendelkezésére állni a bizonyítás során a cégbíróság által ho-
zott elektronikus végzés.

A jogalkotóknak, mielőtt az idő múlásával e dolgozatban elméleti síkon
elgondolt, esetlegesen felmerülő problémákkal kellene az érdekelteknek
szembenézni, egy mindenki számára elfogadható, hozzáférhető és meg-
nyugtató megoldást kellene kidolgozniuk.

**A cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolás-
ról szóló 2006. évi V. törvény eleget téve az uniós előírásoknak rész-
letesen szabályozza, és lehetővé teszi az elektronikus cégeljárás
igénybevételét. Nem rendelkezik azonban kellő részletességgel az
elektronikus cégeljárás során keletkező elektronikus iratok megő-
zéséről, elektronikus archiválásáról.**

Jegyzetek

¹ Süliné dr. Tózsér Erzsébet – dr. Dzsula Marianna: Abakusz – elektronikus cég-
eljárás Magyarországon <http://www.debreceniiteltotabla.hu/doc/polgari/Abakusz.pdf> [2009. 04. 05.]

² 2006. évi V. törvény 39. § (2) bekezdése.

³ 2006. évi V. törvény 36. § (2) bekezdése.

⁴ Kecskés László: Polgári jog, A személyek joga. Dialóg-Campus, 2007. p. 168–169.

⁵ Dr. Homoki Péter: Elektronikus archiválás, Általános tájékoztató és vitairat www.bpugyvedikamara.hu/download.php?id=40623 [2009. 04. 09.]

⁶ 2006. évi V. törvény 40. §

⁷ Dr. Homoki Péter: i. m.

⁸ Dr. Homoki Péter: i. m.

⁹ Dr. Berta István–Endrődi Éva Csilla (Microsec Kft.): Minősített archiválás szol-
gáltatás beindítása Magyarországon, (Networkshop'2007 konferencia, Eger,
2007. április 11–13.)
<http://srv.e-szigno.hu/menu/anyagok/BertaE2007nws.pdf> [2009. 04. 05.]

¹⁰ Dr. Homoki Péter: i. m.

¹¹ Dr. Homoki Péter: i. m.

¹² 2006. évi V. törvény 16. § (1) bekezdése.

¹³ 1991. évi XLI. 137. § (3) bekezdése.

CHRISTIÁN LÁSZLÓ

Koltay András: A szólásszabadság alapvonalai – magyar, angol, amerikai és európai összehasonlításban (Budapest, Századvég, 2009)

Könyvbemutató

A bemutatásra kerülő, vaskos, szép kivitelű kötet a szólásszabadság hazai történetének 1989-re tehető „feléledése” óta a témával foglalkozó talán legalaposabb, legátfogóbb tudományos munka. A téma azonban olyannyira kimeríthetetlen, hogy még ekkora terjedelemben (több mint 800 oldalon) sem lehet minden kérdéstről teljes részletességgel szólni; egyes, kisebb-nagyobb részkérdések (fogvatartottak, alkalmazottak, pszichiátriai betegek szólásszabadsága, bírósági eljárások nyilvánossága) óhatatlanul kimaradtak a könyvből. A legfontosabb kérdések azonban alaposan kitérőválaszra kerülnek benne: a sajtószabadság önmagában véve is rendkívül szerteágazó területe, a közéleti szereplők személyiségvédelme, a gyűlöletbeszéd korlátozása, a közérkölcsek védelmének problémája és a reklámkorlátozások mind-mind önálló fejezetekben szerepelnek.

A könyv jelentős érdeme, hogy a fajsúlyos, gyakorlati problémák tárgyalását megelőzően az elméleti tisztázás szándékával született fejezetekben kísérletet tesz a szólásszabadság elvi alapjainak lefektetésére. Hiszen még azt sem tudjuk eldönteni, hogyan is hívjuk a vizsgált alapjogot! A szerző egyébként – mérlegre téve az egyik, illetve a másik változat mellett szóló érveket – elveti a „véleményszabadság” és a „kifejezési szabadság” kifejezések használatát, és a magyar jogi és közéleti hagyományban legmélyebben gyökerező „szólásszabadság” mellett teszi le a garast.

A könyv bemutatását renghagyó módon kezdem: arról a professzorral való megemlékezéssel, akinek emlékéhez a szerző könyvét ajánlja. John Henry professzor, becenevén a „Főnök” (1939–2007), nem jogász volt, hanem toxikológus orvos és egyetemi oktató. Kutatásai európai híru szakterülettel emelték. A szerző abban a szerencsében részesült, hogy londoni tanulmányai idején megismerkedhetett a professzorral, akinek tudomány- és életrajzi megfigyelése meghatározó élményévé vált. Tragikus hirtelenséggel bekövetkező halálát követően ezért ajánlotta renghagyó módon egy, a jogászok által „laikusnak bélyegezhető” személyiség emlékének a könyvet.

Térjünk rá tárgyunkra! Rögtön a bevezetésben felmerül a kérdés, mi az a szólásszabadság? Hiszen ahány felfogás, annyiféle értelmezése lehetséges a jog tartalmának és határainak. A szerző a bevezetőben Tóth Gábor Attilát idézi: „...a szólásszabadság minden értelmezése morális értelmezés. Nincs semleges álláspont, amelyet az alkotmányra kívülről és felülről tekintő tudósok alakítanak ki, hanem a fogalomlemezés szükségképpen tartalmi jellegű, normatív és elkötelezett.” Eszerint tehát nem csak számos eltérő értelmezés létezik, hanem ráadásul mindegyik alátámasztható erkölcsi megalapozottsá-

gú érvekkel is. Nem könnyű tehát világos, tiszta, rendszerbe foglalt képet alkotni a szólásszabadság mikéntjéről.

Mindenesetre a könyv világos vonalvezetése az elejétől kezdve élesen kirajzolódik: a szerző által a szólásszabadság gyakorlójának elképzelt *ideál-típusa* a közélet iránt érdeklődő, felelős, az emberi méltóságot tisztelő, a demokratikus döntéshozatal fontosságát elismerő polgár. Kiindulópontja tehát az elképzelt habermasi ideál, az „okoskodó közönség”. Ahogyan a kötet hátoldalán szereplő „fűlszöveg” is írja: „[a könyv] [k]érdéseket tesz fel, és összegzi a lehetséges válaszokat is, innentől azonban már az olvasó kezébe teszi le a döntést, szinte elvárja tőle a további gondolkodást: hiszen a szabad szólás jogával csak valóban szabad, döntéseihez kellő tájékozottsággal bíró, a közösség tagjaként működő, de egyéni felelőssége alól kibúvót nem kereső állampolgár élhet igazán.”

Ez kétségtelenül az egyik lehetséges, és az egyik leggyakoribb megközelítési mód; mindazonáltal a másik népszerű kiindulópont, az egyén – morális lényként való elismeréséből fakadó – autonómiájának előtérbe helyezése is hangsúlyosan megjelenik. Mi több, a szerző úgy véli (és ebben hajlamos vagyok igazat adni neki), hogy a két felfogás nem összeegyeztethetetlen, békében megfér egymás mellett, mi több, a legtöbb jogrendszer párhuzamosan, mindkettőt elismeri és alkalmazza is.

A kötet első fejezeteiben megismerkedhetünk a szólásszabadság – jobbra angolszász eredetű – filozófiai megalapozásaival, majd magyarországi történetének kezdeteivel. A szerző meglátása szerint mindössze 1867-ig lehet egységesen, szintetizáló igénnyel tárgyalni a jog elvi megalapozásait, a sajátos magyar XX. század sokszoros, és legtöbbször tragikus fordulatai erre nem adnak lehetőséget.

Ezt követően képet kapunk arról, hogy a szerző által vizsgált jogrendszerek milyen módon védik az alapjogot. Hosszas elemzés tárgya a szólásszabadság fogalmának, terjedelmének meghatározása, és elhelyezése az emberi jogok szövetében.

A szerző mindvégig komparatív megközelítést alkalmaz: a könyvben az angol, amerikai, európai és magyar joganyag összehasonlító vizsgálata szerepel (a tárgyalási módból és megközelítésből kitűnően pedig erőteljesen hatott rá a köszönetnyilvánítások között megemlégett Péter Zoltán professzor jogszemlélete...). A strasbourgi joganyag itthon és máshol Európában nyilván megkerülhetetlen, míg az amerikai szólásszabadság-jogi megoldások az elmúlt húsz évben népszerű hivatkozási alappá váltak nálunk – alapos ismeretük már csak ezért is elengedhetetlen. Kuriózumként szerepel a műben a rendkívüli érdekességeket tartogató angol joganyag, amellyel itthon eddig csak kevesen, és közel sem ennyire átfogóan foglalkoztak. Az angol jogfelfogás és a szólásszabadság kapcsán felmerülő kérdésekre alkalmazott megoldások sem nem „európaiak”, sem nem amerikaiak – de mindenkor izgalmasak, és számunkra is tanulságosak.

A szerző a PPKE JÁK egyetemi tanársegédje.

A kötet kézikönyvként, illetve további kutatások alapjaként is kiválóan használható: az olvasót számos különböző mutató, kimerítő (több mint 1600 tétele!) bibliográfia, a legfontosabb internetes honlapok számba vétele, és a nélkülözhetetlen, ajánlott további olvasmányok listája is segíti az elképesztő mennyiségű jogszabályra, bírósági döntésre és szakirodalomra utaló kötetben. A mű biztonnal megkerülhetetlen lesz a jövőben a szólásszabadság felett folytatott viták során.

Nagy szükségünk volt már egy efféle összefoglaló könyvre: Zlianzky János professzor, egykori alkotmánybíró a könyvhöz fűzött előszavában úgy fogalmaz, „Az alkotmányos jogállam rendje a szabadságot elérendő célnak, ugyanakkor a közösségek és az egyének számára egyaránt elengedhetetlenül fontos értéknek, a személyes méltóságot tisztelően tartó, a kisebb és nagyobb közösségeket összetartó erőnek, a nemzetalkotó közösség jellemzőjének tekinti, és ekként érvényesíti. A szabadság mind az igazság, mind a biztonság, mind pedig a jogállam alapértékeinek kibontakozásához szükséges előfeltétel. Ennek ellenére nap mint nap tapasztalhatjuk, hogy amikor adott esetben vita támad a szabadság érvényesüléséről, érvényesíthetőségéről vagy korlátozhatóságáról – akár a napi politika porondján, akár elvi, eszmei síkon –, azonnal szembetűnik a fogalmak bizonytalansága. A vitázó felek jószereivel nem is tudják, miről beszélnek. Áll ez a bizonytalanság az igazság keresése folyamatában a szólás és megnyilatkozás és a véleményformálás, valamint az ítéletalkotás területére is. Sokszor látjuk, észleljük, hogy az igazság megállapításában elsősorban az akadályoz minket, hogy a hozzávezető utat, a tisztázásához szükséges eszközöket nem ismerjük kellőképpen.”

A kötet forgatása tehát nem kizárólag a jogtudomány képviselői számára lehet hasznos, hanem a közélet mindennapi vitáinak lefolytatásához is segítséget nyújthat. A téma ugyanis nem pusztán, nem kizárólag, sőt nem feltétlenül elsősorban jogi: a szólásszabadság modern honi története az elmúlt húsz magyar esztendő története is. Aki száz év múlva majd kezébe veszi ezt a könyvet, képet kaphat majd erről, a rendszerváltozás óta eltelt időszakról – és csak reménykedhetünk benne, hogy megbocsátó szeretettel fürkészi majd elei egymással folytatott harcait. A kötetben – közvetve, de a sajtószabályozás, a gyűlöletbeszéd és a rágalmazási jog esetében közvetlenül is – benne van számos elkeseredett, zűzadásos, konszenzussal szinte soha nem záruló vitánk, számos előttünk álló, egyelőre nyitott (sors)kérdés is. A könyvet olvasva kirajzolódik előttünk ennek a húsz, nagy sikereket és örömeiket is hozó, alapvetően mégis kudarcosnak mondható esztendőnek a története.

A szerző ugyan végig maga elé képviseli a maga habermasi „okoskodóját” (némi erkölcsi többletet adva a szónak: az „állampolgárt”), de óvakodik attól, hogy valamiféle vélt morális fölényre alapozva megbélyegezze a közélet iránt érdektelen, a brit médiatörvény által csak „fogyasztónak” nevezett embert. A két felfogás, az állampolgár és a fogyasztó egyaránt megfér(het) a nap alatt. De a szerző nem naiv, és nem rugaszkodik el a realitásoktól: érzékeli, hogy az állampolgár bizony kiveszöbben lévő fajta. És szerinte ezért nem elhanyagolható mértékben a modern sajtó, és a legújabb kori médiaszabályozás is felelős.

Ha a modern sajtó nem képes kellő mennyiségű információval ellátni saját fogyasztóit, és nem képes ezeket fogyasztható, mi több, népszerű formában tálni, ha nem nyitjuk ki kellően tágasra a tájékoztatás kapuit a széles tömegekhez eljutó tömegmédiákban is, akkor az általunk választott társadalmi berendezkedés könnyen – Noam Chomsky, a szerző által idézett szavai szerint – „szemléltető demokráciává” alakulhat. A fogyasztó igényeinek kiszolgálásán túl így a profitorientált (kereskedelmi) média felelőssége is felvethető. A média piaca ugyanis nem olyan, mint más szabad, legfeljebb a fogyasztóvédelem és a versenyjog által szabályozott piac: a média piacán eszméket, gondolatokat is lehet terjeszteni, mi több, ez a szereplők kötelezettsége. A busás haszonnal kecsegtető vállalkozás működtetésakor bizonyos közérdekű kötelezettségeknek is eleget kell tenni.

A sajtó mozgásterének némi korlátozása tehát csak látszólag összeegyeztethetetlen a szabadság eszméjével: a közérdekű feladatok teljesítésének megkövetelése az egyes ember szabadságát, választási lehetőségeinek gyarapodását szolgálja. A szerző e ponton a bevezetésben úgy fogalmaz: „[a]z 1989-ben kivívott szólásszabadság oly mértékű, amely példátlan a korábbi magyar történelemben. A világ azonban jelentősen megváltozott

azóta, hogy 1848 márciusának forradalmi hevületében Magyarországon először vívta ki néhány száz vagy ezer ifjú a sajtó szabadságát. A XX. század sokszoros rendszerváltásai után, 1989 óta a társadalmi szolidaritáson, a közös döntéshozatalon és az egyén szabadságán nyugvó demokratikus rend felépítésén munkálkodunk. Az állam és az egyén viszonya jelentősen megváltozott tehát, nem hagyva érintetlenül a szólásszabadság kérdéseit sem. Az *egyén és a hatalom* viszonyának egyes kérdései ma már egészen másképpen hangzanak, mint egykor. Amíg korábban az Állam – illetve a vele szoros összefonódásban létező egyéb autoritások, mint például az Egyház – volt egyedülként képes a szabadság korlátozására, addig az elmúlt százötven évben más hatalmak is felemelkedtek, amelyek képesek az egyén autonómiája ellenében hatni. Különös erővel tör a felszínre ez a kérdés a sajtószabadság fogalmi elemeinek, határainak vizsgálatakor. Még a médiaimperializmus téziséit elutasítók számára is nyilvánvaló, hogy a sajtó társadalmi szerepe jelentősen módosult az elmúlt évtizedekben. Informáló és kultúraterjesztő szerepét szórakoztató funkciója jelentős részben kiszorította. Ez a körülmény, illetve a tömegtársadalmak megszilárdulása, a hagyományos együttélési keretek meglazulása vagy megszűnése az állampolgárok jelentős részét kiszolgáltatja a sajtónak. Többségük szinte valamennyi információját és valamennyi szellemi táplálékát a sajtóból meríti. Ezzel a befolyással pedig nagyon könnyű visszaélni, ha a sajtót elsősorban a nyereségszerzés eszközeként tekintjük. Az egyén és a hatalom kérdései a sajtószabadság vonatkozásában tehát ma már úgy is feltehetőek, hogy ebben a relációban az állam egyáltalán ne is szerepeljen, sőt, az Állam inkább a szabadság forrása, és ne gátja legyen.”

A sajtó szabályozásában a szerző szerint a demokrácián kívül a másik kulcsfogalom a *kultúra*. A szólás- és sajtószabadság maga is a kultúra része, a szabadság rendkívüli mértéke az USA-ban egyenesen kiemelt jelentőségű kulturális jelkép. Európában ez a jog azonban inkább eszköz a „jó társadalom” megvalósítása érdekében. A sajtónak (és az államnak) eszerint kulturális felelőssége van, áldozatokat kell hoznia a közösségi, kisebbségi, nemzeti, európai stb. kultúra megóvása és gyarapítása érdekében. Ez a felelősség szintén – jogilag is szentesített – korlátokat telepít a sajtóra.

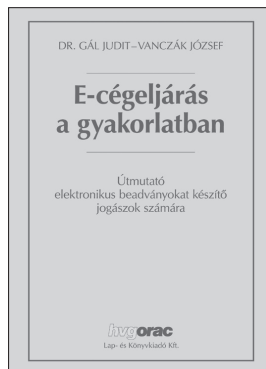
A szólásszabadság egyes kérdései kapcsán – elsősorban a gyűlöletbeszédre és a holokauszttagadás tiltására gondolok – a szerző kényes helyzetbe került. Úgy kellett a jogászai érveket felsorakoztatnia, és állást foglalnia az egyes részkérdésekben, hogy a feje felett napi politikai harcok dúltak, és dúlnak ma is, pillanatnyi megállás nélkül. De a szólásszabadság legalább annyira „politika”, mint amennyire „jog”. A könyvnek szerencsére sikerül megőriznie a napi küzdelmekből való kellő távolságát, elegáns és meggyőző érveléssel választ a lehetséges álláspontok közül, ugyanakkor objektíven, valamennyi szembenálló véleményt bemutatja az egyes vitás kérdések tárgyalása során.

A szerző óvakodik a kategorikus kijelentésektől, a megfellebbezhetetlen igazságok hirdetésétől. Az olvasás minden pillanatában érződik, hogy a joggyakorlás határainak megvonásánál azonos súllyal teszi mérlegre a szabadság és az emberi méltóság – egymás ellenében is hatni képes – értékeit, a magánérdek és a közérdek szempontjait. Felfogása szerint nem is nagyon tehetne mást: „az európai alkotmányos identitás”, a történelmi hagyományok és a múlt tapasztalatai arra intenek, hogy a méltóságot és a szólásszabadságot egyszerre kívánjuk megővni és biztosítani.

A zárófejezet legvégén Simon Lee, a Leeds Metropolitan University professzorának szavai szerepelnek, tökéletes konklúzióként: „...lehetséges szenvedélyesen ragaszkodni a szólásszabadság egy korlátozott, de realisztikus elképzeléséhez. Sajnos a jelenlegi ködös viták eredményeképpen általános lett a vélekedés, hogy valaki vagy csak abszolutista szólásszabadság-fanatikus, vagy pedig a szabadság iránt érzéketlen cinikus lehet. A szólásszabadság nem a legfontosabb jog a világon. [...] Nem abszolút, korlátozhatóan jog. [...] Ez nem jelenti azt, hogy a megfelelően értelmezett szólásszabadság iránti elkötelezettségünket csökkenteni kellene. Annyit jelent, hogy el kell kezdenünk elfogadni az egymással versengő érdekek közötti nehéz, időnként egyenesen tragikus döntésekkel járó választási kényszer létezését.” A szerző lelkiismerete tiszta lehet: a maga részéről mindent megtett, hogy jövőbeni vitáink végre előremutatóak, gyűlölködéstől mentesek legyenek.

Útmutató jogászoknak az elektronikus beadványokhoz

Gál Judit – Vanczák József: E-cégeljárás a gyakorlatban

2008. július elseje kiemelt jelentőségű mérföldkő a cégadminisztrációban: ekkortól vált kötelezővé az elektronikus cég-eljárás minden cégforma esetén. Ez a modernizációs lépés gyorsabbá, egyszerűbbé és olcsóbbá teszi a társaságok alapításával és változásbejegyzésével kapcsolatos feladatokat. Számos publikáció, fórum és oktatás foglalkozott és foglalkozik e fontos változással. A jogi szabályozás részletes ismerete azonban önmagában nem elegendő az e-cégeljárással kapcsolatos feladatok elvégzéséhez, igen

sok információs technológiai fogalom, hardvereszköz és szoftverrendszer ismerete vált ekkortól szükségessé. Ezt a két szakmaiságot – a jogit és az informatikát – kapcsolták össze a szerzők, Gál Judit és Vanczák József, a HVG-ORAC Kiadó gondozásában megjelent könyvükben.

A szerzőpáros kézikönyve „...a cégek bejegyzésének, változásbejegyzésének elektronikus eljárásával, illetve a cégek beszámolóinak letétbe és közzétételre történő benyújtásával foglalkozik. Segít a kapcsolódó fogalmak közti eligazodásban, az e-cégeljárás technikai feltételeinek megismerésében és átláthatóbb képet kíván adni az elektronikus cégeljárásról kapcsolatos kötelezettségekről és a megoldandó feladatokról.”

Gál Judit a Fővárosi Ítéltábla kollégiumvezető-helyettese, több cégjogi témájú szakkönyv társszerzője. Vanczák József a Microsec Kft. vezetője, amely 2005 óta fejleszti és üzemelteti az elektronikus cégeljárás rendszerét, így az e-cégeljárás szoftverkönyvetének egyik legjelentősebb szakértője.

A kézikönyv két részre tagolódik. Az első rész a 2008 júliusától hatályossá váló jogi környezet rövid, lényegi kivonatát ismerteti, rámutat a szabályzás elmúlt években bekövetkezett fejlődésére, változásaira és néhány ponton a meglévő hiányosságaira.

A második, tartalmilag meghatározó rész, az e-cégeljáráshoz kapcsolódó fogalmak és értelmezések gyűjteményén túl a szoftverek felhasználói leírásának stílusát követve funkcióleírásokon keresztül lépésről-lépésre mutat be – képernyőképekkel és példákkal illusztrálva – több az e-cégeljáráshoz kapcsolódó szoftvert.

A közel húszoldalnivali cégjogi összefoglaló a cégeljárás 2008 júliusától hatályos új szabályait, a bekövetkezett változásokat és azok következményeit taglalja. A Ctv. 35. § (1) bekezdésének új szövege 2008. július 1. napján lépett hatályba. Eddig – a korábbi rendelkezések szerint – választható volt a kérelmek papír alapú vagy az elektronikus benyújtása. A módosítás alapján azonban „a bejegyzési (változásbejegyzési) kérelmet a cég székhelye szerint illetékes cégbíróság részére a cégformának megfelelő, a jogi képviselő

által aláírt elektronikus nyomtatványon kell ... előterjeszteni”, azaz a papír alapú előterjesztésre többé nincs lehetőség.

A jogalkotói azon szándéka ellenére, hogy a cégeljárások teljes egészében elektronikusak legyenek, a szabályozás mégis tartalmaz kibívót – mutat rá a szerzőpáros. A hiánypótlási dokumentációt például nem kötelező elektronikusan beadni, a cégbíróságok a papíron érkező hiánypótlást nem kötelesek digitalizálni, így bizonyos bejegyzési kérelmek jelentős mellékletei (például társasági szerződés) akár ki is kerülhetnek az elektronikus cégnyilvánlathoz.

Az új szabályozás nem teszi teljes egészében elektronikussá a cégbíróságok hatáskörébe tartozó, cégekkel kapcsolatos eljárásokat. Az olyan iratbenyújtási és nyilatkozattételi kötelezettségek teljesítése, amelyek nem cégbejegyzésre vagy változásbejegyzésre irányulnak, továbbra is papíralapon történik, így a cégeknek nemcsak elektronikus, hanem valóságos aktái is kell, hogy legyenek, ahol a szükséges iratok lefűzhetők és nyilvánossá tehetők.

A fejezet kitér az elektronikus kézbesítés jogi alapjaira, majd a határidő változása és a határidő-számítási kérdésekre is. Összefoglalásra kerülnek a bejegyzési nyomtatvány-kérelem és a mellékletek aktualitásai. Ezután az elektronikus aláírás és az időbélyegzés alkalmazását szabályozó törvényi rendelkezések fejlődését mutatják be a szerzők. Az egyszerűsített bejegyzési és változásbejegyzési eljárást érintő változások elemzése után a jogorvoslati eljárás módosulásainak ismertetésével zárul a fejezet.

A mű második fejezete, mely a „Bejegyzési/változásbejegyzési kérelmek és a beszámoló benyújtásának elektronikus eljárása” címet viseli, a releváns jogi háttér felsorolása után betűrendben tartalmazza annak a több mint száz fogalomnak a meghatározását, illetve ahol szükséges, a magyarázatát, amelyek ismerete nélkülözhetetlen fontosságú az elektronikus cégeljárás egy-egy feladatának gördülékeny végrehajtásához.

E definíciós lista a könyv egyik leglényegesebb része, amely egyébként letölthető a www.eszigno.hu honlapról Az elektronikus aláírásról menüpontban a fogalmakra kattintva is.

A definíciók részletezését követően a három lényegi e-cégeljárás művelethez kapcsolódó, különböző szempontok szerint összegyűjtött követelmények találhatók, kezdve a cégbejegyzési és változásbejegyzési eljárásokhoz kapcsolódó követelményektől a beszámoló letétbe helyezésének és közzétételre történő benyújtásának követelményein át a céginformáció kéréséig. A könyv szerkezetét tekintve talán logikusabb és könnyebben érthető lett volna, ha az itt tárgyalt követelményeket a szerzők az első fejezet tartalmával egybeszerkesztik.

Az e-cégeljárásban való részvétel technikai feltételeinek ismertetése három részből áll:

- az alkalmas személyi számítógép és operációs rendszer,
- a lapolvasó berendezés paramétereit,
- és a szövegszerkesztő program leírása.

A szerzők a továbbiakban az e-cégeljárás mindennapjaihoz szükséges alkalmazásokat mutatják be, melyek közül az első az ismertetett szoftverek sorában a nyomtatványkitöltő program. Az útmutatóban a szerzők a piacon hozzáférhető szoftverek közül az eGov Céginókot (www.ceginok.hu) vá-

A szerző programtervező matematikus, MBA, PMP (Project Management Professional), a Rainforest Consulting Kft. társalapítója és ügyvezető, PhD hallgató a PTE ÁJK Doktorai Iskolájában.

lasztották. Ez a számítógépes alkalmazás az elektronikus cégbejegyzési és változásbejegyzési eljárás támogatására fejlesztett rendszer, amely korábbi papír alapú űrlapok formájához és tartalmi elemeihez egyértelműen és képszerűen igazodva teszi lehetővé azok elektronikus kitöltését. Fontos információ, hogy regisztráció nélkül nem lehet használni, illetve mára már letölteni sem a programot.

Az ismertetés kitér az eljárások kezelésére (új eljárás, megnyitás, mentés), az adatmezők, dátummezők szerkesztésére – ez utóbbi talán mellőzhető mélység, gondolva a mai átlagos számítógépes felhasználói kultúrára, – és a jogi képviselő adatainak adminisztrálására (rögzítés, szerkesztés, törlés) is.

Az elektronikus cégbejegyzés során a kérelmet és mellékleteit elektronikus aktákban kell továbbítani. *Az elektronikus akta (e-akta) elnevezés alatt az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium részére az elektronikus cégeljárás kapcsán a Microsec Kft. által kifejlesztett olyan fájlformátumot értünk, amely dokumentumokat, és a dokumentumokon elektronikus aláírásokat és időbélyegeket tartalmaz.*

A Nemzeti Hírközlési Hatóság által nyilvántartott négy minősített hitelesítés-szolgáltató közül (Magyar Telekom, MÁV Informatika, Microsec és Netlock) a Microsec Kft. által fejlesztett e-Szignó aláírás létrehozó és ellenőrző alkalmazást részletezi a könyv. A program ingyenes verziója letölthető a www.e-szigno.hu honlapról.

Az e-Szignó főbb funkciói:

- aláírás, időbélyegzés és ellenjegyzés készítése,
- elektronikus átvételi elismervény készítése és ellenőrzése,
- az elektronikus dokumentumok aktákba szervezése,
- többszintű aláírás-ellenőrzés.

Ezeket a funkciókat részletesen, a felhasználói kézikönyvek stílusát követve képernyőképekkel gazdagon illusztrálva magyarázzák a szerzők.

Két igen fontos műveletet részletes példákon keresztül ismerhetünk meg. Az elektronikus cégeljárásban kizárólag elektronikusan lehet leróni a költségterítést és az illetéket, így az első művelet az e-bejegyzési kérelem szerkesztésében az illetékbecsítés és költségterítés befizetési igazolás kérelme. A szerzők végigvezetnek a teljes folyamaton: a kérelem szerkesztésén, iratok beillesztésén, elektronikus aláíráson, a kérelem elküldésén és a tértivevény ellenőrzésén. A második példa a beszámoló letétbe helyezésén és közzétételre történő szerkesztésén fejt ki. A költségterítési befizetési igazolás kérelmének elkészítése után szerkeszthetjük a dokumentumot, beilleszthetjük az iratokat, aláírhatjuk elektronikusan és végül elküldhetjük a beszámolót.

2008. július elsejétől kezdve a sokéves rutinokat, a papír alapú módszereket véglegesen felváltotta a kizárólag informatikai eszközökkel és módszerekkel végzett elektronikus eljárás. Más lehetőség nem maradt, ekkortól semmilyen cégeljárási feladatot nem végezhet olyan jogász, aki nem jártas az elektronikus cégjog és a digitális aláírás világában. A Gál–Vanczák szerzőpáros útmutatójának megjelenése ennélfogva a legalkalmasabb pillanatban történt.

A kézikönyv segítségével megszerezhetők azok a gyakorlati ismeretek, melyekre alapozva eredményesen végezhető el számos e-cégeljárási feladat. Nemcsak jogászok, hanem a beszámolókat benyújtását végző számviteli szakemberek, könyvelők is haszonnal forgathatják a kiadványt.

A könyv használata során felmerülhet az a kérdés az olvasókban, hogy ez a kivonat mennyire elegendő a mindennapi feladatokhoz, illetve mennyire van helye, szerepe szakkönyvek között egy ennél bővebb, részletesebb leírásnak. Elismerve az írásmű érdemeit, az a kiegészítés kívánkozik ide, hogy egy ilyen útmutatónál hasznos és fontos a forrásokra vonatkozó utalás, ami megmutatja, hogy milyen forrásokra támaszkodtak a szerzők, és hol található több és részletesebb információt az érdeklődő.

A független francia lemezkiadókat tömörítő **Société civile des Producteurs de Phonogrammes en France (SPPF)** szerzői jogi jogsértés miatt pert indított a YouTube ellen. A szervezet 10 millió euró kártérítés megítélését és a jogsértő videók eltávolíttatását kéri a bíróságtól. Szerzői jogok megsértése miatt pert indított a független francia lemezkiadókat tömörítő SPPF a világ legnagyobb videómegosztó portálja, a YouTube ellen. A szervezet közleménye szerint több mint 100 olyan fájl érhető el a YouTube honlapján, amelyek az SPPF tagjainak jogtulajdonát képezik, és amelyek feltöltését ezek nem engedélyezték. A közlemény szerint 2008-ban az SPPF már kérte a videók eltávolítását, amit a portál üzemeltetői meg is tettek, de a fájlok azóta ismét elérhetővé váltak. A lemezkiadók keresetükben most 10 millió euró kártérítés megítélését és a jogsértő videók eltávolíttatását kéri a bíróságtól. A Google tulajdonát képező YouTube képviselői a hírre reagálva közölték, hogy álláspontjuk szerint a felelősség az ügyben az SPPF tagjait terheli. Közleményük szerint a YouTube a jogvédelem területén a platform üzemeltetői és kreatív tartalmak előállítói közötti együttműködésben látja a megoldást. Ennek érdekében hozták létre a Content ID programot, amely lehetőséget kínál a jogtulajdonosoknak arra, hogy a portálra feltöltött fájlokat figyeljék, és ha az engedélyük nélkül feltöltött tartalmakra bukkannak, akkor ezek jogsértő voltát a YouTube üzemeltetői felé jelezzék. Amennyiben a jogtulajdonosoktól panasz érkezik, az érintett fájlokat eltávolítják a honlapról. A videómegosztó portál képviselői szerint a honlap üzemeltetői a Content ID programon keresztül már több francia vállalkozással és független kiadóval is közreműködnek, de mint írják, az SPPF a YouTube által kezdeményezett jogvédelmi lehetőséggel ez idáig nem élt. (JogiForum.hu)

A huszonhét európai uniós tagállam miniszterei rábólintottak arra, az Európai Bizottság által múlt év szeptemberében javasolt és az Európai Parlament által áprilisban elfogadott új hatósági szabályozásra, mely a mobil barangolás költségeinek helyenként drasztikus lefaragását célozza az Európai Unió tagállamaiban. Bár a Bizottság szerint a döntés minden európai polgár számára kedvező, az árfolyamváltozások és a megnövekedett adóterhek miatt a magyarországi operátoroknál minden bizonnyal drágább lesz külföldről telefonálni – figyelmeztetett korábban a Nemzeti Hírközlési Hatóság (NHH). Ennek oka, hogy a törvény euróban szab meg hatósági árakat, melyeket egy évben egyszer lehet csak átváltani a nemzeti valutára – a most aktuális tarifákat a tavaly nyári, 230 forintos euróárfolyamon határozták meg, így hiába csökken a hívásindítás kiskereskedelmi ára nettó 46 eurócentről 43 centre, a hívásfogadásé pedig nettó 22 centről 19 centre, mindezit bőséggel kompenzálja az azóta sokat gyengült forint helyzete, illetve a távközlési szolgáltatások áfa-kulcsának emelése. Az elfogadott rendelet értelmében a következő két évben tovább csökkennek majd a beszédroaming-tarifák: 2010. július 1-jéig 0,39 euróra, illetve 0,15 euróra, végül 2011. július 1-jéig 0,35 euróra, illetve 0,11 euróra változik a hívásindítás és a hívásfogadás nettó ára minden uniós szolgáltatónál. Ezen változások magyarországi hatásait az árfolyamváltozás miatt egyelőre nem lehet megbecsülni. Az új szabályozás azt is előírja, hogy a külföldről kezdeményezett hívások harmincadik másodpercétől és a külföldön fogadott hívások első másodpercétől kezdve másodpercalapú számlázást kell alkalmazniuk az operátoroknak. A rendelet hatására olcsóbbá válhat a külföldi SMS-ezés az Unión belül, illetve lényegesen csökken az uniós adatroaming díja. A most elfogadott rendelet szerint a rövid szöveges üzenetküldés az Unió tagállamaiban barangolva legfeljebb nettó 11 eurocentbe kerülhet. (HWSW.hu)

A Magyar Szabványügyi Testület jóváhagyása után magyar nemzeti szabvánnyá vált a nyílt irodai szoftvercsomagok alapértelmezett formátuma, az open document format (odf), így a következő években el-tűnhet a jelenleg általánosan alkalmazott, ám hivatalosan már nem javasolt .doc formátum. Az Open Document Format Alliance Magyarország (ODFA) közleménye szerint az odf bevezetése magyar szabványként szabványügyi szempontból rutin eljárás ugyan, mégis fontos mérföldkő a gyártó- és platformfüggetlen közigazgatás megteremtésében, mivel ezzel véget érhet a Microsoft monopolhelyzete a magyar közigazgatásban és a közoktatásban. Az állami szolgáltatások felhasználói, azaz az állampolgárok közvetlenül is érdekeltek az ilyen típusú szabványok közigazgatási alkalmazásában, mivel egy valóban nyílt e-közigazgatási rendszer esetében nem kell megvásárolniuk a drága, zárt forráskódú irodai szoftvereket ahhoz, hogy használhassák az állam által működtetett informatikai közmuveket. A közlemény emlékeztet arra, hogy az idén áprilisban BAJA FERENC, a Miniszterelnöki Hivatal államtitkára bejelentette, megnyitják a közigazgatási és közoktatási piacot az Európai Unió által ajánlott nyílt szabványokat alkalmazó szoftverek előtt. A 2006 óta ISO szabványként nyilvántartott dokumentumformátum széles körben alkalmazzák. Az utóbbi három évben világszerte több tucat ország, például Belgium, Brazília, Horvátország, Dánia, Franciaország, Japán, Malajzia, Hollandia, Norvégia, Lengyelország, Oroszország, Dél-Afrika, Svájc és Svédország minősítette nemzeti szabvánnyá. Az informatikai rendszerek együttműködése miatt kiemelkedően fontos a megfelelő szabványok alkalmazása. Az ezeket nem teljesítő rendszerek, formátumok ugyanis többletköltséget rónak a közintézményekre, mivel nem teszik lehetővé a költséghatékony, nyílt szabványú szoftverek alkalmazását, illetve az informatikai rendszerek egyes elemeinek továbbfejlesztését, cseréjét és a szolgáltatók valódi versenyeztetését. (Prím.hu)

Az Intel emberi jogainak megsértésére hivatkozva fellebbezést nyújtott be a milliárd eurós büntetéssel járó európai ítélet ellen. A világ legnagyobb processzorgyártóját májusban, közel egy évtizeden át húzódo eljárásorozatot követően büntette meg az Európai Bizottság, és 1,06 milliárd euró bírság megfizetésére, valamint az inkriminált üzleti gyakorlat azonnali beszüntetésére szólította fel. A vállalat már akkor élesen támadta a határozatot. PAUL OTELLINI elnök-vezérigazgató úgy vágott vissza Brüsszelnek, hogy kijelentette, semmiféle kár nem érte az európai vevőket, és a Bizottság nem értette meg a processzorpiac természetét. Kifogásolta azt is, hogy a Bizottság szerint nem fogadott be releváns, cáfoló bizonyítékokat. Ennek ellenére a Luxembourgban székelő európai Elsőfokú Bíróságnak benyújtott fellebbezését nem erre építi fel a vállalat, hanem emberi jogainak megsértésére, írja a Wall Street Journal. A magazinnak az Intel egy szóvivője is megerősítette, hogy emberi jogi szempontokat vet fel a beadvány, ugyanakkor további részleteket nem árult el, a bírósági dokumentumok pedig nem nyilvánosak. Az Intel nem az egyetlen cég, mely ezzel a módszerrel próbálkozik kikezdeni a Bizottság drákói ítéleteinek jogi megalapozottságát. A francia Saint-Gobain Glass ablaküvegyártó például egy 899 millió eurós büntetését követően nyúlt ehhez a módszerhez. Az emberi jogi érvelés lényege, hogy ezeknek az ügyeknek a lehetséges bírságok nagysága miatt büntetőjogi kategóriába kellene esniük, hiszen egyszerre elrettentő és megtorló erővel rendelkeznek, és mint ilyeneket, igazságügyi bíróság előtt kellene tárgyalni. Az emberi jogok azon része, hogy a független és pártatlan bírósághoz fűződő jog alapvető és mindenkit megillet, a vállalatokra is vonatkozik. Az Intel

tehát nem magát a határozatot vitatja, hanem az egész eljárás legalitását igyekszik megkérdőjelezni azáltal, hogy az állítja: a Bizottság által lefolytatott nyomozás, majd az Intel által a vádakra adott válaszok alapján a büntetés kiszabása nem elégíti ki a függetlenség és pártatlanság kritériumait, mivel a nyomozás, vád és ítélet egy kézben összpontosul. Kroes szóvivője szerint nincs szükség teljesen független és pártatlan döntőbíróra, mivel a Bizottság minden egyes döntését meg lehet fellebbezni, és a független európai bíróság elé lehet vinni. A szóvivő szerint a büntetések nagysága irreleváns abban a kérdésben, hogy az eljárás büntetőjogi kategóriába esik-e, avagy sem. A brüsszeli versenyjogi csapat szerint az elrettentő erejű bírságok hatalmas sikert arattak eddig, és leszámoltak azzal a vélekedéssel, hogy a versenyjogi visszaélések jelentéktelenek dolgok. (HWSW.hu)

A Miniszterek Tanácsa jóváhagyta a GSM irányelv módosítására tett javaslatot és ezzel zöld utat adott a 900MHz-es frekvencia tartomány szélessávú hasznosítására. Az Európai Parlament és a Tanács által most módosított, még 1987-ben született (87/372/EEC számú) irányelvnek tárgya a 890-915/935-960 MHz sáv kijelölése volt a GSM szabványú rendszerek számára. A 900 MHz-es sáv eddig kizárólag a GSM rendszerek számára volt fenntartva, a módosított irányelv azonban engedélyezi itt az UMTS rendszerek használatát, de emellett más, olyan mobil földfelszíni technológiák, szolgáltatások használata is megengedett, amelyek bizonyítottan nem okoznak zavart a GSM és UMTS szolgáltatásban. Az irányelv reformja az Európai Bizottság becslése szerint akár 1,6 milliárd euróval is csökkentheti a beruházási költségeket uniós szinten a hírközlési szektorban. (NHH)

Az Internet Corporation for Assigned Names and Numbers (ICANN) továbbra is komolyan foglalkozik az újabb legfelső szintű domainnévkiterjesztések átalakításával. Az ICANN jelentősen liberalizálná a legfelsőbb szintű domaineke (gTLDs) vonatkozó szabályozást, a szervezet pénzei, Hong Kongban megrendezett csúcstalálkozóján ez az egyik fő napirendi pont. Jelenleg a nem országkódokat jelentő gTLD-k három vagy több betűből állhatnak, összesen 21 ilyen domain-tartomány létezik, amelyből hét bárki által igénybe vehető. Az angolszász üzleti alapokon nyugvó jelenlegi szabályozásban a .com, .biz., .net, .info stb. kiterjesztések mindegyike árulkodik a mögöttes tartalomról is, egyúttal védelmet is nyújtanak a jogosulatlan felhasználás különböző formái ellen. Felhasználói igények alapján lehetséges lesz olyan új domain-neveket is kiosztani, amelyek városokra, (pl. .paris), régiókra (pl. .africa), tévközségi tevékenységre (pl. .green), vagy mindennapi szavakra (pl. .food, .wine) utalnak. Vannak olyan társaságok, amelyek saját nevüket szeretnék lefoglalni, mint például a .deloitte. Az új domain-kiterjesztések akár szókapcsolatokat is magukban foglalhatnak, és az informatikai háttér támogatja majd a kínai, arab vagy egyéb írásmódokat is. Az ilyen és hasonló végződések általánossá válásával azonban megsokszorozódhat a visszaélések lehetősége is, így a védjegytartalmi és szerzői tulajdonjogi kérdésekről jelenleg is tárgyalások folynak. Sokan tartanak attól is, hogy a kiterjesztések számának növekedésével éppen a jóhiszemű felhasználók járnak majd rosszabbul, mert üzleti érdekeik védelme érdekében több bejelentést kell tenniük, ami által megsokszorozódna a különböző adminisztrációs és díjfizetési kötelezettségek. Szélsőséges esetben akár több száz új domaintól kell majd megválni saját terméküket, és mindez majd több millió dollárba is kerülhet. Az új legfelsőbb szintű domain-tartományok bevezetésével egyidejűleg megváltozhat a domaineinek kiosztásának módja is, de ennek részletei még nem tisztázódtak. Az ICANN egyértelműen támogatja a liberalizációt, szerintük ezzel nagyfokú kreativitást biztosíthatnak az internetet különböző szolgáltatások nyújtására használó személyeknek és szervezeteknek. Az új domain-tartományokat bárki igénybe vehetné, a visszaéléseket pedig magasabb díjrata bevezetésével szűrnék ki, ami azt jelenti, hogy kb. 185 ezer dollár lenne csak a regisztráció, de ez különböző járulékos jogi költségekkel együtt akár a félmilliárd dollárt is elérheti. Tudvalévő, hogy most a világon bárhol viszonylag alacsony összegért lehet domain-neveket bejegyeztetni, és ezzel sokan vissza is élnek, de a díjak növelése önmagában csak az azt megfizetni tudó nagyvállalati felhasználókon segíthet, a kisebb vállalatok és a harmadik világbeli felhasználók nem fognak ilyen összegeket kifizetni. Az évek óta zajló tárgyalások mindenesetre még legalább két évig folytatódnak, az első újfajta domain-nevek regisztrációjára 2011-ig várni kell. (JogiForum.hu)

A francia Kulturális Minisztérium a Francia Posta leányvállalatát, az Extelia-t bízta meg azzal, hogy a nemrég megszavazott Hadopi törvény értelmében eljárjon. A Hadopi törvény az illegális internetes letöltők ellen készült, a szerzői jog védelmét tűzte ki célul. Az Extelia elsődleges feladata az lenne, hogy felderítse, beazonosítsa az illegális letöltőket, valamint létrehozson egy olyan adatbázist, amelyben a szerzői jogsértésekkel gyanúsított személyek nevét, címét, IP-címét tárolják. Az Extelia feladata lesz az is, hogy figyelmeztesse őket először e-mailben, majd a visszaesőket ajánlott levélben, hogy törvénybe ütköző műveletet hajtottak végre. Az új törvény értelmében a kalózkodáson ért internetezők internethozzáférés-felfüggesztést és pénzbüntetést is kaphatnak. (posta.hu)

Az Országos Rádió és Televízió Testület döntött a Sláger Rádió és a Danubius Rádió által használt országos földfelszíni rádiós műsorszolgáltatási jogosultságok pályázati felhívásának végleges szövegéről. A pályázati felhívás főbb szempontjait a következőképpen határozta meg a Testület: A díjfizetés első – 2011. július 1-jéig tartó – szakaszában éves szintű minimum háromszázötven-millió, maximum hétszáz-millió forint között tehetnek ajánlatot a pályázók. A díjfizetés második szakaszában a kétszáz-millió forintos fix díj mellett a változó elem százalékos mértéke legalább az éves nettó árbevétel 8%-a (de minimum háromszázötven-millió forint), felső határt pedig nem állapított meg a Testület. A magyar zenei műsorok arányát az összes zenén belül minimálisan havi huszonöt százalékban kell teljesíteni. A pályázó maximum harmincöt százalékos ajánlatot tehet, az e fölötti ajánlatokért nem jár pont. A teljesítés arányát a Testület az éjszakai órák (23.00–05.00) nélkül értékeli. A két évnél nem régebben készült magyar zenei alkotások aránya ezen belül nem lehet kevesebb, mint a havi műsoridő öt százaléka. A magyar zenei műsorokra vonatkozó vállalást a műsorszolgáltató három év alatt évenként egyenletesen emelve is elérheti. A kulturális eseményeket, nem pártpolitikai tartalmú civil szerveződések bemutatott műsorok arányát a Testület az éjszakai órák (23.00–05.00) nélküli műsoridőben értékeli. E műsorok arányára heti minimum huszonöt és heti maximum 100 perc között kell ajánlatot tenni úgy, hogy azt hétköznap kell teljesíteni. Műsorszolgáltatási tapasztalért maximum tíz pontot ad a Testület, azzal, hogy nem értékelhető hátrányként, ha a pályázó nem országos műsorszolgáltatási tapasztalattal rendelkezik. (ORTT)

A Fővárosi Bíróság mind a DIGI Távközlési és Szolgáltató Kft., mind pedig a DreamCom Kft. felülvizsgálati kérelmét elutasította, kimondva, hogy a Nemzeti Hírközlési Hatóság a negyedik GSM/UMTS mobilszolgáltató piacralépését célzó pályázati eljárás megszüntetésekor a tényállást megfelelő módon és a szükséges mértékben feltárta, majd abból okszerű következtetések révén megalapozott és jogszerű döntést hozott. Az NHH Hivatala által 2008-ban a mobiltelefon-piac versenyelénkítése, valamint a szélessávú internet-lefedettség növelése érdekében meghirdetett pályázatok részeként a negyedik mobilszolgáltató piacra lépését lehetővé tevő pályázati eljárását 2009. március 16-án végzéssel megszüntette. A hatóság a pályázati eljárás megszüntetését a 2008 harmadik harmadában kialakult hazai és nemzetközi gazdasági környezet miatt okafogyottnak minősítette, mivel úgy ítélte meg, hogy jelenleg a belépés sikertelenségének kockázata meghaladja azt a reális üzleti modellek alapján elfogadható szintet, ami a kockázatok szétterítése során mind a pályázó, mind a hatékony frekvenciagazdálkodásért felelős szervezet oldalán felvállalható. A pályázaton négy cég indult, közülük három adott be fellebbezést az elsőfokú döntés ellen. Az NHH Tanácsának elnöke másodfokú határozatában elutasította a beérkezett fellebbezéseket és helybenhagyta az elsőfokú végzést. A Digi és DreamCom ezt követően fordult felülvizsgálati kérelmével a Fővárosi Bírósághoz. A Fővárosi Bíróság július 10-én kelt határozatában mindkét eljárásban kimondta, hogy a hatóság mind első fokon, mind másodfokon jogszerűen járt el. (NHH)

Az Országos Rádió és Televízió Testület a Mónika show egyik adása miatt 12 órára felfüggesztette a Magyar RTL Televízió Zrt. műsorszolgáltatási jogának gyakorlását. A műsorszolgáltatóval szemben alkalmazott szankció indoka egyrészt az, hogy a Mónika show 2009. március 2-ai adása a kiskorúak védelmét szolgáló médiatörvénybeli rendelkezéseket kirívóan súlyosan, az Alkotmánnyal is összeegyeztethetetlen módon sértette meg. A műsorban 15 éves gyereklányok egymást vádolva arról vitatkoztak,

hogy 12 éves korukban az egyikük nevelőapja mindkettejüket megerőszakolta-e vagy csak az egyikőjüket és egy közös barátnőjüket. A téma feldolgozását olyan részletek is súlyosbították, hogy az egyik lányt a stúdióban felpozította a másik lány édesanyja, a nevelőapja akkori élettársa. A műsorszolgáltatási jog felfüggesztésének időtartamát másrészt az indokolja, hogy az ORTT a Mónika show adásaira tekintettel szankciók sorozatát szabta már ki az elmúlt években, mindez azonban eredménytelen maradt: az RTL Klub nemhogy elmozdult volna a műsor törvényes szerkesztésének irányában, hanem a korábbiaknál is súlyosabb jogsértést követett el. A műsorral kap-

csolatos problémák állandó jellegét mutatja az is, hogy az ORTT 2008-ban az Adatvédelmi Biztossal együttműködve átfogó ellenőrzést is indított a kibeszélőshow-k vizsgálatára. A határozat kihirdetésével egy időben az RTL Klub aláírta műsorszolgáltatási szerződésének olyan módosítását, amelynek értelmében a jövőben kötbér kiszabására is lehetőség nyílik majd a kiskorúak jogait sértő tartalmak esetén. Az ORTT a TV2-vel szemben ugyanilyen nagyságú szankciót alkalmazott, a Joshi Bharat című műsorzámban elkövetett, szintén a gyermekek védelmét érintő jogsértés miatt. (ORTT)

